

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HARPUT TARİHİ YERLEŞKESİNE SAKİN KENT KİMLİĞİ
KAZANDIRILMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

ÖMER FARUK BAŞGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

KASIM 2019

Tezin Başlığı : Harput Tarihi Yerleşkesine Sakin Kent Kimliği
Kazandırılmasına Yönelik Bir Araştırma

Tezi Hazırlayan : Ömer Faruk BAŞGÜN

Sınav Tarihi : 04.11.2019

Yukarıda adı geçen tez jürimizce değerlendirilerek Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim
Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: **Doç. Dr. Fűrüzan ASLAN**

İnönü Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz ATEŞ

Kırklareli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aysun TUNA

İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Kazım TÜRK

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Harput Tarihi Yerleşkesine Sakin Kent Kimliği Kazandırılmasına Yönelik Bir Araştırma” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların, hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ömer Faruk BAŞGÜN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

HARPUT TARİHİ YERLEŞKESİNE SAKİN KENT KİMLİĞİ KAZANDIRILMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Ömer Faruk BAŞGÜN

İnönü Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

124 + ix sayfa

2019

Danışman: Doç. Dr. Füzûzan ASLAN

Dünyada özellikle sanayi devriminden sonra yaşam giderek hızlanmıştır. Yerel gıdanın, zanaatların ve ev yapımı ürünlerin yerini makinelerin seri üretimine dayanan endüstri ürünleri almış ve kentler hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Günümüzde plansız büyüme ve hızlı nüfus artışı kentlerde ciddi sorunlara yol açarak kent hayatını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu plansız kentleşme faaliyetlerinde kentlerin doğal çevresine ve kültürel mirasına zarar verebilecek uygulamaların ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Bu etkenler artmaya devam ederek günümüzde kentlerde yerel kimliğin kaybolması sorununu doğurmuştur. Bu şekilde ortaya çıkan kimliksizleşme problemlerinin önüne geçmek amacıyla kentlerde bulunan yerel kimliğin, kültürel, doğal ve tarihi mirasın korunması gerekmektedir. Bu çerçevede amacı “doğayı, yereli ve mevcut tüm kültürel değerleri korumak” olarak yansıtılan Cittaslow “sakin kent” hareketinin vaatleri ve uygulanması durumunda getireceği faydalar son dönemde dikkat çekmektedir. Cittaslow terimi İtalyan dilinde Citta (Şehir) ve İngiliz dilinde slow (sakin / yavaş) anlamına gelen iki kelimenin birleşiminden oluşmuştur. Cittaslow küreselleşmenin dayattığı hızlı hayat tarzına tepki olarak meydana çıkmıştır. Cittaslow günümüzde dünyada ve Türkiye’de birçok yerleşkede uygulanmıştır. Uygulandığı bölgelerde tarihi ve kültürel mirasın korunmasını sağlayarak yerelin gelişimini destekleyen yapısıyla bu modelin uygulandığı yerlere birçok olumlu katkısının bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada Cittaslow hareketinin Harput’a nasıl uygulanabileceği ve Harput yöresinin Cittaslow kriterleriyle elde edebileceği kazanımlar araştırılmıştır. Yapılan araştırmalar, anket yöntemi ile elde edilen uzman görüşleri ve mevcut durum analizleri irdelenerek Harput için Cittaslow kriterleri kapsamında öneriler geliştirilmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: Harput, Sakin Kent, Cittaslow, Yerel Kimlik, Elazığ

ABSTRACT

Master's Thesis

A RESEARCH INTENDED FOR BRINGING OF SLOW CITY IDENTITY TO THE HISTORIC CAMPUS OF HARPUT

Ömer Faruk BAŞGÜN

Inönü University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

124 + ix pages

2019

Supervisor: Doç. Dr. Fűrüzan ASLAN

Especially after the Industrial Revolution, life in the world accelerated. Local food, craft and home-made products have been replaced by industrial products based on mass production of machinery, and cities have undergone a rapid growth process. Today, unplanned growth and rapid population growth have led to serious problems in the cities and adversely affected urban life. In these unplanned urbanization activities, practices that could damage the natural environment and cultural heritage of the cities were emerges. These factors, creating the problem of the loss of local identity in cities today. The local identity, cultural, natural and historical heritage in the cities must be protected in order to prevent the problems of that arise in this way. In this context, the promises of the Cittaslow movement, whose aim is to “protect nature, local and all existing cultural values” and the benefits it will bring if implemented, have recently been notice. The term Cittaslow is a combination of the two words Citta (City) in the Italian and slow (calm) in the English . Cittaslow is a reaction to the rapid lifestyle imposed by globalization. Cittaslow has been practiced in many settlements today. In this study, investigated how the Cittaslow movement could be applied to Harput and the gains that the Harput region could achieve with the Cittaslow criteria. within the scope of the research, expert opinions obtained by the survey method and current status analysis were examined and suggestions were developed for Harput within the scope of Cittaslow criteria.

KEYWORDS: Harput, Calm City, Cittaslow, Local identity, Elazığ

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında konunun belirlenmesinden itibaren tüm safhalarda kıymetli yardım, görüş ve önerileriyle yoluma ışık tutan ve tez çalışmamı sonuçlandırmamı sağlayan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Füzûzan ASLAN'a;

Çalışmalarım sırasında değerli görüş ve önerilerinden yararlandığım hocalarım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Oğuz ATEŞ ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Aysun TUNA'ya;

Çalışmalarımda bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım kıymetli ablam Öğr. Gör. Ferda BAŞGÜN'e;

Çalışmalarımda bana yardımcı olan değerli arkadaşlarım Yaşar MENTEŞ, Fatih BALLICA ve Arş. Gör. Esra ÇETİNKAYA'ya;

Desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili eşim Nurseda'ya, kıymetli AİLEM'e ve özellikle kızlarım Ayşe Begüm ve Zeynep Alya'ya

teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	3
1.2. Çalışmanın Kapsamı.....	3
1.3. Kaynak Özetleri.....	4
2. KURAMSAL TEMELLER.....	7
2. 1. Yerel Kimlik.....	7
2.1.1. Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları ve Prensiplerinin Yerel Kimlik Açısından Değerlendirilmesi.....	8
2.1.2. Tarihi Mekânların Yerel Kimlik Algısına Etkileri.....	13
2.2. Sakin Kent (Cittaslow) Kavramı.....	14
2.2.1. Yavaşlık Hareketi.....	14
2.2.2. Slow Food.....	16
2.2.3. Sakin Kent (Cittaslow).....	18
2.2.4. Sakin Kent (Cittaslow) Kriterleri.....	20
2.3. Sakin Kent (Cittaslow) Üyelik Süreci.....	24
2.4. Dünyada Cittaslow Ünvanına Sahip Şehirlerin Dağılımı.....	25
2.5. Türkiye’de Cittaslow Ünvanına Sahip Olan Şehirler.....	26
2.5.1. Türkiyenin İlk Sakin Şehri Seferihisar.....	27
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	29
3.1. Materyal.....	29
3.2. Yöntem.....	34
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	36
4.1. Harput Tarihi Yerleşkesi Doğal Özellikleri.....	36
4.1.1. Yerleşkenin Konumu.....	36
4.1.2. Topografik Yapı.....	38
4.1.3. Toprak Yapısı.....	38
4.1.4. Jeolojik Yapı.....	39
4.1.5. İklim Özellikleri.....	40
4.1.6. Flora (Açık Yeşil Alan Sistemi).....	41
4.2. Harput Tarihi Yerleşkesi Kültürel Özellikleri.....	42
4.2.1. Tarihsel Gelişim Süreci.....	42
4.2.2. Yerleşim Özellikleri.....	46
4.2.3. Demografik Yapı.....	48
4.2.4. Ekonomik Faaliyetler.....	52

4.2.5. Yerleşkenin Önemli Yapısal Bileşenleri.....	56
4.2.6. Mekânsal Analizler.....	66
4.3. Harput Tarihi Yerleşkesi Yönetim Yapısı.....	73
4.3.1. Harput'un UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne Alınma Süreci.....	75
4.4. Harput Tarihi Yerleşkesinin Cittaslow Kriterleri Kapsamında İrdelenmesi.....	91
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
6. KAYNAKLAR.....	115
7. EKLER.....	120
ÖZGEÇMİŞ.....	124

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1	Slow Food Logosu.....	17
Şekil 2.2	Cittaslow Logosu.....	20
Şekil 2.3	Cittaslow Olma Kriterleri.....	20
Şekil 2.4	Dünyada sakin kentler.....	25
Şekil 2.5	Türkiye’ de sakin kentler.....	26
Şekil 2.6	Cittaslow Seferihisar	28
Şekil 3.1	Harput’un bulunduğu ülkede, bölgede, ilde ve ilçedeki konumu.....	29
Şekil 3.2	Harput uydu görüntüsü.....	31
Şekil 3.3	Harput Lokasyon Haritası.....	32
Şekil 3.4	Çalışma alanına ait koruma amaçlı imar planı.....	33
Şekil 4.1	Harput Tarihi Yerleşkesi eğim analizi.....	38
Şekil 4.2	Harput Tarihi Yerleşkesi toprak sınıfları.....	39
Şekil 4.3	Harput Tarihi Yerleşkesi morfolojik durumu.....	40
Şekil 4.4	Harput Tarihi Yerleşkesi bitki örtüsü.....	42
Şekil 4.5	Harput Tarihi Yerleşkesi tarihsel gelişim durumu.....	44
Şekil 4.6	Osmanlı Devrinde Harput.....	44
Şekil 4.7	Mamurat ül – Aziz ve bağlı sancaklar.....	45
Şekil 4.8	Mezre' den Bir Kesit.....	46
Şekil 4.9	Harput Tarihi Yerleşkesi Jeolojik durum (yerleşilebilirlik) analizi....	47
Şekil 4.10	Harput’ta Bir Pazar Yeri.....	49
Şekil 4.11	19. Yüzyıl Başlarında Harput Şehri.....	50
Şekil 4.12	Göç eden bir aile.....	52
Şekil 4.13	Harput’ta Dokumacılık.....	53
Şekil 4.14	Harput’ta bir Esnaf Dükkanı.....	54
Şekil 4.15	Harput’ta bir Tuhafiye Dükkanı.....	55
Şekil 4.16	Tarihi Harput Evlerinden bir örnek.....	57
Şekil 4.17	Ahmet Bey Camii.....	57
Şekil 4.18	Ağa Camii.....	58
Şekil 4.19	Alacalı Camii.....	58
Şekil 4.20	Balakgazi Anıtı.....	59
Şekil 4.21	Hoca Hasan Hamamı.....	59
Şekil 4.22	Kurşunlu Camii.....	60
Şekil 4.23	Cemşit Hamamı.....	60
Şekil 4.24	Sara Hatun Camii.....	61
Şekil 4.25	Mansur Baba Türbesi.....	61
Şekil 4.26	Fatih Ahmet Baba Türbesi.....	62
Şekil 4.27	Arap Baba Türbesi.....	62
Şekil 4.28	Ulu Camii.....	63
Şekil 4.29	Harput Kalesi.....	63
Şekil 4.30	Meryem Ana Kilisesi.....	64
Şekil 4.31	Buzluk Mağarası.....	65

Şekil 4.32	Harput Tarihi Yerleşkesi tarihi ve kültürel yerlerin dağılımı.....	65
Şekil 4.33	Harput Tarihi Yerleşkesi arazi kullanım durumu.....	66
Şekil 4.34	Harput Tarihi Yerleşkesi yapı malzemesi kullanımı.....	67
Şekil 4.35	Harput Tarihi Yerleşkesi kent merkezi analizi.....	68
Şekil 4.36	Harput Tarihi Yerleşkesi yapı kullanım durumu.....	69
Şekil 4.37	Harput Tarihi Yerleşkesi yapı kat sayıları dağılımı.....	70
Şekil 4.38	Harput Tarihi Yerleşkesi sit alanı sınırları.....	74
Şekil 4.39	Harput Rakım Değerini Gösteren Tabela.....	84
Şekil 4.40	Harput Tarihi Kent Merkezi yükseklik profili.....	84
Şekil 4.41	Harput Kabartması.....	86
Şekil 4.42	Harput Ulu Camii eğik minare.....	88
Şekil 4.43	Harput Meryem Ana Kilisesi içinden bir görünüm.....	89
Şekil 4.44	Halep Kalesi.....	90
Şekil 5.1	Harput Tarihi Yerleşkesi bisiklet yolu öneri güzergâhları.....	102
Şekil 5.2	Farklı bisiklet türlerine bir örnek.....	103
Şekil 5.3	Güneş paneli bisiklet yolu sistemi.....	104
Şekil 5.4	Güneş paneli bisiklet yolu sistemi yapım aşaması	105
Şekil 5.5	Harput Tarihi Yerleşkesi bisiklet yolu öneri güzergahları.....	106
Şekil 5.6	Nostaljik Teleferik.....	106
Şekil 5.7	Harput mevcut tabela örneği.....	107
Şekil 5.8	Harput Tarihi Yerleşkesi tabela standardizasyonu için öneri çizimler.....	108
Şekil 5.9	Tabela ve dükkan dış cephesinin tarihi doku ile uyumu açısından öneri foto-gerçekçi görselleştirme çalışması – 1.....	108
Şekil 5.10	Tabela ve dükkan dış cephesinin tarihi doku ile uyumu açısından öneri foto-gerçekçi görselleştirme çalışması - 2.....	109
Şekil 5.11	Hili Arkeoparkı.....	110
Şekil 5.12	Harput Tarihi Yerleşkesi tarihi sokak dokusu.....	111
Şekil 5.13	Harput Tarihi Yerleşkesi mevcut yolların yapı malzemesi.....	112
Şekil 5.14	Harput Tarihi Yerleşkesi öneri yol yapı malzemesi ve sokak dokusu için foto-gerçekçi görselleştirme çalışması.....	112
Şekil 5.15	Harput Tarihi Yerleşkesi Cittaslow kriterleri kapsamında yavaş güzergahların oluşturulması için öneri görselleştirme çalışması.....	114

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1	Yeni gelişen planlama yaklaşımları ve prensipleri.....	9
Çizelge 2.2	Hızlı ve Yavaş Yaklaşımların Karşılaştırması.....	15
Çizelge 2.3	Türkiye'nin Sakin Kentleri.....	27
Çizelge 4.1	Elazığ Merkez İlçe Mahalle Nüfusları.....	51
Çizelge 4.2	Harput Tarihi Yerleşkesi Tescilli Kültür Varlıkları Listesi.....	70
Çizelge 4.3	Anket Katılımcılarının Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımları.....	92
Çizelge 4.4	Anket Sorularının Güvenilirlik Analizi Tablosu.....	93
Çizelge 4.5	5'li likert soruları bağımsız gruplar için t testi.....	93
Çizelge 4.6	5'li likert sorularına verilen ağırlıklı cevaplar ve yüzdelik oranlar.....	96

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

KUDEB	Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu
KVKBK	Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

1. GİRİŞ

Türkiye tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Bu tarihi zenginlik ve kültürel birikim XIX. yy a gelindiğinde ülkeye birçok antik kentin miras kalmasına sebep olmuştur. Bu antik kentler sadece kuruldukları zaman kente hükmeden medeniyetlerden değil, tarih boyunca kenti ele geçiren veya kent ile etkileşim halinde bulunan medeniyetlerden de önemli miraslar ve kalıntılar taşımaktadır. Bu nedenle günümüzde antik kentler sadece bulundukları ülkeye ait bir miras değil birer dünya mirası niteliğindedir. Farklı kültürler tarafından benimsenmiş antik kentler zamanla bulundukları şehirlerde yerel kimlik açısından önemli simgeler halini almışlardır. Antik kentler barındırdıkları kaleler, camiiler, kiliseler, medreseler, hamamlar, türbeler, çeşmeler, meydanlar, sokaklar ve benzeri özellikleri ile imgeleşerek bulundukları yöreye değer katan yerlerdir.

Yapıldıkları dönemden günümüze kadar olan süreçte geçirdikleri değişimler, restorasyonlar ve farklı kullanım amaçlarıyla birlikte bu yerleşimler bize tarihi anlatmaktadır. Birer dünya mirası niteliğindeki bu kentler ne yazık ki günümüzde yok olmanın eşiğine gelmişlerdir. Antik kent hüviyetini kaybetmekte olan söz konusu yerleşkeler modern mimariye sahip yeni yapılaşmalar, hatalı imar planları ve ticari işletmelerin getirdiği tahribatlarla birlikte giderek olumsuz bir hal almıştır. Hızlı nüfus artışı ile birlikte çarpık kentleşme ve konutlaşma uygulamalarının fazlaşması tarihi ve doğal çevreyi tahrip etmektedir. Bunun gibi birçok nedenle antik kentler günümüzde yok olmanın eşiğine gelmiştir.

Dünyada özellikle sanayi devriminden sonra hızlı bir nüfus artışı yaşanmıştır. 800 milyon olan dünya nüfusu kısa sürede katlanarak günümüzde yaklaşık 7 milyar gibi büyük bir rakama ulaşmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte kırsal alanlardan kentlere hızlı bir göç dalgası başlamıştır. Bu plansız büyüme ve nüfus artışı kentlerde ciddi sorunlara yol açmakla birlikte kent hayatını da olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu durum çarpık kentleşme ve altyapı ile ilgili birçok olumsuzluğu meydana getirmiştir. Bu plansız kentleşme faaliyetlerinde kentlerin doğal çevresine ve kültürel mirasına zarar verebilecek çalışmaların ortaya çıkması kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu koşullar kentlerde toplumsal yapıyı da etkilemiştir ve sosyo-kültürel problemler ortaya çıkmıştır. Bu etkenler artmaya devam ederek

günümüzde kentlerde kimliksizleşme sorununu doğurmuştur. Bu kimliksizleşme problemlerinin önüne geçmek amacıyla kentlerde bulunan doğal ve tarihi mirasın korunması gerekmektedir. Antik kentler bu bakımdan çok önemli bir yerel kimlik ögesidir. Ancak antik kentler günümüzde şehirlerin hızla büyümesiyle birlikte şehrin içinde kaybolarak sıradan bir mahalle ya da yerleşim alanı konumuna gelmiştir. Tarihi kent merkezleri XX. yüzyıl mimarisiyle bozulmuştur. Tarihi kentler korunamayarak yıpranmaya ve kaybolmaya yüz tutmuştur.

Tüm bu olumsuz durumlar zamanla yeni kentleşme akımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tarihi ve kültürel değerlerin korunarak geliştirilmesi, yerel kimliğin kaybedilmemesi ve kentlerin optimum düzeyde sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla yeni fikirler ortaya çıkmıştır. Bu şekilde ortaya çıkan fikirlerden biri de yavaşlık hareketine bağlı olarak gelişen “sakin kent” (Cittaslow) kavramıdır.

Elazığ ilinde bulunan Harput tarihi yerleşkesi tarihi dokusu tahrip olan ve tarihi-modern yapıların iç içe olduğu antik kentlerden biridir. Tarihi yerleşkenin silüeti zaman içinde yapımı gerçekleştirilen modern yapılar ile birlikte bozulmuştur. Bu modern yapılaşma ile birlikte alınan yanlış kararlar ve hatalı uygulamalar nedeniyle günümüzde Harput olması gerekenden çok daha uzak bir görüntüye sahip olmuştur.

Harput’un tarihi günümüzden 4000 yıl öncesine kadar uzanmaktadır ve bu tarihsel süreçte birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu antik kent kadim ve zengin bir kültürel birikime sahip tarihi bir yerleşkedir. Fakat günümüzde Harput ölü bir şehir durumundadır. Buna rağmen tarihten gelen ve günümüze kadar etkisini sürdüren kültürel bir mirasa sahiptir [1].

Türkiye’ de ki en eski yerleşim yerlerinden biri olan Antik Kent Harput’ ta günümüze kadar birçok medeniyet hüküm sürmüştür. Bunlardan bazıları, Hititler, Hurriler, Romalılar, Araplar ve Türklerdir. Bölgede hüküm süren bu medeniyetler ve bıraktıkları eserler sayesinde Harput zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahip olmuştur. Yaklaşık 200 – 300 yıllık bir maziye sahip olan Elazığ Şehir Merkezi’ ne kıyasla Harput çok büyük bir maziye ve birikime sahip açık hava müzesi niteliğinde bir tarihi yerleşkedir [2].

Bu çalışmada Harput’ un kimliksizleşme ve yerel değerlerin önemini yitirmesi gibi sorunları ve bu sorunların çözümleri noktasında Harput Tarihi Yerleşkesi ’ne Sakin Kent Kimliği kazandırılarak ne gibi faydalar elde edilebileceği araştırılmıştır.

Harput'un tarihi ve kültürel mirasının ön plana çıkarılarak korunması yerleşkenin etkin ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması ve yerel kimliğinin ön plana çıkarılması için öneriler geliştirilmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada tarihte bulunduğu coğrafyada çok önemli bir yer teşkil eden Harput'un günümüzde ki durumu irdelenerek yerel kimliğinin korunması ve sürdürülebilir gelişiminin sağlanması amaçlanmaktadır.

Çalışmada günümüzde adeta bir "ölü şehir" haline gelmiş bulunan tarihi yerleşke, nasıl tekrardan eski ihtişamlı günlerine kavuşturulabilir ve tarihi doku korunurken antik kent nasıl geliştirilebilir sorularına yanıt aranmıştır. Bu kapsamda tarihi kent için yeni bir model olarak "cittaslow" (sakin kent) modeli öneri olarak sunulmuştur. Bu kent modeli ile birlikte Harput tarihi yerleşkesinin yerel kimliğinin ön plana çıkarılması ve geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma Harput'un kimliksizleşme sorununun çözülmesi ve antik kentin gelecek yıllarda göstereceği gelişim sürecinin olumlu yönde ilerlemesi açısından önemlidir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma altı ana başlık etrafında şekillendirilmiştir. Birinci ana başlıkta çalışmanın amacı ve kapsamı açıklanmaktadır. İkinci kısımda; çalışmanın iskeletini oluşturan kuramsal temeller alt başlıklar halinde incelenerek çalışmanın hangi hususlar üzerine bina edildiği açıklanmıştır. Yine bu kısımda her şeyin hızla tüketildiği ve tüketim toplumu olma yolunda hızla ilerlediğimiz bir çağda bu hızlı yaşama tepki olarak doğan yavaşlık düşüncesi ve bu düşüncenin kentlere uygulanış biçimi olan sakin kent (cittaslow) kavramı detaylı olarak incelenmiştir. Ardından bir kentin sakin kent olarak kabul edilebilmesi için istenen kriterler ve sakin kent başvuru süreci irdelenmiştir. Üçüncü kısımda; çalışmanın materyali ve yöntemi üzerinde durulmuş ve çalışma da hangi metotların kullanıldığı konusunda bilgi verilmiştir. Dördüncü kısımda; araştırma bulgularına yer verilerek Harput tarihi yerleşkesi hakkında yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular irdelenmiştir. Harput antik kentinin tarihçesi, kültür ve medeniyeti incelenerek bu antik kentin önemine değinilmiştir. Yine bu kısımda Harput'un 2018 yılında UNESCO Dünya Geçici Listesine girmesi ve bu kapsamda UNESCO resmi sitesinde yer alan metinler Türkçe 'ye çevrilerek Harput'un hangi özelliklerinin vurgulandığı irdelenmiştir. Beşinci kısımda; araştırma

sonuçlarına göre Harput tarihi yerleşkesine sakin kent kimliği kazandırılmasının antik kente sağlayacağı katkı ve bu kapsamda gerekli kriterlerin uygulanmasıyla Harput' un göstereceği gelişim vurgulanmıştır. Harput tarihi yerleşkesi için önerilerde bulunularak günümüzde “ölü bir şehir” olarak nitelendirilen Harput' un nasıl tekrar canlandırılabilceği ve sürdürülebilir gelişiminin sağlanması açısından fikirler öne sürülmüştür.

1.3. Kaynak Özetleri

Sakin Kent kavramı ortaya çıkmasından bu yana dünya genelinde pek çok kente uygulanmıştır. Yaklaşık on yıllık bir süredir Türkiye’de de örnekleri görülmeye başlanmıştır. Hızla yayılan bu planlama yaklaşımı hakkında son yıllarda birçok akademik çalışma yapılmıştır. Bu yaklaşımın yaygınlaşmasıyla beraber, Cittaslow’un felsefesi, amacı, kriterleri ve uygulandığı kentlerde meydana getirdiği değişimler hakkında tartışmalar ve görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kapsamda üniversitelerin ilgili bölümlerinde yüksek lisans ve doktora tezleri de yayınlanmıştır. Bu bölümde konu ile ilgili olarak daha önce yazılmış ve kapsamı bakımından bu tez çalışmasında yararlanılmış olan kaynakların özetleri verilecektir.

-Carl Honore tarafından 2008 yılında yazılan “Yavaş, Hız Çılgınlığına Başkaldıran Yavaşlık Hareketi” isimli kitapta, yavaşlık felsefesi üzerinde durulmuştur. Hızla tüketim toplumu olma yönünde ilerleyen herşey için acelesi olan bir toplum haline gelen günümüz insanlarını eleştiren ve yavaşlık hareketinin ilkelerini değerlendiren bir eserdir.

-Nermin Merve BAYKAN tarafından 2014 yılında hazırlanan “Farklı Ulaşım Seçeneklerinin Sakin Şehir (Cittaslow) Ölçütleri Kapsamında Değerlendirilmesi: Seferihisar-Sığacık Örneği” isimli yüksek lisans tezinde Türkiye’nin ilk sakin kenti olan İzmir-Seferihisar’a bağlı Sığacık Mahalle’inde mevcut ulaşım sistemine yönelik eleştiriler ve öneriler ele alınmıştır.

-Sema Ekincek tarafından 2014 yılında hazırlanan “Sakin Şehir (Cittaslow) Yöneticilerinin Sakin Şehir Hareketine Ve Sürdürülebilirliğe Yönelik” isimli yüksek lisans tezinde sakin kent ilan edilen yerleşim yerlerinin yerel yöneticilerin konu ile

ilgili olarak sürdürülebilirlik anlamında yaptıkları çalışmaların değerlendirilmesine yer verilmiştir.

-Selma Aydoğan tarafından 2015 yılında hazırlanan “Sürdürülebilir Mimarlıkta Sakin Şehir (Cittaslow) Yaklaşımı” konulu yüksek lisans tezinde küreselleşme, sanayi devrimi ve modernizmin yarattığı negatif haller ve bunlara karşı gelişen sakin kent (Cittaslow) yaklaşımı ele alınmaktadır.

- Dehyun Sohn, Hee-Jung Jang ve Timothy Jung tarafından 2015 yılında hazırlanan “Go Slow and Curvy Understanding the Philosophy of the Cittaslow *slowcity* Phenomenon” isimli kitapta, Cittaslow felsefesinin ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı, kriterleri, hareketin amacı gibi kavramlar incelenerek bu konu her yönüyle irdelenmiştir. Sakin kent yaklaşımı ile ilgili farklı örneklerle yer verilmiştir.

-Deniz Çakar tarafından 2016 yılında hazırlanan “Kültürel Mirası Koruma Bağlamında Yavaş Şehir (Cittaslow) Hareketi: Türkiye Örneği” konulu yüksek lisans tezinde sakin kent kavramının kültürel mirası koruma hususunda ki etkileri incelenmiştir.

-Ayça Özmen tarafından 2016 yılında hazırlanan “Tarihi Cittaslow Yerleşimlerinde Kentsel Ve Mimari Koruma İlkeleri” konulu doktora tezinde, sakin kent modelinin uygulandığı yörelerde kentsel mimarinin korunma durumu ve bununla ilgili hangi kriterlerin uygulanarak ne gibi çalışmaların yapıldığı incelenmiştir. Tezin sonuç kısmında konuyla ilgili öneriler getirilerek ilkeler belirlenmiştir.

-Zülcenah Şahin tarafından 2017 yılında hazırlanan “Aktüel Turizm Türü Olarak Cittaslow Organizasyonu, Türkiye Ve Dünyadaki Örnekleriyle Cittaslow Faaliyetlerinin Pazarlaması Açısından Bir Swot Analizi” konulu yüksek lisans tezinde sakin kent kavramının turizm yönü ve Cittaslow faaliyetlerinin pazarlanması hususunda araştırmalar ve görüşler öne sürülmüştür.

-Kıymet Pınar Kırık Aydemir tarafından 2018 yılında hazırlanan “Yavaş Kent Hareketi Üzerinden Yaşanabilir Aramekân/Arayüz Geliştirmede Bir Model Önerisi: İstanbul/Beşiktaş-Sinanpaşa Mahallesi Örneği” isimli doktora tezinde plansız

kentleşme, motorlu taşıtlara bağımlılık, sağlıksız yaşam koşulları gibi durumların giderilmesinde “yeni şehircilik yaklaşımı” ile kent formunun tanımlanması ve analizi, sakin kent yaklaşımı ile bu sorunların nasıl giderilebileceği tartışılmaktadır.

-Saadet Özgü TURAL tarafından 2018 yılında hazırlanan “Sakin Şehir (Cittaslow) Kavramının Peyzaj Mimarlığı Açısından, Isparta/Eğirdir Örneğinde İncelenmesi” isimi yüksek lisans tezinde sakin şehir hareketinin felsefesi ve kriterleri Peyzaj Mimarlığı Meslek Disiplini açısından incelenmiştir.

-Melek Toprak tarafından 2018 yılında hazırlanan “Cittaslow İlanyla Birlikte Sükûnetini Kaybeden Şehir: Taraklı” isimli tez çalışmasında sakin kent kavramının Taraklı ilçesinde sükunetin kaybedilmesine sebep olduğu ve bu hareketin olumsuz yönlerinin de bulunduğu hususlarına değinilmiştir.

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1. Yerel Kimlik

Kimlik kelimesinin sözlükte ki anlamı: “Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünüdür” [3]. Lynch’e göre: “kimlik; bir objenin diğer objelerle arasındaki, ayırt edilebilir olma yani kendisine has olma durumudur. Kimlik diğer objelerle özdeşlik anlamında değil bireysellik veya teklik anlamında kullanılır. Kimlik bileşenleri, kentsel algı ve kentsel imajın ana belirleyicisi rolündedir.” Kimlik kavramı standardizasyonun zıttı bir özgünlüktür, kendine özgü olma durumudur [4].

Kimlik kavramını sadece insanlarla özdeşleştirmek ve sınırlandırmak yanlış olur. Şahısların kimlikleri olduğu gibi; cemiyetlerin, ülkelerin, devletlerin, kuruluşların ve kentlerin de kimlikleri vardır. Kentler canlı birer organizma gibidir ve barındırdığı insanlardan etkilenecek gelişir aynı şekilde insanları da etkiler. Bir şehrin tarih boyunca üstlenmiş olduğu vazife, kültürel miras, coğrafi yapı, flora ve fauna gibi etkenler kent kimliğinin oluşumunda öne çıkan önemli parametrelerdir. En yalın tabiriyle yerel kimlik bir kenti başka kentlerden basitçe ayırmamızı sağlayan yerel unsurların tamamıdır [5].

Yerel kimlik bir çok farklı etmenden eş zamanlı olarak etkilenebilen bir yapıya sahiptir, her şehir birbirinden farklı taraflarıyla kimlik kazanabilir.

İnsan ve çevresi arasında süregelen ilişkiler, matematik kavramlarıyla değil, "mekân", "karakter" ve "kimlik" ifadeleriyle açıklanarak ortaya çıkarılmaktadır. Kent kavramının en önemli işlevi yapıların arasında sosyal bir yaşam alanı tesis etmektir. Bu yaşam, insanların kamusal bir alanda toplanarak birbirleriyle iletişim kurup sosyalleşmesini sağlar, böylece mekâna ve mekânı paylaşanlara ait ortak bir kimlik meydana getirir [6].

Yaşadığımız şehir ve şehri oluşturan çeşitli etmenlerin aklımızda meydana getirdiği bir imge söz konusudur. Kent imgesi olarak tanımlanabilecek bu kavram, yaşamakta olduğumuz veya gözlemlediğimiz bir şehre ait imgeselleştirdiğimiz hatıraları içeren genel bir kanıdır. Zihnimizde kalan bu imgeler yerel kimlik noktasında birer belirleyici konumundadır. Bu nedenle yerel kimlik, kentsel dokuyla ilgili olduğu

kadar, bu dokunun toplum tarafından ne şekilde algılandığı ve anlamlandırıldığı ile doğrudan ilintilidir [7].

Yerel kimliğin oluşması zaman için gerçekleşir. Kentler gibi kimliklerinin de oluşumu bir süreç gerektirir. Yerel kimliği meydana getiren paydaşlar tabii, toplumsal ve beşeri etmenlerden oluşan unsurlar ile değerlendirilir. Bu unsurlar tabiattan kaynaklanan kimlik paydaşları, alanın topografyası, iklimi, florası, bulunduğu konum vb. unsurlardır. Toplumsal kimlik paydaşları bireyin ve toplumun kabullendiği yaşam tarzı, örf, adet ve alışkanlıklarıdır. Bu paydaşlar kimlik ile güçlü bir bağ kurmuş durumdadır. Beşeri kimlik paydaşları ise şehirde yapılan çeşitli aktivitelerin (zanaatkârlık, esnafılık, yerel üretim vb.) bileşimidir. Ketin yapısal unsurları içerisinde ise kentte bulunan meydanlar, caddeler, sokaklar, parklar, anıtlar vb. birçok unsur bulunabilir [8].

Günümüzde kentlerde tarihî ve kültürel mirasın yok olarak yerel kimliğin kaybedilmesi ve şehirlerin zaman içinde tekdüzeleşmesi olumsuz bir gelişmedir. Yerel kimliğin tahrip edilmeyip yaşatılması hususunda kentlerde yer alan tarihî dokunun korunarak bu mirasa sahip çıkılması çok önemlidir [4].

2.1.1. Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları ve Prensipleri' nin Yerel Kimlik Açısından Değerlendirilmesi

Yeni gelişen planlama yaklaşımları incelendiği zaman günümüzde kentleşme açısından modern ve optimum düzeyde sürdürülebilir gelişimi destekleyici planlama yaklaşımlarının farklı kent tiplerine göre ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yaklaşımların uygulandığı kent modellerine bakıldığında zaman bu kentler aynı zamanda bu yaklaşımlarla birlikte mevcut kimliklerini geliştirebilmektedirler. Uygulandıkları kentlerin gelişimi, yönetimi, altyapısı, korunması ve sürdürülebilirliği için bir yol haritası konumunda olan bu yaklaşımlar son dönemde ortaya çıkan akıllı yerleşme kavramının birer yansıması niteliğindedir. Çizelge 2.1'de söz konusu yaklaşımların açıklamalarıyla birlikte planlama ve tasarım ilkelerine yer verilmiştir [9].

Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları ve Prensipleri		
Planlama Yaklaşımları	Açıklama	Planlama ve Tasarım İlkeleri
Yeni Şehircilik (New Urbanism)	Yeni kentleşme hareketi formal olarak 1990'ların başında Alexandra, Virginia'da yapılan New Urbanism Kongresinde tanınmıştır. Toplantıda uygulamacılar alt kent yayılmasına alternatif çözüm bulmak amacıyla bir araya gelmişler tasarım odaklı bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Yeni kentleşme hareketinin en güçlü ilgi grubu "Congress for the New Urbanism (CNU)" plancılara ve topluma insan ve doğa ekolojisi ile uyum sağlayacak sürdürülebilir yapılar, mahalle ve bölgeler yaratmayı amaçlayan bir rehber sunmaktadır.	• Yere özgü mimari ve peyzaj tasarımı • Yapılarda enerji verimli malzeme kullanımı, yenilenebilir enerji üretimi, verimli su kullanımı • Kompakt yapı adası ve bağlantı kabiliyeti yüksek yürünebilir sokak dokusu • Isı ve ışık açısından konfor arzeden kamusal mekan formu • İnsan ölçeğinde kamusal mekanlar • Yerleşmenin meskun alanda gelişimi ve yıpranmış alanların yeniden kullanımı • Kompakt yerleşme formu, karma alan kullanımı, verimli yaya erişimi • Çok çeşitli konut tipolojileri • Tanımlı yerleşme ve bölge sınırları
Akıllı Büyüme (Smart Growth)	Akıllı büyüme terimi 1997'de Maryland valisi Parris Glendening tarafından kentsel yayılmayı engellemek amacıyla ortaya konulmuştur. 90'lı yıllara kadar söz konusu yayılma eğilimi ile büyüyen ABD şehirlerinden California, Connecticut, New Jersey, New York, Massachusetts, Maryland, Pennsylvania, North Carolina Virginia gibi başlıcaları, kapsamlı planlama politikalarında reform yapmaya yönelmiştir, bu doğrultuda en az 100 akıllı büyüme ile ilgili kanun 27 eyalette tanımlanmıştır. Akıllı büyüme hareketinin en güçlü savunucu grubu Smart Growth Network akımının yayılmasında aktif rol oynamaktadır.	• Kompakt yapı tasarımı • Farklı konut seçeneklerinin geliştirilmesi • Yürünebilir mahalleler yaratılması • Yerleşmede güçlü aidiyet hissi • Adil ve maliyet etkin gelişme kararları • Karma alan kullanımı • Açık mekan, tarım alanı, doğal güzellikler ve kritik çevresel alanların korunması • Çok çeşitli ulaşım seçenekleri • Mevcut yerleşim alanı çapında gelişme • Toplum ve uygulamacılar arası işbirliği
Sürdürülebilir Kentler (Sustainable Cities)	Sürdürülebilir gelişme "gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama becerisini tehlikeye atmadan günümüzün ihtiyaçlarını karşılama sürecidir. Sürdürülebilir kent bir çok otorite tarafından tam bir tanımı yapılamayan keskin sınırları olmayan bir kavram olarak nitelendirildiğini aklımızda tutarak, Geenhuisan ve Nijkamp'a göre sürdürülebilir kentler, süreklilik içinde değişimi sağlamak amacıyla, sosyoekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kenttir." denebilir.	• Uzun dönemli ekonomik ve sosyal güvenliğin sağlanması • Biyoçeşitlilik ve doğal ekosistemlerin korunması ve restore edilmesi • Kentlerin kültürel karakterlerinin tanınması • İnsanlara sürdürülebilir gelişme sürecinde yetki verilmesi • Sürdürülebilir gelecek doğrultusunda işbirliği ağları kurulması • Sürdürülebilir üretim tüketimin çevreci teknolojilerin kullanımı ve verimli talep yönetimi doğrultusunda geliştirilmesi • Şeffaf yönetim

Ekolojik Kent/Ekokent (Ecological City/ECOCITY)	Ekokent; bir eko sistemde yaşayan tüm organizmaları, organizmaların etkileşim içinde bulunduğu hava, toprak, su, güneş ışığı gibi çevrenin fiziksel öğelerini içeren biyolojik bir çevredir. Ekokent kendini idame ettiren esnek yapısı ve doğal ekosistemlerin bir fonksiyonu olarak modellenmiş sağlıklı insan yerleşmeleridir. Ekocity için ilk girişimler 1992 de Rio de Janeiro'da düzenlenen "United Nations Earth Summit" organizasyonundan sonra ortaya çıkmıştır. Ekolojist ve aktivistlerden oluşan "Ecocity Builders" akımın ana savunucusudur. 2002'de 5. International Ecocity Conference delegasyonu tarafından ekokent prensipleri belirlenmiştir.	• Temiz hava ve güvenilir yiyecek ve su destekleri, sağlıklı konut ve işyerleri • Tüm atıkların geri dönüşümü için maliyet verimli eko-mühendislik çözümleri • Yenilenebilir enerji üretim ve kullanımı • Verimli ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi. • Yerleşmelerin doğal nitelikleriyle uyumlu altyapı entegrasyonu • Ekolojik (çevresel ve kültürel) farkındalığın geliştirilmesi.
Yeşil Kentler (Green Cities)	Yeşil kentler, temiz hava-su sağlayan, doğal felaketlere direnç gösteren, kamusal ulaşım vb. ekolojik davranış biçimini teşvik eden yerlerdir. Yeşil kentler teması altında gerçekleştirilen bazı girişimler ve projeler (örn. European Green Cities Network, European Green Cities, Green Solar Regions, Green City Building, ENPIRE, Green Solar Cities, European Housing Ecology Network vb.) yapı ve enerji korunumunu öne çıkarmaktadır. Bunlardan, 1996'da kurulan The European Green Cities Network girişimi enerji, kaynaklar, mekansal planlama, yenilenebilir enerjilerin yapılara entegrasyonu vb. konularına dair bilgi ve tecrübe paylaşımı sunmaktadır.	• Yenilenebilir enerji araçlarının kent ve yapı ile entegrasyonu • Enerji verimliliği sağlayacak malzemelerin kullanımı ve havalandırma sistemlerinin geliştirilmesi • Yeşil bina kontrol sistemlerinin uygulanması • Ekolojik farkındalığın artırılmasının • Yeşil işgücünün geliştirilmesi
Düşük Karbon Kentler (Low Carbon Cities)	Dünya çapında birçok kent enerji tüketimi ve CO2 emisyonlarını azaltabilmek için gelişme politikasını düşük karbon ekonomisine uyumlu hale getirmeye çalışmakta, düşük karbonlu kent yaratmayı hedeflemektedir. Çeşitli program ve girişimler (örn. Bristol, Leeds and Manchester kentlerini içeren Low Carbon Cities programı, Low Carbon City in China Girişimi vb.) genellikle düşük karbon salınımı için ekolojik farkındalığın artırılması ve yapı teknolojilerini öne çıkarmaktadır. Kent ölçeğinde bakıldığında motorsuz ulaşımı sağlayacak müdahaleler benimsenmektedir.	• Enerji korunumunu farkındalığının artırılması • Enerji korunumunu için yapı ve malzeme teknolojisinin gelişimi • Kompakt ve esnek kentsel mekansal yapı • Çevre dostu ulaşım planı • Ekolojik eşiklere dayalı sınırların tespiti • Kentsel yenileme ve yoğunluk denetimi ile verimli arazi kullanımı • Yeşil yaşam çevrelerinin yaratımı ve yeşil kent sistemi
Yaşanabilir Kentler (Liveable Cities)	Yaşanabilir kent; İngiltere Urban Task Force'a göre sosyal ve ekonomik olarak işlevleri güçlü, çevre duyarlı, yaya ve motorsuz erişime olanak verecek şekilde ulaşım bağlantılarının güçlü, Hahlweg'e göre, yaşlı, engelli ve çocukların hizmetlere kolay erişebileceği kent herkes için kent, Salzano'ya göre tarihe saygı duyan, gelecek kuşaklara sağlıklı yaşam alanı sağlayan geçmiş ile gelecek arasında bir köprü niteliğindedir. Bu yüzden yaşanabilir kent aynı zamanda sürdürülebilir kenttir. Bir çok girişimin yanı sıra ABD ve Avrupa'da 1985'ten günümüze yılda iki kez düzenlenen konferanslar ve 8000' den fazla temsilcisi ile "International making Cities Livable" girişimi yaşanabilir kent teması altında faaliyetlerini sürdürmektedir.	• Yüksek iletişim ve etkileşim olanakları • Çekici, estetik ve işlevsel kamusal mekan • Temiz ve Güvenli kentsel mekan • İşlevsel çeşitlilik içeren kentsel mekan • İnsan ölçeğinde, yaşlı, çocuk, engelli bireyler için konfor arzeden kentsel mekan • Etnik ve kültürel çeşitliliğin sürdürülebilirliği • Katılım imkanları sunan yönetim yapısı • Sürdürülebilir ulaşım modlarının arz edilmesi • Doğal kaynakların korunumu ve enerji verimliliğinin desteklenmesi • Ekonomik konut olanakları • Motorlu ulaşım araçlarından bağımsız kent • Yerel ekonominin desteklenmesi

Yavaş Kentler (Slow Cities)	Yavaş kent yaklaşımı 1999'da ilk defa Greve in Chianti'nin eski belediye başkanı Paolo Saturnini tarafından ortaya konulmuş ve hızla yayılarak günümüzde 27 ülkede 147 yerleşmeyi kapsayan bir harekete dönüşmüştür. Yavaş kent hareketi küreselleşme ve standartlaşma eğilimleri karşısında sürdürülebilir kentsel gelişme bakımından alternatif bir yaklaşım sunmaktadır. Yavaş kent yaklaşımı 50'den fazla taahhüt içermektedir. 50000 altındaki yerleşmelerin katılabileceği topluluğun temel prensipleri, çevre politikaları, altyapı politikaları, kent dokusu kalitesi, yerel üretim ve farkındalık üzerine kurgulanmıştır.	• Enerji verimliliği, atık yönetimi ve alternatif enerji sistemlerinin kullanımı • Gürültü, ışık, elektromanyetik kirliliğin önlenmesi • Tarihi ve kültürel değerlerin korunması • Yaya, bisiklet ve toplu ulaşımın teşvik edilmesi • Yaşlı çocuk ve engelliler için konforlu bir yerleşme tasarlanması • Yerel ekonominin desteklenerek üretim pazarlama altyapısının işler kılınması • Kentin fiber optik ve kablosuz sistemle donatılması, • Doğal ve yapay tasarım unsurlarıyla kaliteli ve estetik bir fiziksel çevre yaratılması.
Kentsel Rönesans (Urban Renaissance)	Kentsel Rönesans hareketi İngiltere'de Urban Task Force'un 1999'da kent planlama ve kentsel gelişim üzerine hazırladığı rapor doğrultusunda ortaya çıkmıştır. İngiltere'nin %90'ının kentlerde yaşaması, 20 yıllık perspektifte 3,8 milyon hanenin daha artış göstereceği tahmini, 30 yıllık süreçte gerekli yapıların %90'ının şimdiden inşa edilmiş olması (1999), taşıt trafiğinin 20 yıl içinde üç kat artacağı tahmini kentlerin yeniden yapılanması görüşünü güçlendirmiştir. Rapor sürdürülebilir kent, kenti işler kılmak, kentsel değerlerin yeniden canlandırılması, yatırım olanakları ve Rönesans hareketinin sürdürülebilirliği üzerine kurgulanmıştır.	• Kompakt kentsel gelişim • Yaya, bisiklet ve toplu ulaşım sistemleri • Ulusal kentsel tasarım çerçevesinin yaratılması ve benimsenmesi • Yaratıcılık ve inovatif kapasitenin desteklenmesi • Yerel otoritelere kentsel çevre hakkında stratejik rollerin verilmesi • Kentsel müdahale öncelik alanları tespiti • Kentsel gelişme için bölgesel kaynak merkezleri ağının geliştirilmesi • Mevcut yapılaşmış alanda ve işlevsiz sanayi bölgelerinin gelişme önceliği • Kamu-özel işbirliğinde Bir Rönesans fonunun kurulması, vergi teşvikleri
Dijital Kentler (Digital Cities)	Dijital kent yaklaşımı yeni teknolojilerin kent ile ilişkilendirilmesi düşüncesiyle gündeme gelmiştir. Dijital kent kavramı, "sanal mekanda kent bilgi sistemleri" ve "teknolojik araçlarla donatılmış kentsel mekan" bütünlüğünde ele alınmaktadır. Dijital kentler "yerel yönetimlerden bilgi edinme", "bilgi alışverişini ve ağdaki bireylerin iletişimini düzenlemeleri", "elektronik hizmetlerden ve dijital bilgiden faydalanma olanaklarını artırarak", bilgi teknolojilerine erişimdeki eşitsizliklerin giderilmesine olanak sağlamaktadırlar.	• Yerel topluluklar için ağ altyapısının sağlanması ve geliştirilmesi • Kamusal iletişim ortamlarının sağlanması • Fiziksel ve sanal mekanın entegrasyonu • Kentsel yaşam için sosyal bilgi altyapısının sağlanması (İş, ulaşım, eğitim vb.) • Dijital kentlerin kurulmasında kamusal katılım için teknoloji tedariği

Çizelge 2.1. Yeni gelişen planlama yaklaşımları ve prensipleri, [9].

Söz konusu yaklaşımlar ve prensipleri incelendiği zaman tarihi Harput yerleşkesi için en doğru yaklaşımın sakin kent (Cittaslow) yaklaşımı olduğu görülmektedir. Sakin kent (cittaslow) yaklaşımının ön plana çıkmasının sebepleri arasında:

- Bu hareketin yerel kent kimliğinin kaybolmasına karşı ortaya çıkmış bir tepki hareketi olması,
- Uygulandığı şehirlerin % 70 ' inin tarihi kentler olması,
- Uygulandığı tarihi kentlerde kültürel mirası ve yereli koruyucu uygulamalarda bulunması,
- Uygulandığı şehirlerde turizm' e olumlu katkı sağlaması,

- Hareketin kriterlerinin Harput Tarihi Yerleşkesi' nin özellikleri ile bağdaşması,
 - Ekolojik tabanlı olması ve tabiata zarar vermeyen uygulamaların ön plana çıkması,
 - Zanaatkarlığa, yerel üretime, yöresel ürünlerin pazarlanmasına verdiği önem,
 - Uygulandığı yöreye ekonomik katkı sağlaması,
 - Enerji tasarrufuna önem vermesi,
 - Engelli ve yardıma muhtaç bireylere yönelik uygulamaları,
 - Ekolojik tabanlı bir ulaşım sistemini önermesi,
- gibi özellikler sıralanabilir.

Tarihi Harput Yerleşkesi' nin kültürel zenginliklerinin korunarak kentin gelişimi ve yerel kimliğinin ön plana çıkarılması şehrin ölü şehir suretinden kurtararak tekrar hayat bulması için sakin kent gerekli kriterlere sahip bir yaklaşımdır. Sakin kent (cittaslow) hareketinin bu özelliği; 2016 yılında Deniz Çakar tarafından hazırlanan “Kültürel Mirası Koruma Bağlamında *Yavaş Şehir* (Cittaslow) Hareketi: Türkiye Örneği” isimli tezde incelenmiştir [10].

Çakar [10]' a göre “Kentlerde yaşanan tekdüzeleşmenin, kent kimliğinin oluşmasını sağlayan kültürel miras öğelerinin korunmasında olumsuz anlamda etkilediği söylenebilir. Kentlerde inşa edilen niteliksiz ve yerel doku ile uyumsuz yeni yapılar, gelişen teknolojinin her kentte aynı malzeme ve yapı tekniğini yaygınlaştırması, kentte çevresel bağlamda iyileştirme çalışmalarına öncelik verilmemesi ve mevcut tarihi mimari dokunun korunmasına yeterince önem verilmemesi gibi güncel sorunlar kültürel mirasın yok olma tehlikesi altına girmesine sebep olmuştur. Yerel mesleklerin yerini seri üretime bırakması, geleneksel kültürel ve sosyal etkinliklerin sürdürülmeyle unutulmaya yüz tutması, yerel ürünlerin değersizleşerek yerini dünya çapında yaygın kimliksiz ürünlere bırakması, tüketime odaklı yaşam tarzının yaygınlaşması ise somut olmayan kültürel mirası yok olmayla tehdit eder hale gelmiştir. Bu şekilde kent mekanları kimliklerini kaybetmeye ve kalitesiz yerlere dönüşmeye başlamıştır. Toplumlar, yaşadıkları kent mekanının karakterinden bağımsız olarak alışkanlıklar kazanmaya ve yere özgü değerlerini göz ardı etmeye başlamışlardır. Cittaslow hareketinin; amaçları, işleyiş biçimi ve içerdiği kriterler incelendiğinde dünya üzerinde tüm kentlere hitap eden ve çevresel, politik, ekonomik ve kültürel anlamda yerleşimlere alternatif bir yönetim ve yaşam biçimi

sunmaya yönelik çalıştığı söylenebilir. Temel yaklaşım, az nüfuslu yerleşimlerin her anlamda kendi potansiyelini ortaya çıkararak çağın gereklerinin kente ve topluma kazandırılması, kentsel yaşam kalitesinin artırılması, yerel değerlerin ve farklılıkların ön plana çıkarılması ve sürdürülebilir çevre kaynaklarının teşvikinin sağlanmasıdır. Bu amaçlar doğrultusunda ilerleyen bir hareketin işleyişinde, kültürel mirasın korunması önemli bir yere sahiptir. Birliğin kriterleri incelendiğinde kültürel mirasın korunmasına yönelik hem doğrudan hem de dolaylı olarak katkı sağlayacak birçok maddenin yer aldığı görülmektedir” [10].

2.1.2. Tarihi Mekânların Yerel Kimlik Algısına Etkileri

Günümüzde kentler, tarih boyunca süregelen bir gelişim, farklılaşma ve dönüşümün sonucunda şimdiki halini alan yerleşkelerdir. Geçmişten günümüze kadar geçen sürede bu kentlerde yaşamış olan medeniyetler bazı kalıcı eserler bırakmışlardır. Bu eserlerin birçoğu tarihsel gelişim süreci boyunca yok olmuşsa da bir kısmı günümüze kadar gelebilmiştir. Günümüzde varlığını sürdüren tarihi eserlere bakıldığı zaman yörenin mazisi, kültürü, gelenekleri ve görenekleri hakkında birçok bilgi içerdiği görülmektedir. Bu bakımdan meydana gelebilecek tahribatlardan korunmaları ve doğru bir şekilde restore edilerek varlıklarını sürdürmeleri yerel kimliğin kaybolmaması açısından önemlidir [11].

Tarihi yapıtlar sadece yöre ile ilgili tarihsel bilgileri anlatmak ile kalmayıp bulundukları kentin kimliğine de büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Eğer bir yerleşke önemli bir maziye sahipse genellikle barındırdığı tarihi yapılar ile kimlik kazandığı görülmektedir. Elazığ ve Harput’ un simgesi haline gelmiş olan Yaklaşık 3000 yıllık bir geçmişe sahip Harput Kalesi bu eserlere bir örnektir. Günümüzde Elazığ’ın tanıtımı yapılırken sıklıkla kullanılan kale görselleri aynı zamanda Elazığ Valiliği Logosunda da kullanılmıştır [10].

Yerel kimliği açısından önemli bir yere sahip olan Harput tüm yapıtları ile birlikte sürdürülebilir olarak korunmalı geliştirilmelidir. Harput ile birlikte milattan önce 2000–3000’ li yıllara dayanan Elazığ mazisi Harput olmadan sadece 200-300 senelik bir tarihe sahiptir. Yani diyebiliriz ki Elazığ’ın kimliği Harput’tur ve bu yerel kimlik korunarak geliştirilmeli sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

2.2. Sakin Kent (Cittaslow) Kavramı

Sakin kent (cittaslow) kavramı hızlı yaşamlara ve her şeyi hızla tüketmeye karşı ortaya çıkmış yavaşlık hareketinin yerleşim yerlerine uygulanan bir versiyonudur. Sakin kent kavramını daha iyi anlamak için yavaşlık hareketine ve bu hareketin çıkış noktası olan slow food kavramına bakmak gerekir. Bu şekilde bu kavramın nasıl ortaya çıktığı, mantığı ve felsefesi daha iyi anlaşılabilir [11].

2.2.1. Yavaşlık Hareketi

Günümüzde insanlar giderek artan suni tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli koşuşturmakta ve hızlı hayatlar yaşamaktadırlar. Özellikle büyük metropollerde artık hayatın önemli bölümü bu koşuşturmacanın içinde toplu taşıma araçlarını beklemekle yahut trafikte geçmektedir [12]. İhtiyaç dışı tüketimin peşinde koşan bu insanlar küresel sermayenin dayattığı bu suni ihtiyaçları karşılayabilmek için sürekli daha çok çalışmak ve daha fazla kazanmak zorundadır. Bunun için de zamana ihtiyaç vardır. Bu yüzden artık her şey hızlıdır. Hayatın giderek hızlanan temposu beraberinde stres, melankoli ve tükenmişlik hissi yaratmakta ve insanları mutsuz bireyler haline getirmektedir [11]. Tüketime yönelik bir hayat felsefesi benimsemiş insanlarla dolu olan bu şehirlerin sayılarının giderek artması doğal kaynakları hızla tüketerek ve çevreyi tahrip ederek tabiatı yok etmektedir. Bu olumsuz durumlara karşılık olarak yavaşlık hareketi kaynakların optimum düzeyde sürdürülebilir kullanımının sağlandığı, sağlıklı, keyifli ve huzurlu bir hayat yaşama çabası olarak ortaya çıkmıştır. Yavaşlık her şeyin durağanlaşması ve ağır hareketlerle yapılması değil günlük yaşantımızda farklı mekanlarda geçirdiğimiz zaman kesitlerinin farkına varılarak sindirilerek yaşanmasıdır [12].

Bu bağlamda, meşgul, kontrolcü, saldırgan, sabırsız, stresli, yüzeysel, aceleci, aktif, niceliğe önem veren “hızlı” kavramının aksine, “yavaş” sözcüğü sakın, sessiz, sezgisel, sabırlı, dikkatli, telaşsız, açık, düşünceli ve niteliğe önem veren anlamında kullanılmaktadır [13].

Yavaşlık elbette zaman kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Ancak slowfood ve cittaslow için bir logo haline gelen salyangozun örnek alınarak her şeyin salyangoz hızında yapılması demek değildir. Amaç, bilinçli olarak gündelik hayatta daha fazla

zaman yaratmak; yapılan işe değer vermek, ondan haz duymaktır. Önemli olan “*tempo giusto*” denilen her bireye, olaya ve nesneye ait doğru süreyi yakalamaktır [12, 13].

Yavaşlık, günlük yaşamdaki hızın olumsuz etkilerine cevap olarak, insanların sosyal ve ekolojik çevrelerine yeniden bağlanmalarını amaçlar. Bu bağlamda, diğer sürdürülebilir hareketlere benzer. Onlardan farkı, daha çok yaşamdan keyif almaya önem vermesidir [14].

Bu ekolün beklentisi, insanların sanayi devriminden önceki dönemlerde olduğu gibi zamanın tutsağı olmadan, peşinden sürüklenmeden yaşanılan dingin anlayışı benimsemeye ilave olarak nefes alınan her anın hissedilerek, keyif alınarak, önemsenerek yaşanmasıdır. Bu hareketten çıkarabileceğimiz görüş; küreselleşmenin bir dayatması olarak günlük hayatımıza katılan mekanik, sentetik, yapay olandan sakınarak, canlıya, insana duyarlı, çevre ile uyumlu olarak hayatı olağan akışı içinde sürdürmektir. Günümüzde yavaşlık fikri, Slow Food ve Cittaslow gibi sadece gastronomi ve kent yönetimlerinde değil; turizm, seyahat, mimarlık, tasarım gibi pek çok alanda da kabul görmektedir [11,12].

Yaklaşım	Hızlı	Yavaş (sakin)
Özellik	Tekdüze Tekil mecburiyet Eşitsizlik Endüstri ürünleri Standart Kurumsallık/ Şirket Destekli Sürdürülebilirlik yok Kopyacılık Kalitesizlik Çoğaltılabilir Kültürel miras ve yerel tarihi benimsemeyen	Şahsi Çoğul mecburiyet Eşitlik Ev yapımı ürünler Özel Yerli girişim/ Halk destekli Sürdürülebilirlik var Özgünlük Kaliteli Kişiye özgü Kültürel miras ve yerel tarihi benimseyen
Örnek	Mega Kentsel Gelişim Planları Ağır Endüstrileşme Endüstri tabanlı gıdalar	Toplumsal mali gelişme Sakin şehirler Yavaş yemek

Çizelge 2.2 Hızlı ve Yavaş Yaklaşımların Karşılaştırması [15,16]

Çizelge 2.2’de hızlı ve yavaş yaklaşımlarının arasındaki farklar karşılaştırılmıştır. Hızlı akım; eşitsiz, standardize, kurumsal, sürdürülebilirlikten uzak, düşük kaliteli ve

kültürel miras ve yerel tarihi benimsemeyen özellikleriyle tanımlanmaktadır. Sakin (yavaş) akım ise eşit, özel, taban örgütü, sürdürülebilir, yüksek kaliteli ve yerel tarih ve kültüre duyarlı olarak görülmektedir. Bu karşılaştırma sonucunda hızlı akımın kaliteyi düşürdüğü, sürdürülebilirliği sağlayamadığı; aynı zamanda yerel tarih ve kültürü göz ardı etmesinden yola çıkarak tek tip kültürler ve şehirler ortaya çıkarmaya başladığı söylenebilir [16,17].

Yavaşlık kavramı son zamanlarda yaşamın diğer alanlarına da uygulanmış bunun sonucunda sakin yaşam, sakin turizm, sakin seyahat, yavaş yemek, sakin işletmecilik ve sakin şehir gibi kavramların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunun dışında yavaş para, yavaş tıp, yavaş okul, yavaş kitap gibi akımlar da Yavaş Hareketi'nin içinde yer almaktadır [17,18].

2.2.2. Slow Food

Yavaşlamayı gıda sektöründen başlatan hareket Slow Food hareketidir. Yavaşlık Hareketi'nin çıkış noktası olan yavaş gıda (slow food) akımı 1986 yılında Roma'nın önemli meydanları arasında olan İspanyol Merdivenleri'nde bir fast food zincirine ait olan restoranın açılmasına gösterilen bir reaksiyon olarak Carlo Petrini' nin başını çektiği duyarlı bir grup eylemci tarafından başlatılmıştır. Fast food restoranını protesto eden bu insanlara göre bu restoranın açılması bulunduğu çevrede estetiği bozmakla birlikte İtalyan yemek kültürü ve yemek alışkanlığını da sekteye uğratmaktadır [18-20].

Slow Food temelde Fast Food kavramının tam olarak zıttıdır. Günümüzde hızla sayıları artan ve her köşe başında birer tane görebileceğiniz fast food zincirlerine ait restoranların insanların ruhlarına verdiği zararı vurgulamaktadır [16].

Petrini' nin düşüncesine göre, “İnsanların karınları hızla dolarken, ruhları yavaşça kaybolmaktadır”. Petrini aslında çağımızın yaygın yemek anlayışı olan fast food'un insana nefes aldirtmayan, rahat ve keyfli bir yemek yedirtmeyen, adeta lokmaları boğazına dizer gibi insanı boğan bir yemek anlayışına ve yaşam biçimine isyanın adı olarak da görülmektedir [18-20]. Yavaş yemek (slow food) 9 Kasım 1989 tarihinde Paris' te 15 üye ülkenin Slow Food Manifestosu'nu imzalanması ile kurulmuştur.

Manifestonun içeriği, 2007 yılında 5. Slow Food Kongresinde Declaration of Puebla'nın kabul edilmesiyle birlikte genişlemiştir. Bu hareket küreselleşme kavramının kentlerin dokusunu, kentte yaşayan insanları ve yaşam tarzlarını standartlaştırmasını ve kent kimliğini oluşturan yöresel özellikleri yok saymasını engellemeye çalışan, Yavaş Beslenme Manifestosu kapsamında çalışan gönüllü bir reaksiyondur. Yavaş Yemek Manifestosu aynı zamanda adil, iyi ve temiz gıda ilkelerinin tanımını da yapmıştır [16-21].

Slow Food fikri, doymak için acele ederek yemek yerine; keyif alarak, yenilen yemeğin tadına varılarak bir dönüşüm sağlamayı amaçlamaktadır. Bunu sağlamak için fabrikalarda seri üretimle elde edilen ve uzun saklama sürelerine sahip olan işlenmiş gıdaların yerini, tabiata zarar vermeksizin, doğal olarak yetiştiği mevsimde yerel üreticiler tarafından geleneksel metotlarla elde edilen taze ürünlerin alması ön görülmektedir [20].

Yavaş yemek (slow food); uluslararası bir sivil kuruluşu olarak geleneksel gıda kültürüne ait bir parça olan ve yemekten keyif alınan, taze ve mevsimine uygun gıdalarla beslenmeyi tanımlayan ve kaliteden ödün vermeden üretilen yerel ürünlerin yiyecek olarak kullanılmasını desteklemektedir. Bununla birlikte insan, hayvan ve çevre sağlığına zarar vermeden, sağlıklı yaşam için uygun gıda üretimi ve tüketimini ilke edinen, yerel üretime sahip çıkarak aynı zamanda tüketicilerin satın alma gücünün sınırlarını ihlal etmeyen bir yapıya sahiptir. Küçük ölçekli yerel üreticiler için adil olan bedeller üzerinden kanunsuzluk ve haksız kazancın önlendiği “adil” gıdayı desteklemektedir [19,20].

Şekil 2.1. Slow Food Logosu [22]

Hareketin simgesinin salyangoz olmasının sebebi ise salyangozun yavaş hareketi temsil etmesidir. Yavaş olmak esas değerdir. Akıllı ve ağırbaşlı olmayı simgeler. [16].

2.2.3. Sakin Kent (Cittaslow)

Toplumların yaşadıkları şehirleri geliştirmek, korumak, daha iyi yaşam koşulları sağlamak gibi yönetsel ve planlama ile ilgili eğilimlere sahip oldukları görülmüştür. Hem günümüzde yaşayan hem de gelecekte yaşayacak insanları düşünüp; merkezine kaliteli ve adil yaşam görüşünü yerleştiren, birçok sürdürülebilir planlama yaklaşımı ve sürdürülebilir şehir modeli dünyadaki kaynakların devamlılığını sağlamak adına ortaya atılmıştır. Bu planlama yaklaşımları arasında öne çıkan yeni yöntemlerden biri de “Sakin Şehir” olgusudur. Orijinal olarak “Cittaslow” şeklinde isimlendirilen bu olgu; şehir anlamına gelen “Citta” ve yavaş anlamına gelen “Slow” sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur [11]. Fakat Türkçede “Yavaş” kelimesi negatif olarak algılanabileceği düşüncesiyle genellikle “Sakin” olarak kullanılmaktadır. Bu tez çalışmasında “Cittaslow” olgusu “Sakin Şehir” şeklinde çevrilmiştir. Kentsel planlama yaklaşımları genellikle; tabi kaynaklar ve enerji kullanımını minimum seviyeye indirmeyi, biyolojik kapasiteye paralel hareket etmeyi, doğanın kaldırabileceği kirlenme ölçüsünün üzerine çıkılmamasını, doğru altyapı çalışmalarının yapılmasını, ekolojik ulaşım planlarının oluşturulmasını, sürdürülebilir yaşam alanlarının meydana getirilmesini, insanlar için adaletli yaşam koşullarının sağlanmasını ön görmektedir. Sakin Şehir (Cittaslow) yaklaşımı bu fikirler ile birlikte; kimliğinin yok olması tehdidiyle mücadele eden şehirlerde yereli canlandırıp yaşamın her safhasına uygulamayı, teknolojik ve bilimsel ilerlemenin katkısıyla hayat standardı yüksek şehirler tasarlamayı amaçlamaktadır. Sakin Şehir kavramı, bireylerin kendi aralarında etkileşim kurabileceği, sosyalleşebileceği, sürdürülebilir, zanaatlara, tabiatına, geleneklerine sahip çıkarak altyapı problemleri yaşamayan, sürdürülebilir enerji kaynaklarını tercih eden, teknolojik gelişmelerin avantajlarından faydalanan kentlerin güçlü ve reel alternatifler gayesiyle yola çıkmıştır [20-23].

Cittaslow kavramı, temellerini XX. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmaya başlayan ve küreselleşmenin arttırdığı hızlı yaşam stiline daha insancıl bir duruma getirilmesi gerektiğini savunan “yavaşlık” akımı üzerine kurmaktadır. Sakin şehir (Cittaslow) yaklaşımı, XXI. Yüzyılın başlarından itibaren değişik ülkelerde ve çok farklı kültürel yapıya sahip toplumları bünyesinde barındırmaya ve giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu bakımdan Sakin şehir birliği felsefesi, farklı kültürlerle rehberlik eden ve topluluklar arasında bir ağ oluşturan küresel bir akımdır. Cittaslow, 2009 yılından

günümüze kadar geçen sürede Türkiye’de çeşitli şehirleri bünyesine almış ve ekonomi, turizm, kentsel planlama, kültürel mirasın korunması gibi alanlarda yönetime ve halka yeni yaklaşımlar sunma doğrultusunda faaliyet göstermiştir [10].

Cittaslow kavramının ortaya çıkması aniden olmayıp bir olgunlaşma süreci dahilinde olmuştur. Avrupa’ da sürdürülebilir gelişme olgusu 1987 yılında yayınlanan Bruntland Raporu’nda ve Avrupa Kentsel Şartı’nda kentsel sorunları çözümleyerek sürdürülebilir kentlerin oluşturulması ön görülmüştür. Bunun için de yerel yönetim unsurlarının güçlendirilerek insanların katılımı ve kendi kendine yeterlilik stratejileri belirlenmiştir. Avrupa’da bu duruma ait tarihsel gelişim kapsamında inşasının gerçekleştirildiği bu münazaraların 1972 yılında Stockholm Deklarasyonunda, 1975 yılında ise Amsterdam Deklarasyonu’nda tarihi kentler ve tarihi yapıtların kentsel koruma ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarımı ile ilgili maddelerin yer aldığı görülür. Söz konusu münazaralar artık günümüzde sakin şehir kriterleri içerisinde yer almaktadır. Avrupa’da sakin şehir kavramı ortaya atılmadan çok daha önce koruma ve sürdürülebilirlikle ilgili çok sayıda anlaşma ve deklarasyonlarla ilgili konuların münazarası yapılmıştır [24,25].

Öteki taraftan, 2015 yılı içerisinde Dünya’da yer alan bütün Cittaslow yerleşkelerinde yapılan araştırmalar sonucunda yayınlanan Cittaslow yerleşimleri hakkında ikinci uluslararası rapora göre, Cittaslow ilan edilen yerleşimlerin %73’ünün üstün mimari değere sahip tarihi merkezleri vardır. Yine %61’i ise kültürel, mimari, tarihi ve sanatsal mirasa sahiptir ve bu yerleşimlerin %49’unda geleneksel zanaatlar devam etmektedir [22]. Yapılan araştırmalarla ortaya çıkan bu oranlar, Cittaslow yerleşkelerinin büyük bir bölümünün tarihi çevreler ile kültürel miras öğeleri barındırdığını göstermektedir.

Cittaslow kavramı küresel sermayenin oluşturduğu birbirinin kopyası niteliğinde homojen kentler niteliğinde olmak istemeyen, tarihi ve kültürel kimliğini koruyarak yerelliğini sürdürmek isteyen yerleşim alanlarının yönetim düzeyinde yer aldığı bir oluşumdur [11]. Bu oluşumda yer almak isteyen kentlerin, önemli ve özel oldukları alanları ön plana çıkarmaları ve bu değerlerin korunarak sürdürülebilir gelişimini sağlamak için stratejiler geliştirmeleri gerekir [26]. Sakin Şehir olmak için yapılacak olan başvurular öncelikle söz konusu kentin bulunduğu ülkede ilk olarak Sakin şehir ünvanını almış olan kente (Türkiye’de İzmir/Seferihisar) yapılmaktadır.

Akabinde İtalya'nın Orvieto şehrindeki Uluslararası Cittaslow Birliği'ne bu başvuru iletilir. Aday kent istenen kriterleri karşılar ve bunun için somut yaklaşımlarda bulunursa sakin şehir olmaya hak kazanır [27].

Şekil 2.2 Cittaslow Logosu [28]

2.2.4. Sakin Kent (Cittaslow) Kriterleri

Bir şehrin sakin kent kimliği kazanabilmesi için bir takım politikaları uygulaması ve Cittaslow için belirlenen belirlenen kriterlere uyum sağlaması gerekmektedir. Cittaslow ünvanı almak için başvuruda bulunan kentlerin üyelik sürecinde karşılaştıkları evreler ilerleyen bölümlerde yapılan incelemeler sonucunda özetlenmiştir.

Şekil 2.3 Cittaslow Olma Kriterleri [29].

Üyelik süreci ve kriterler “Cittaslow Türkiye” resmi sitesinde aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

“1999 yılında İtalya’nın Greve in Chianti kentinde kurulan Cittaslow Birliği nüfusu 50.000 altında olan kentlerin üye olabildiği uluslararası bir belediyeler birliğidir. Birliğe üye olmak için birliğin belirlediği kriterleri gerçekleştirmek için projeler geliştirmek ve uygulamak gerekmektedir. Kentlerin kriterler çerçevesinde yaptığı çalışmalar puanlanmakta ve bir kentin üye olması için 50 ve üzerinde puan alması gerekmektedir. 1999 yılında birliğin belirlediği kriterler, birliğin sadece İtalya veya Avrupa’da değil bütün dünyada yayılması sonucu daha evrensel bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Uluslararası Bilim Komitesi tarafından yapılan çalışmanın Birlik tarafından onaylanmasının ardından geçerli olan yeni kriterler ilk aşamada deneme amaçlı bir sene deneme süresine tabi tutulacaktır” [30].

Bu açıklamanın ardından kriterler ile ilgili bilgiler maddeler halinde verilmiştir. Birinci maddede kriterlerin sonunda yer alan asterikslerin anlamı açıklanmıştır.

“Zorunlu kriterler o konuda yapılan çalışmaların mevcudiyetinin zorunlu olduğu kriterlerdir ve kriter listesinde bir asteriks (*) ile belirtilirler. Perspektif kriterler ise iki asteriks ile belirtilen (**) ve aday kent tarafından geleceğe yönelik daha kesin ve imtiyazlı taahhütlerin benimsendiği kriterlerden oluşmaktadır. Perspektif kriterler, gerçekleştirilmeleri durumunda, yer aldıkları kriter başlıklarında %15 oranında puan artışı sağlarlar” [30].

Bu açıklamaların ardından yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği veya gerçekleştireceği projelerin puanlama hususunda nasıl bir değerlendirilmeye tabii tutulacağı belirtilmiştir.

“Belediyenin gerçekleştirdiği veya başlattığı projeler, programlar veya planlar üzerinden değerlendirilen kriterlerin puanlamasında projenin ne zaman başlatıldığı, ne kadar başarılı olduğu dikkate alınacaktır” [28-30].

Bir sonraki maddede başvuru dosyası hazırlanırken kriterler kapsamında yapılan çalışmaların dosyada ne şekilde yer alacağına değinilmiştir.

“Başvuru dosyası word formatında, kriterin adı ve altında o kriter çerçevesinde yapılanların yer alacağı şekilde hazırlanmalıdır. Kriterler çerçevesinde gerçekleştirilen etkinlikler hakkında fotoğrafların kullanılması gerekmektedir. Başvuru dosyası

hazırlanırken kriterler hakkında gerçekleştirilen faaliyetler belgelenmelidir. Belediyenin yaptığı yazışmalar, meclis kararları, alınan raporlar, düzenlenen toplantı tutanakları veya fotoğrafları ek belge olarak ayrıca sunulmalıdır. Bu belgeler ait oldukları kriterin numarasını belirtecek şekilde bir ek klasöre yerleştirilmelidir. Örneğin başvuru dosyasında su temizliğinin belgelenmesi kriteri çerçevesinde ilgili kurumdan alınan su analiz raporlarına 1.2 başlığı altında ek dosyada yer verilecektir. Ek dosyadaki bu belgeler taratılarak bir cd/dvd içinde de teslim edilecektir. Ek dosyası İngilizceye çevrilmeyecektir. Kriterlerin puanlanmasında o kriter çerçevesinde yapılan çalışmaların seviyesi de dikkate alınmaktadır. Örneğin hava kirliliği için hiçbir şey yapmayan kent puan alamayacak, hava ölçümü yapıp, havanın temizliğini analiz raporlarıyla belgeleyen kent tam puan alabilecektir. Hava ölçümü yapılması için meclis kararı alan ancak henüz yapmayan kentler veya hava ölçümü takvimlendirilmiş ama henüz gerçekleşmemiş kentler ara puanlar alacaklardır. Her halükarda yapılan faaliyetler hakkında meclis kararları, yazışmalar, raporlar ve benzeri belgeler kanıtlayıcı belge olarak sunulmak durumdadır” [30,31].

Bu kriterlere ülkeler ulusal kriterlerde ekleyebilmektedir.

“Yeni kriter sisteminin getirdiği yeniliklerden biri de ulusal ağlara verilen kriter ekleme yetkisidir. Her ülke kendi şartları doğrultusunda kriter başlıklarına, o başlığın puan değerinin %20’sini geçmeyecek oranda ulusal kriter ekleyebilecektir” [29,30].

Sakin şehir (cittaslow) olma kriterleri “Cittaslow Türkiye” resmi sitesinde yer aldığı şekliyle aşağıdaki incelendiğinde özetle şunları amaçlamaktadır:

- Çevre politikaları bölümünde yer alan kriterler, kentsel kirliliğin önüne geçilerek insan sağlığına zarar verebilecek uygulamaların ortadan kaldırılmasını ve bireyler için sağlıklı yaşam alanları oluşturulmasını amaçlamaktadır. Yine bu kriterler arasında enerji tasarrufuna yönelik uygulamaların amaçlandığı ve sürdürülebilir enerji kullanımının amaçlandığı görülmektedir.

- Altyapı politikaları bölümünde yer alan kriterler, özellikle kentin ulaşım altyapısı hususunda çevreye zarar vermeyen yöntemlerin geliştirilmesi üzerinde durmaktadır. Ulaşımında bisiklet yollarının kullanımının yaygınlaştırılması, hava kirliliğine sebep olmayan elektrikli ekolojik ulaşım yaklaşımlarının uygulanması gibi önemli kentsel ulaşım sistemlerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Motorsuz

taşıtların kullanımının artması ve hamileler için özel park yerleri sunulması gibi maddeler de yine bu başlık altında yer almaktadır.

- Kentsel yaşam kalitesi politikaları bölümünde yer alan kriterler, kentin karşılaşılabileceği krizlere karşı önlem almak, yereli yaygınlaştırmak, kentsel donatı elemanlarını kente ait bir dokuya getirerek iyileştirmek gibi hedefler belirlemiştir. Kentin yerel mimari dokusunun korunması ve iyileştirilmesi, kent yoğunluğunu azaltarak daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir yaşam alanı oluşturmak yeşil alanların iyileştirilmesi şeklinde hedeflerde bu başlık altında toplanmıştır.

- Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkârlara Dair Politikalar bölümünde yer alan kriterler kapsamında zanaatkârlık faaliyetlerinin desteklenmesi, ev yapımı ürünlerin yaygınlaştırılması/korunması gibi kavramlar ele alınmıştır. Küçük işletmelerin desteklenerek yerelliğin korunması amaçlanmıştır. Kamusal mekânlarda yerel ürünlerin teşvik edilmesi, geleneksel yemek kültürünün yaşatılması, tarımda genetiği değiştirilmiş organizmaların kullanımının yasaklanması gibi politikalar üzerinde durulmuştur.

- Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim için Politikalar başlığında kendilerine yer bulan kriterlerin amaçlarına bakıldığı zaman; kente gelen ziyaretçilerin iyi karşılanması, karşılama ve tanıtım için özel olarak görevlendirilen kişilerin bulunması, sakin güzergâhların oluşturulması gibi ziyaretçilere yönelik maddeler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yörede ekonomik konuda farkındalık sağlanması, yönetsel konulara yüksek katılımın gerçekleştirilmesi, sağlık eğitimleri/obezite ile mücadele ve eğitimsel konular ile ilgili maddeler bulunmaktadır.

- Sosyal Uyum kriterlerine bakıldığı zaman, azınlıklar hakkında bazı maddelerin bu başlık altında toplandığı görülmektedir. Azınlık haklarının korunması ve ayrımcılığın önüne geçilmesi, etnik kökenleri farklı olan unsurların aynı bölgelerde barış ve huzur içinde yaşayabilmesi, farklı etnik kökenlere sahip unsurlar arasında sosyal haklar bakımından herhangi bir ayrımın bulunmaması hususunda maddeler mevcuttur. Engellilere, çocuk bakımına, genç neslin istihdamına yönelik maddeler yine bu başlık altında toplanmıştır.

- Ortaklıklar kriteri kapsamında yavaş yemek aktiviteleri, yerel yiyeceklerin kullanımı vb. konularda kurumlar arası desteği sağlamak konusunda maddelere yer verilmiştir.

2.3. Sakin Kent (Cittaslow) Üyelik Süreci

Nüfusu 50.000' den az olan ve sakin kent felsefesine uyum sağlayabilecek kentler sakin kent olmak için başvuruda bulunabilir. Başvuru sürecinin yürütülmesi hususunda Cittaslow Türkiye Ağı koordinatörlüğü ve sekreteryası çalışmaktadır [27].

Sakin şehir üyelik süreci “Cittaslow Türkiye” resmi web sayfasında yer aldığı şekliyle yapılan incelemelere göre genel olarak özetlendiğinde [27]:

-Aday olan kentin başvuru mektubunu hazırlayıp sunmasıyla süreç başlar, mektup koordinatörlüğe sunulur. Türkiye’de koordinatörlük görevi, ülkenin ilk Cittaslow ünvanını alan kenti olması sebebiyle İzmir’in Seferihisar ilçesindedir.

-Mektubun değerlendirilmesi aşamasında aday kentin sakin kent felsefesine ve kriterlerine uyum bakımından incelemeye tabi tutulması ve sonucun gerekçesiyle aday kente bildirilmesi hususları yer alır.

-Başvurunun olumlu sonuçlanması halinde, Sakin Kentler Türkiye Koordinasyonu başvuru yapan kente “adaylık değerlendirme ziyareti” gerçekleştirir. Bu ziyaret sonucunda bir rapor hazırlanır. Raporun pozitif olması halinde başvuru yapan kent “aday kent” statüsü alır. Raporun negatif olması halinde ise başvuru kabul edilmez.

-Adaylık sürecinde koordinasyon tarafından sakin kent kriterlerine dair kentin eksiklerini değerlendiren bir “hazırlık raporu” çıkarılır. Raporda aday kentin kriterlere göre yapması gereken çalışmalar belirlenir. Söz konusu çalışmaların tamamlanması için verilen süre bir yıldır. Bir yıl içerisinde bu çalışmaları gerçekleştirilmeyen kentin adaylık statüsü kaldırılır ve kent bir yıl geçmeden tekrar başvuru gerçekleştiremez.

-Aday kent statüsünde geçen sürede hazırlık raporunda yer alan çalışmaları gerçekleştirdiğini savunan kente koordinasyonca tekrar ziyarette bulunulur. Ziyaret kapsamında yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların uygunluğu denetlenir. Değerlendirmenin pozitif olması halinde, kent üyelik başvurusunu gerçekleştirir.

-Üyelik başvurusu kapsamında genel merkezin de değerlendirmeleri sonucunda kentin Cittaslow üyeliği kabul edilir.

2.4. Dünyada Cittaslow Ünvanına Sahip Şehirlerin Dağılımı

Dünyada bulunan ilk sakin kent Chianti kentidir. Akabinde Bra, Positano ve Orvieto kentleri de sakin şehir olmuştur. İlk olarak, İtalya’da başlatılan bu hareket Avrupa kıtasında hızla yayılmıştır. Bu gelişmelerin ardından Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya dahil dünya üzerinde birçok ülkede kendine yer bulmuştur [28].

Şekil 2.4 Dünyada Sakin Kentler [28]

Şekil 2.4 incelendiğinde dünya genelinde sakin kentlerin geniş bir alana yayıldığı ve hemen hemen her kıtada kendisine yer bulduğu görülmektedir. Günümüzde Dünya üzerinde 30 farklı ülkede 252 Sakin Kent bulunmaktadır.

2.5. Türkiye’de Cittaslow Ünvanına Sahip Olan Şehirler

Dünyanın bir çok yerinde olduğu gibi Türkiye’ de de bu akım kendisine yer bulmuştur. Hareketin Türkiye’ye gelişi ortaya çıkmasından yaklaşık 10 yıl sonra gerçekleşmiştir.

Şekil 2.5 Türkiye’ de Sakin Kentler [28]

Türkiye’de Sakin Kent Hareketi kendisine Kasım 2009’da İzmir’e bağlı Seferihisar’ın Cittaslow seçilmesiyle yer bulmuştur. Seferihisar ülkenin ilk, dünyanın ise 129. sakin kenti olmuştur.

Seferihisar dışında 16 Cittaslow kenti bulunan Türkiye’nin aynı zamanda şu sıralar adaylık sürecinde olan kentleri mevcuttur. Türkiye’nin Seferihisar ile birlikte toplamda 17 Cittaslow kenti vardır. Bu kentler Çizelge 2.3’te listelenmiştir [30].

	Sakin Kentin Bulunduğu İl	Sakin Kent (Cittaslow)
1.	Artvin	Şavşat
2.	Aydın	Yenipazar
3.	Bitlis	Ahlat
4.	Bolu	Göynük
5.	Bolu	Mudurnu
6.	Çanakkale	Gökçeada
7.	Erzurum	Uzundere
8.	Isparta	Eğirdir
9.	Isparta	Yalvaç
10.	İzmir	Seferihisar
11.	Kırklareli	Vize
12.	Muğla	Akyaka
13.	Muğla	Köyceğiz
14.	Ordu	Perşembe
15.	Sakarya	Taraklı
16.	Sinop	Gerze
17.	Şanlıurfa	Halfeti

Çizelge 2.3 Türkiye'nin Sakin Kentleri [27]

2.5.1. Türkiye'nin İlk Sakin Şehri Seferihisar

Seferihisar, doğal çevresi ve tarihi birikimi ile mazisi M.Ö. 4000'li yıllara uzanan, İzmir'in batı yakasında yer alan etrafı zengin bitki örtüsüyle çevrili bulunan bir ilçedir. Ekonominin tarıma, zeytinciliğe, narenciye yetiştiriciliğine, seracılık ve hayvancılığa dayandığı ilçe önemli yerel ürünleriyle ön plana çıkmaktadır [32].

Türkiye'nin ilk sakin kentidir. 2009 senesinde ilçenin sakin kent üyeliği onaylanmıştır [30].

Şekil 2.6 Cittaslow Seferihisar [24]

Sakin Şehir ünvanı alan kentler farklı özellikleriyle öne çıkabilir ve şehre gelen turist sayısını bu özellikleriyle olumlu yönde etkileyebilir. Cittaslow hareketi yönetsel bir olgu olması sebebiyle yerel yönetimler, şehirler ve ülkeler arası rekabeti de pozitif yönde arttırmaktadır. Dünya üzerinde en çok sakin kent İtalya'da bulunmaktadır. Diğer ülkelerde bu hareketin olumlu yönlerinden faydalanmak için bulundukları coğrafyada Cittaslow ünvanına sahip kent oranını arttırmak için faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Bir ülkede Cittaslow ünvanına sahip kentlerin artması o ülkenin turizmini de arttırmaktadır. Şehri ziyaret eden turist sayısına bağlı olarak ekonomi de canlanmaktadır [32].

Bu nedenle Asurlar döneminde başkent olan Ninova'yı Karadeniz'e ulaştıran yol güzergâhı Harput'un kontrolünde bulunan söz konusu alandan geçmektedir [34,35]. Tarih içinde sıkça kullanılmış önemli güzergâhlardan biri de Hekimhan ile Keban üzerinden geçerek Harput'a kadar gelen ve oradan da eski hükümdar caddesine birleşen yoldur. İkinci bir yol ise, Harput-Keban-Arapkir-Kemaliye ve Divriği hattından geçerek Sivas'a varan yol güzergâhıdır. Bunlara ek olarak üçüncü bir yol, Bağdat'ı Samsun'a bağlayan güzergâh olup, Sivas'ın ardından kadim kervan yolu ile birleşmektedir. Bunun dışında, tarihte Harput - Giresun arasında Keban-Arapkir-Kemaliye-Kuruçay-Şebinkarahisar veya Arapkir-Divriği-Şebinkarahisar'dan geçen yollar da bulunmaktaydı [36-38]. Böylece Mezopotamya-Anadolu ve Karadeniz bölgelerini bağlayan kalabalık düğüm noktalarının olması nedeniyle Harput tüccarların yalnızca uğradığı ya da konakladığı bir yer olmayıp, eş zamanlı olarak ticaret merkezi olmak gibi bir hüviyete de erişmiştir [37,38].

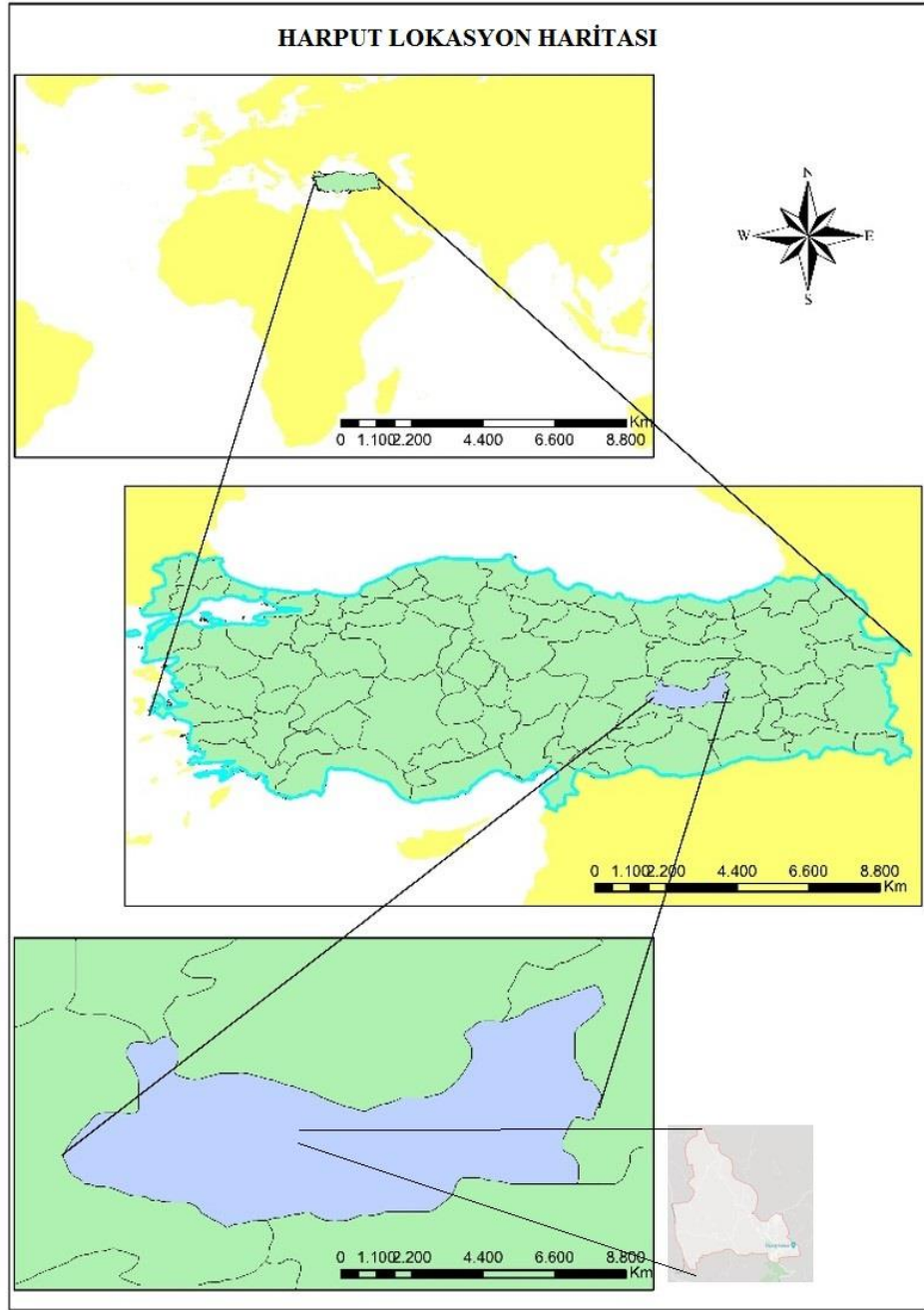
Şehrin çeşitli coğrafi özellikler açısından uygun olmasıyla birlikte, Uluova, Elazığ ovası, Kuzova ve günümüzde Keban barajının yapımıyla sular altında kalmış olan Altınova ve Aşvan ovası gibi tarıma uygun sahaların bulunması birçok bakımdan şehrin öneminin artmasına neden olmuştur. Harput'un bu ovalara hükmeden bir konumda bulunuyor olması tarihte kaydettiği gelişmelerin sebeplerinden biridir. Harput'un söz konusu bölgeye kurulmasının altında yatan nedenleri irdelleyebilmek için o döneme ait tarihin, sosyal ve kültürel özelliklerin bilinmesi gerekir. Harput, Doğu Anadolu bölgesinde kuzey ve güneyde bulunan sıradağların birbirlerine yaklaştığı bir konumdadır. Bölgede coğrafi özelliklerin elverişli olmaması ve doğu-batı ekseninde ulaşımı zorlaştıran koşullar nedeniyle yol aksları genelde vadileri ve akarsu yataklarını takip etmiştir. Tarih boyunca kavimlerin geçtiği bu doğal koridorun Harput hâkimiyetinde bulunması sebebiyle alanın stratejik olarak büyük önem arz ettiği görülmektedir. Söz konusu tarihi dönemde genelde iç ve dış problemlerin etkisinde kalan alana birçok yönden gelen istila girişimleri, savaşlar, toprak mücadelesi ve isyanların yerleşim alanı olarak korunaksız olan ovalardan ziyade fethedilmesi zor olan engebeli alanlarda tesis edilmesine sebep olmuştur [37].

Şekil 3.2 Harput Uydu Görüntüsü [39]

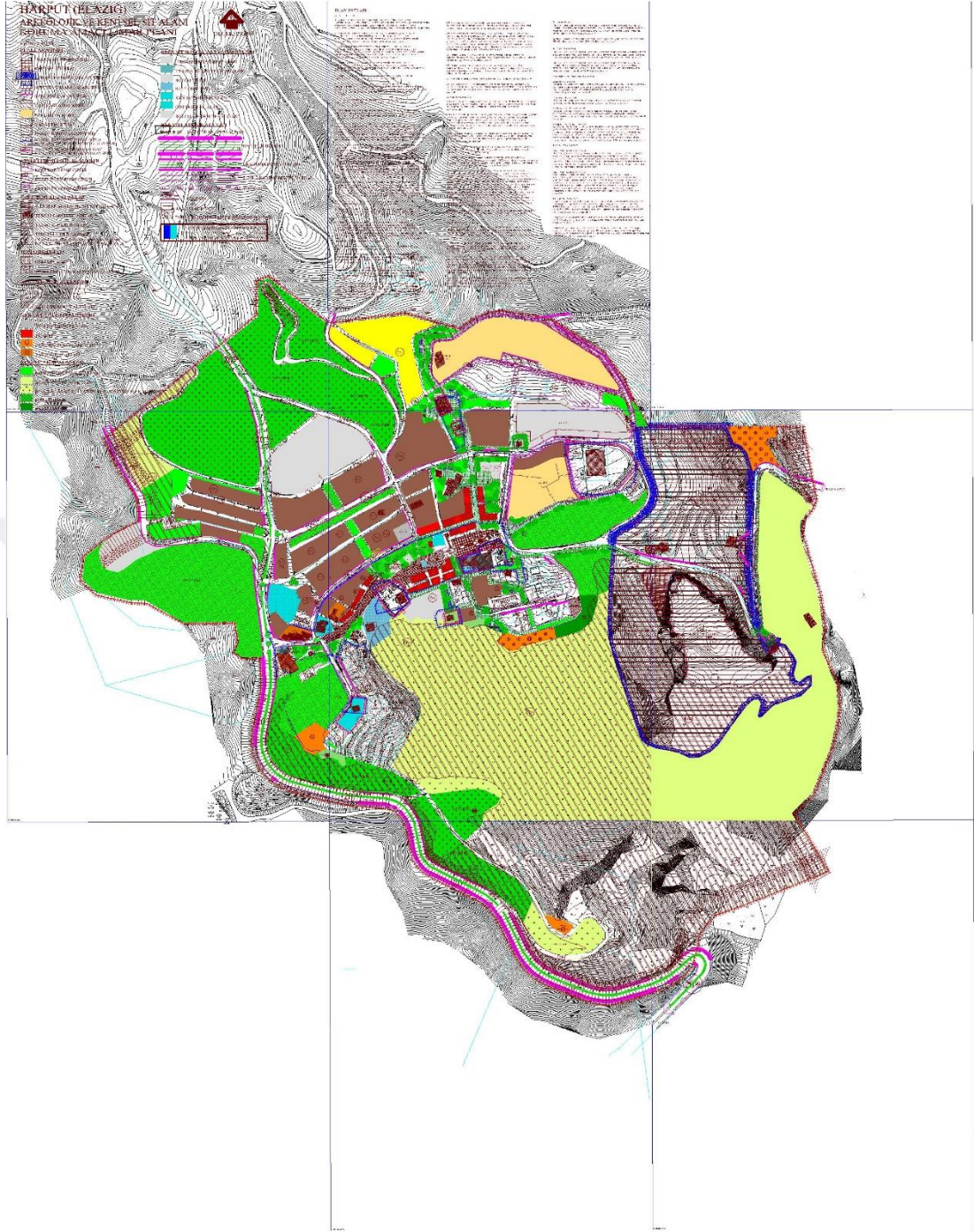
Harput çevresi vadiler akarsu yatakları ovalar ve verimli arazilerle çevrili olan ancak yaşam alanı yönünden müstahkem engebeli bir mevkiidir. Harput çevresinde birçok bölge su bakımından zengin olsa da Harput'ta genellikle su sıkıntısı yaşanmış ve şehrin ovaya inme sebeplerinden biri de yaşanan bu sıkıntı olmuştur.

Harput, dünyada ve Türkiye'de özellikle tarihsel süreçte ayrıcalıklı bir lokasyona sahip olmuştur. Bulunduğu lokasyon bakımından dört mevsimin yaşandığı, hakim olduğu ovalar sayesinde bir çok tarım ürününün yetiştiği Harput'un bulunduğu lokasyon, kente tarih boyunca birçok yönden avantaj sağladığı gibi zaman zaman da dezavantaj olmuştur. Harput dünya'da kutuplara veya ekvatora çok yakın olmaması sebebiyle uzun süre aşırı sıcak veya aşırı soğuk iklimlere maruz kalmayan bir bölgededir. Türkiye'de bulunduğu lokasyonun da aşırı yüksek veya aşırı yağışlı olmaması sebebiyle tarım, hayvancılık, avcılık ve toplayıcılık gibi birçok ekonomik faaliyetin yapılmasına su kaynaklarına yakın oluşu ile de yaşam alanlarının oluşturulmasına elverişli bir bölge olmuştur.

Şekil 3.3 Harput Lokasyon Haritası

Bu tez çalışmasında ayrıca materyal olarak çalışmanın yürütülmesi esnasında yöntemle ilgili olarak farklı kurum ve kuruluşlardan elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Topoğrafik haritalar, uydu görüntüleri, hava fotoğrafları, Çevre Düzeni Planı, Nazım İmar Planı, Uygulama İmar Planı, Harput Koruma Amaçlı İmar Planı, demografik veriler vb. materyaller kullanılmıştır.

Şekil 3.4 Çalışma Alanına Ait Koruma Amaçlı İmar Planı [40].

Kullanılan bu materyallerden elde edilen veriler bulgular kısmında irdelenerek alan analizleri yapılmıştır.

3.2. Yöntem

Bu tez çalışmasında belgesel araştırma yöntemleri, deneysel araştırma yöntemleri, anket tekniği, üç boyutlu modelleme ve foto-gerçekçi görselleştirme teknikleri kullanılmıştır. Belgesel araştırma yönteminde konu hakkında ulusal ya da uluslararası tezler, kitaplar, makaleler ve internet verileri, yazı, resim veya şekil olarak derlenmiştir. Deneysel araştırma metodunda ise gözlem, yazışma, mülakat, vb. ölçme araçları vasıtasıyla objektif olarak toplanan veriler analiz edilmiştir. Bu çalışmalarla birlikte anket tekniği kullanılarak sonuçlar analiz edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket (soru formu) kullanılmıştır. Harput tarihi kent dokusunun daha etkin bir biçimde korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması ve yeni bir kimlik kazanması amacıyla önerilen “Cittaslow” yani sakin kent yaklaşımı ile ilgili yapılan araştırmalarda ikincil kaynaklardan veriler toplanarak alanyazın taraması tekniği kullanılmıştır. Alanyazın taramasında; üniversite kütüphaneleri (e-dergi, makale, tez vb.), yavaşlık hareketi, sakin şehirler ve sürdürülebilirlik ile ilgili süreli yayınlar, Dünya Turizm Örgütü, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve internetten yararlanılmıştır. Kaynak taramaları ve kuramsal temeller ile ilgili yapılan araştırma ve analizlerin ardından bulunan sonuçlar anket tekniği kullanılarak irdelenmiştir. Cittaslow kavramının Türkiye’de yeni tanınmaya başlanması ve Harput Tarihi Yerleşkesinin korunan alan statüsünde olması anket sorularının ise daha çok planlama yaklaşımı ve kriterler hakkında olması sebebiyle yöntem olarak “uzman anketi” tekniği kullanılmıştır. Uzman anketi kapsamında akademisyenler, mimarlar, peyzaj mimarları, şehir plancılar ve sanat tarihçilerine konuyla ilgili sorular yöneltilerek görüşleri alınmıştır. Uzman anketinde anket formu iki kısım olarak oluşturulmuştur. İlk kısımda; cinsiyet, yaş aralığı, uzmanlık dalı vb. bağımsız değişkenler sorulmuş ve katılımcılar hakkında veri toplanmıştır. İlk kısımda yer alan bağımlı değişkenler 9 sorudan oluşmuştur. İkinci kısımda ise Harput, Cittaslow, sürdürülebilirlik vb. konular ile ilgili olarak 5’li likert ölçeği ile hazırlanmış 37 soru katılımcılara yöneltilmiştir.

Likert ölçeği toplamalı ölçek olarak da bilinmektedir. Likert ölçeği tekniğinde verilerin analizi iki boyutta gerçekleştirilebilir. Birincisi, ölçekte yer alan her ifade birbirinden bağımsız olarak değerlendirilebilir. İkincisi ise ölçekte yer alan tüm ifadeler toplu bir şekilde de yorumlanabilir [41].

Araştırmada kullanılan anket yönteminin pilot çalışması uygulanmış ve güvenilirliği SPSS programı üzerinden hesaplanmıştır. Sonuçlara göre güvenilirlik değeri 0,736 olarak çıkmıştır. Soru grupları için en çok kullanılan teknik Cronbach Alpha'dır. İçsel güvenilirlik indeksi olarak Cronbach Alpha değeri 0,70'in üzerinde çıkması anketin içsel bir tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir (Bayram, 2004, s.128), Bu duruma göre uygulanan anketin güvenilir olduğu SPSS programıyla da kanıtlanmıştır. Ayrıca verilerin analizinde istatistik verilerinin yanı sıra değişkenleri yorumlamaya yönelik testler de kullanılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Harput Tarihi Yerleşkesi Doğal Özellikleri

Yapılan araştırmalar ve analizler sonucunda Harput Tarihi Yerleşkesine ait doğal özellikler derlenerek kategorilerine göre alt başlıklar halinde verilmiştir.

4.1.1. Yerleşkenin Konumu

Tarihte kentlerin bulunduğu konum önceleri genellikle savunma amaçlı bir tutumun sonucunda ortaya çıkmış mevkiilerdir. Bu dönemin etkileri ile nüfus korunaklı alanlarda toplanma hareketi içinde olmuştur ve kentlerin kendilerine özgü bir yapıyla "kale kent" biçiminde kurulmasına neden olmuştur [42]. Harput'un kale kent olarak kurulmasında doğal bir koridor olmasıyla birlikte korunma ağırlıklı bir düşünce tarzı da etkilidir. Ayrıca ovaların sıklıkla su baskınına uğruyor olması ve sıtma tehlikesi ilk çağlarda ovaya yerleşimi elverişsiz kılmış ve daha yüksek alanlarda yerleşmelerin meydana gelmesine neden olmuştur [43]. Bütün bu gerekçeler sebebiyle Harput şehri, ova tabanına kurulmayarak bugün bulunduğu mevkide yer almıştır. Harput kalesi, kent için bir savunma ve ticaret alanı olması bakımından yıllar boyunca önemli bir görevi üstlenmiştir. Harput'a uğrayan tüccarların konaklayıp ticaret yaptığı bir yer olmanın yanı sıra ticaret yollarının asayişinin temin edilmesi bir diğer önemli görevdir [40]. Şehir uzun bir süre boyunca kale içerisinde sınırlı kalmanın ardından kalenin dış kısmına yavaş yavaş yerleşmelerin başladığı görülmüştür. Ancak kale dışında bulunan alanların dar olması, genişlemenin daha çok yayılmasını önlemiştir. Bakıldığında Harput kentinin bulunduğu plato, ancak 4km² büyüklüğündedir [33].

Savaş, istila ve asayişsizliğin sıklıkla görüldüğü zamanlarda korunaklı alan ihtiyacı sebebiyle engebeli fethi zor yerleri mesken tutan şehirler, tarihi koşulların değişmeye başladığı, bu yöntem ile korunmanın önemini yitirdiği dönemlerde bulundukları bölgelerin eteklerine inmişler ve daha sonra eteklerdeki ovalarda yayılmaya başlayarak gelişme göstermişlerdir [43]. Fakat Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden sonra bölge üzerinde söz konusu negatif koşulların ortadan kalkmasına rağmen Harput şehrinin önceleri aşağıya inmediği şehrin varlığını geliştirerek devam ettirdiği görülmüştür. Büyük bir coğrafyanın pazar ve ticaret kenti konumunda bulunması sebebiyle vadilerin, akarsu yataklarının geçiş güzergâhlarında

yer almasının getirdiği stratejik üstünlük, korunma kavramının önemini yitirmesinden sonra dahi kentin yaşamını canlı bir biçimde devam ettirmesini temin etmiştir [44].

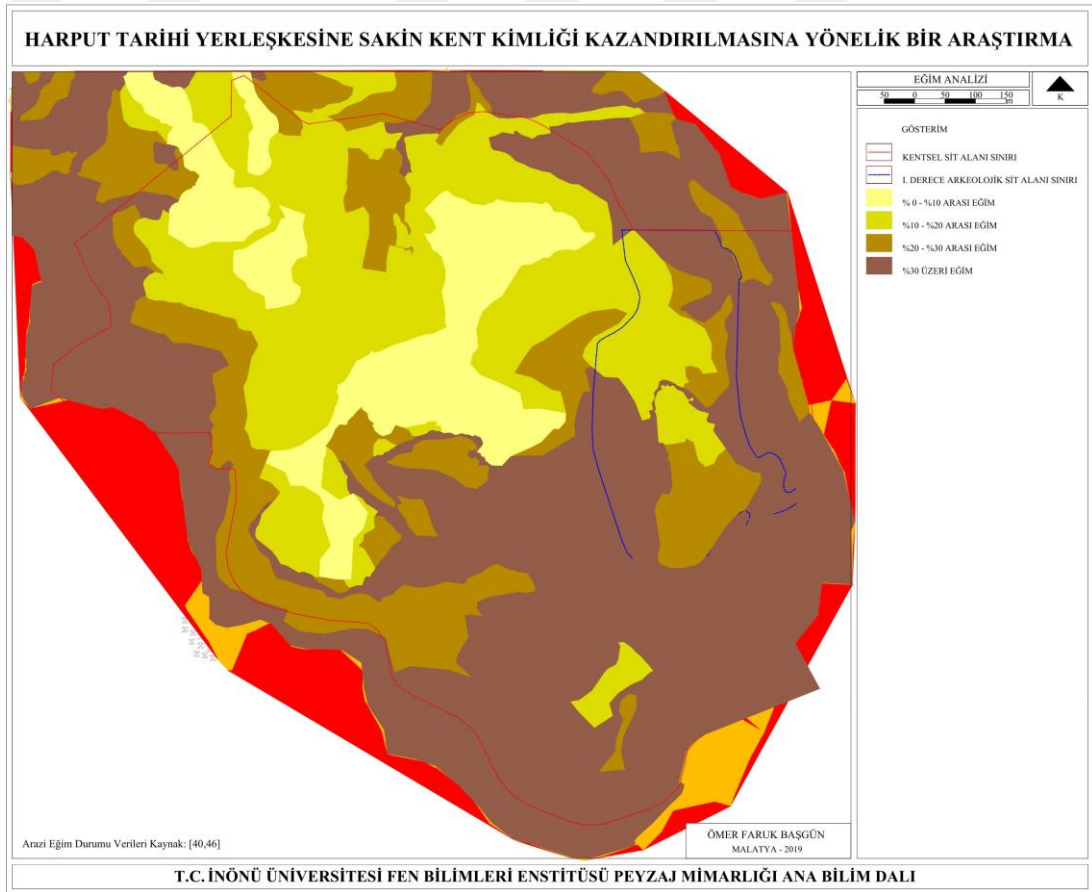
Harput' un tarihte üstlendiği önemli fonksiyonları kaybetmesi ve kentin ovaya yerleşmesi benzer antik kentlere göre çok daha sonra olmuştur. XIX. yy'ın sonlarına doğru gittikçe büyümüş olan kente kış aylarında hizmetlerin götürülebilmesi için ulaşımın sağlanması, gıda temini, yakacak maddeler ve su problemi gibi güçlükler giderek belirginleşmiş ve geçiş güzergâhları açısından elverişli olan ova bölgesine iniş bir zaruret haline gelmiştir. 1833 senesinde yöreye eyalet valisi olarak atanan Mehmet Reşit Paşa, Harput ve çevresinin gelişmeye elverişli olmadığını farketmiş ve Hüseyin köyüne (günümüzde Ulukent Mahallesi) bağlı bulunan Çötelî bölgesine karargâh kurdurmuştur. Kalan resmi dairelerin imarının bu alanda gerçekleşmesini emretmiştir. Böylece Elazığ şehri için ilk adım atılmıştır [45].

Harput şehrinin ovaya yerleşmesinin nedenleri yapılan araştırmalar sonucunda özetle [34]:

- Korunaklı bir bölge olan Harput'un tarihten gelen savunma/korunma konusundaki önemini yitirmesi.
- Engebeli araziler dağlık bölgeler ve dereler ile çevrili oluşu nedeniyle şehir olarak gelişim imkânının kısıtlı olması. Coğrafi yapı olarak Harput tepelik bir alanda kurulmuştur. Harput'un bu gelişme güçlüğüne nazaran Elazığ ovası her yönden gelişmeye elverişlidir bir bölgedir.
- Elazığ şehrinin bulunduğu ovaya göre Harput'ta iklim şartlarının daha sert olması,
- Ticaret kervanlarının vadiden Harput'a ulaşma zorluğundan ötürü, ekonomik etkileşimin giderek azalması ya da diğer vilayetlere kaymaya başlaması.
- Eyalet valisinin ovaya karargâh kurması.
- Harput, ekonomik gelişmeye elverişli bulunmadığından, bu güçlüğü önlemek ve Harput'un yıkılmasına engel olmak için meşrutiyet döneminde bir tramvay hattı yapılmak istenmiştir. Bu düşünce masrafın fazlalığından dolayı hayata geçirilememiştir. Bu nedenle imparatorluğun eski çağlarında bile Harput var iken, Harput'un ileri gelenleri, Sarılı, Iğiki, Kesrik, Hoş ve Hoğu gibi birçok ova köylerinde ikamet etmişlerdir. Salname kayıtlarından bu durum anlaşılmaktadır.

4.1.2. Topografik Yapı

Harput Tarihi Yerleşkesi'nin bulunduğu bölge topografik açıdan incelendiği zaman genel durum itibariyle tepe, yamaç, kayalıklar ve engebeli araziler üzerine kurulmuş tarihi kent merkezi nispeten düzlük bir plato görüntüsündedir. Ana yerleşim merkezinin yer aldığı alanda eğim %5-%15 arasında değişirken yerleşimin doğusunda, batısında ve güneyinde eğim %30'un üzerine çıkmaktadır. Yerleşimin gelişmesinde eğimli alanlar doğal eşikleri oluşturmaktadır. Özellikle güney ve doğu yönlerinde bulunan dik yamaçlar yerleşimin önemli eşikleridir. Yerleşimde yükseklik 1200 metre ile 1500 metre arasında değişmektedir. Yükselti kuşakları güneyden başlayarak kuzeye doğru yükselmektedir. Ana yerleşim merkezi 1400-1500 yükselti kuşağında yer almaktadır [40].

Şekil 4.1 Harput Tarihi Yerleşkesi eğim analizi [40,46]

4.1.3. Toprak Yapısı

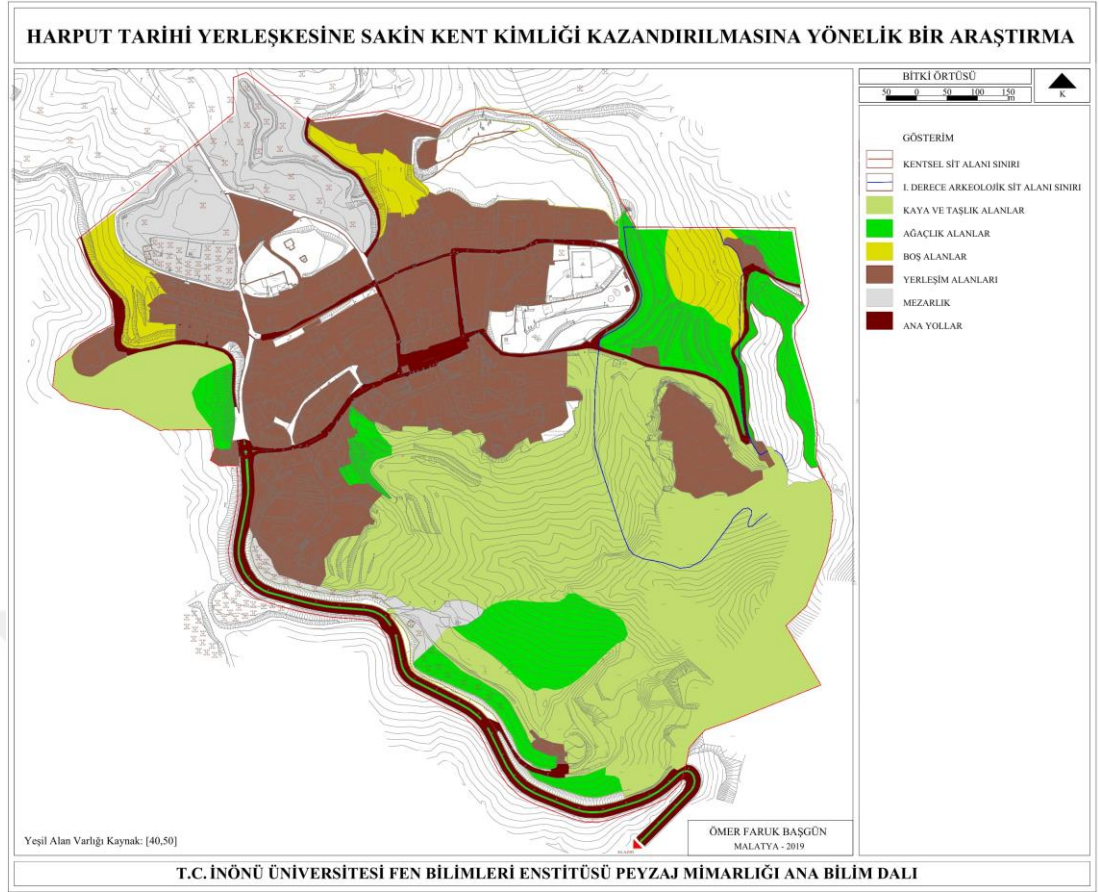
Yerleşim ve çevresinde verimli tarım toprağı bulunmamaktadır. Genel toprak kabiliyeti incelendiğinde genelde 4. sınıf ve 7. sınıf tarım toprağı bulunmaktadır.

Elazığ ve Harput'un sıcaklık değerleri karşılaştırıldığı zaman yıllık ortalama sıcaklık farkı 1,9 °C olduğu görölmektedir. Yaz mevsiminde sıcaklık farkı 3 °C olarak belirirken, kış mevsimindeki sıcaklık farkı sadece 1 °C olarak görölmektedir. Bunun başlıca sebebi, bölge üzerinde hâkim olan hava kütlelerinin karakterleri ve yörenin yer şekilleridir [49].

Kış mevsiminde Harput'un Elazığ'a göre belirgin olarak daha elverişsiz koşullar taşımamasının temel nedenleri kar yağışlı, karla örtülü ve don olayının yaşandığı gün sayısının fazlalığı ve kış aylarına ait daha düşük sıcaklık değerleridir. Elazığ'da ortalama karla örtülü gün sayısı 31,8 iken, Harput için bu değer 62,5 gündür. Bu duruma karşın Harput Elazığ'a göre daha az sisli gün sayısına sahiptir. Harput'ta ortalama sisli gün sayısı 4,1 iken Elazığ'da 12,3 gündür [40,49].

4.1.6. Flora (Açık Yeşil Alan Sistemi)

Yörenin coğrafi konumu, sahip olduğu jeolojik özellikler ve iklim koşulları yerleşim geneline bozkır ve step görünümünün hâkim olmasına, yeşil dokunun ise yoğun olmamasına neden olmaktadır. Bununla birlikte Harput'ta bulunan bitki örtüsüne ilişkin yapılan çalışmalara göre alanda bulunan başlıca familyalar: *Asteraceae*, *Fabaceae*, *Poaceae*, *Lamiaceae*, *Brassicaceae*, *Caryophyllaceae*, *Apiaceae*, *Rosaceae*, *Scrophulariaceae*, Cinsleri ise; *Vicia*, *Silene*, *Trigonella*, *Centaurea*, *Trifolium*, *Alyssum*, *Salvia*, *Veronica*, *Anthemis*, *Astragalus* şeklindedir [50].

Şekil 4.4 Harput Tarihi Yerleşkesi bitki örtüsü [40,50]

4.2. Harput Tarihi Yerleşkesi Kültürel Özellikleri

Yapılan araştırmalar ve analizler sonucunda Harput Tarihi Yerleşkesine ait kültürel özellikler derlenerek kategorilerine göre alt başlıklar halinde verilmiştir.

4.2.1. Tarihsel Gelişim Süreci

Günümüzde Elazığ, Doğu Anadolu bölgesinde Harput'un eteklerinde kurulmuş bir kenttir. 1067 m. rakımlı şehir eğimli bir arazi üzerine konuşlanmıştır. Elazığ bulunduğu bölge bakımından yeni bir şehir olmasına rağmen bölgenin mazisi derin tarihi izler taşımaktadır. Tarihi Harput kentinin devamı niteliğinde olan günümüzde ki Elazığ şehri, Harput'un tarihi ile birlikte incelenmelidir [34,45].

Harput'ta yaşadığı bilinen en eski uygarlıklar bölgeye günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce yerleşen Hurriler'dir. Hurriler'in ardından bölge sırasıyla Hitit ve Urartu uygarlıklarının hakimiyeti altına girmiştir. Tarihi Harput kalesi özellikle Urartu döneminin izlerini taşımaktadır. Harput'un ilk hecesi olan har, kaya (taş) manasına,

son hece olan put (berd) ise kale manasına gelmektedir. Günümüz Türkçe' si ile Taş-Kale manasına gelmektedir [2].

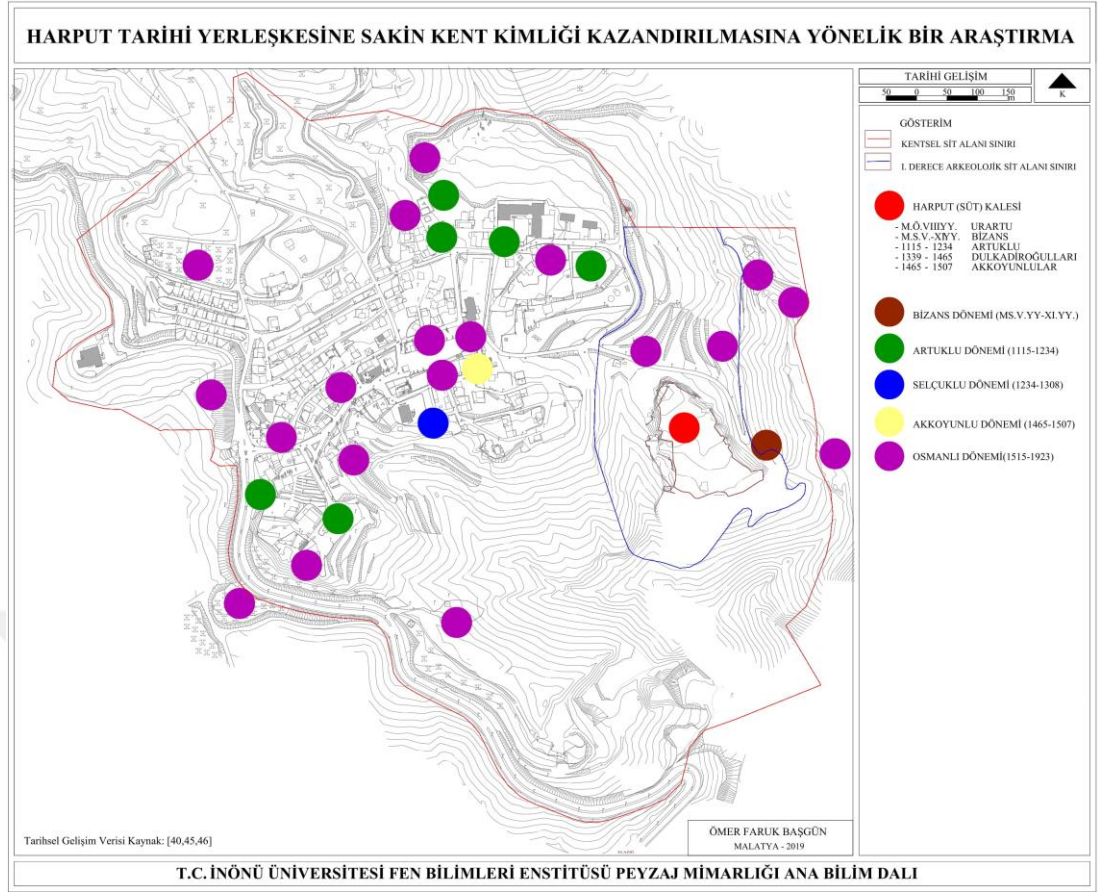
Harput Urartuların ardından Roma İmparatorluğu hâkimiyetine girmiştir. Sonraları bu bölge uzun bir süre Sasani-Doğu Roma mücadelesine sahne olmuştur. Bu dönemin ardından Hz. Ömer'in halife olduğu zamanlarda Arapların Harput ve çevresini fethettiği görülmektedir [34].

Harput'un Doğu Romalıların hâkimiyetine tekrar girişi X. asırda olmuştur. Doğu Romalıların bölgeye nüfuz etmek için giriştikleri büyük seferlerin öncelikli hedefi daima Harput ve çevresi olmuştur. Doğu Roma kaynaklarında Harput, bugünkü adına çok yakın olarak "Harpote" şeklinde geçmektedir. Harput'un yer aldığı bölge ise kaynaklarda "Mesopotamia" olarak anılmaktadır. Harput'ta Doğu Roma etkisi XI. asrın sonlarına dek sürmüştür [2].

Harput 1071 Malazgirt savaşının ardından tam olarak Türklerin eline geçmese de 1085 yılında Çubuk Bey önderliğinde fethedilmiştir. Böylelikle bölgede Selçuklu hakimiyeti başlamıştır. Çubuk Bey, Selçuklu Hükümdarına bağlı kalarak bölgede Hükümet kurmuştur. Ölümünden sonra yerine oğlunun geçmesi nedeniyle Harput tarihinde bu döneme "Çubukoğulları Devri" denir. Türklerin gelişine kadar yalnızca müstahkem bir kale konumunda olan Harput, Türklerin gelişiyi birlikte büyüyen bir kent durumuna gelmiştir [45].

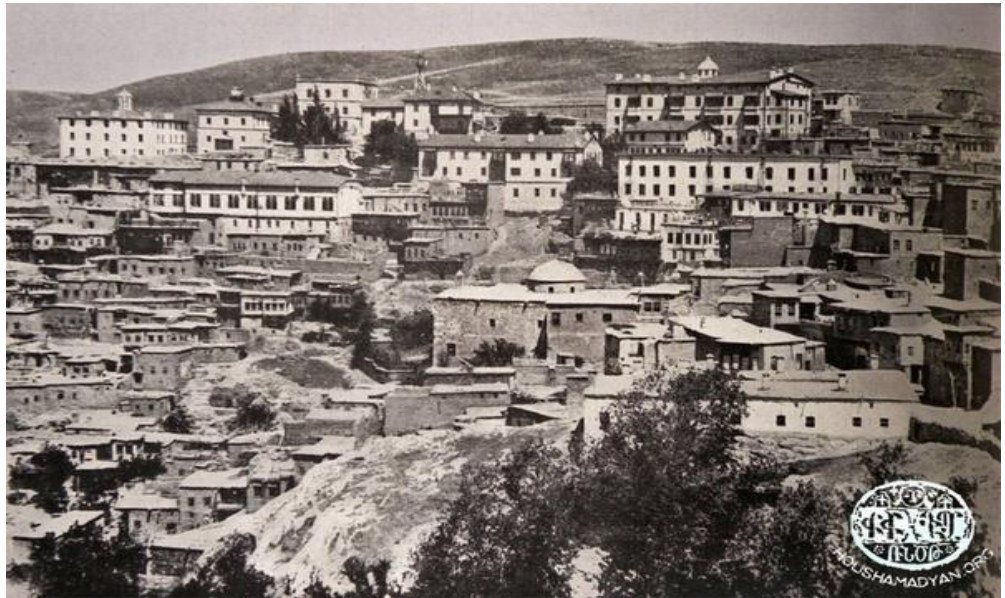
Çubukogulları devrinin sona ermesiyle Harput'ta "Artukoğulları Devri" başlamıştır. XII. asrın başlarına denk gelen bu dönem, 1234 yılına kadar sürmüştür. Artukoğulları devrinde yaşayan Balak (Belek) Gazi'nin Harput'ta yaşamış en büyük Türk komutanlardan olduğu bilinmektedir. Haçlı seferleri sırasında göstermiş olduğu mücadele bazı tarihçiler tarafından Selahattin Eyyubi ile mukayese edilmiştir [2].

Balakgazi'nin ardından 1185 senesine kadar Artukoğulları hakimiyeti devam etmiştir. Bu devirde yaşayan Fahrettin Karaaslan da eserleriyle Harput tarihi için önemli bir şahsiyettir. 1148-1174 yılları arasında hüküm sürmüş ve Ulu Cami'yi yaptırmıştır. 1234'ten sonra hanedanın hakimiyeti son bularak bölge Selçuklulara ilhak edilmiştir [34].

Şekil 4.5 Harput Tarihi Yerleşkesi tarihsel gelişim durumu [40,45,46]

Ardından Harput sırasıyla İlhanlılar, Dulkadiroğluları, Akkoyunlular ve Safevilerin himayesi altına girmiştir. 1516 Çaldıran Savaşı'ndan sonra bölgede Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır [33,43].

Şekil 4.6 Osmanlı Devrinde Harput [51]

Şehir giderek büyümeye ve nüfus hızla artmaya başlayınca, Harput'ta rakımın yüksek, hava şartlarının sert ve tarım arazilerinin sınırlı olması nedeniyle şehir yavaş yavaş Harput eteklerine ve ovaya doğru yayılmış ve zamanla günümüzdeki Elazığ' a dönüşmüştür. Harput'tan ovaya inen halk ovada yeni ev yapmak için Harput'ta bulunan evlerini yıkarak malzemesini ovaya taşımış ve burada yeni ev inşa etmiştir. Bu nedenle Harput'un tarihi silueti tahrip olarak kentin ihtişamlı görüntüsü yavaş yavaş yok olmuştur [2].

Yeni kurulmuş olan bu şehir ilk başta eyalet ve daha sonra vilayet merkezi olmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde Dersim ve Malatya Sancakları da buraya bağlanmıştır. 1921 senesinde bu sancaklar Elazığ'dan ayrılmıştır [45].

Şekil 4.7 Mamurat ül – Aziz ve bağlı sancaklar [52]

Sultan Abdulaziz' in tahta çıkışının 5. yılında şehre Abdulaziz' in mamur ettiği şehir anlamına gelen "Mamurat ül -Aziz" adının verilmesi uygun görülmüştür. Sonraları telaffuz bakımından zor bir isim olduğu gerekçesiyle halk arasında "EL AZİZ" olarak adlandırılmıştır. Atatürk'ün 1937 yılındaki ziyareti esnasında "azık İli" manasına gelen "ELAZIK" ismi şehre uygun görülmüş, bu ad zamanla günümüzde ki "ELAZIĞ" ismine dönüşmüştür [45].

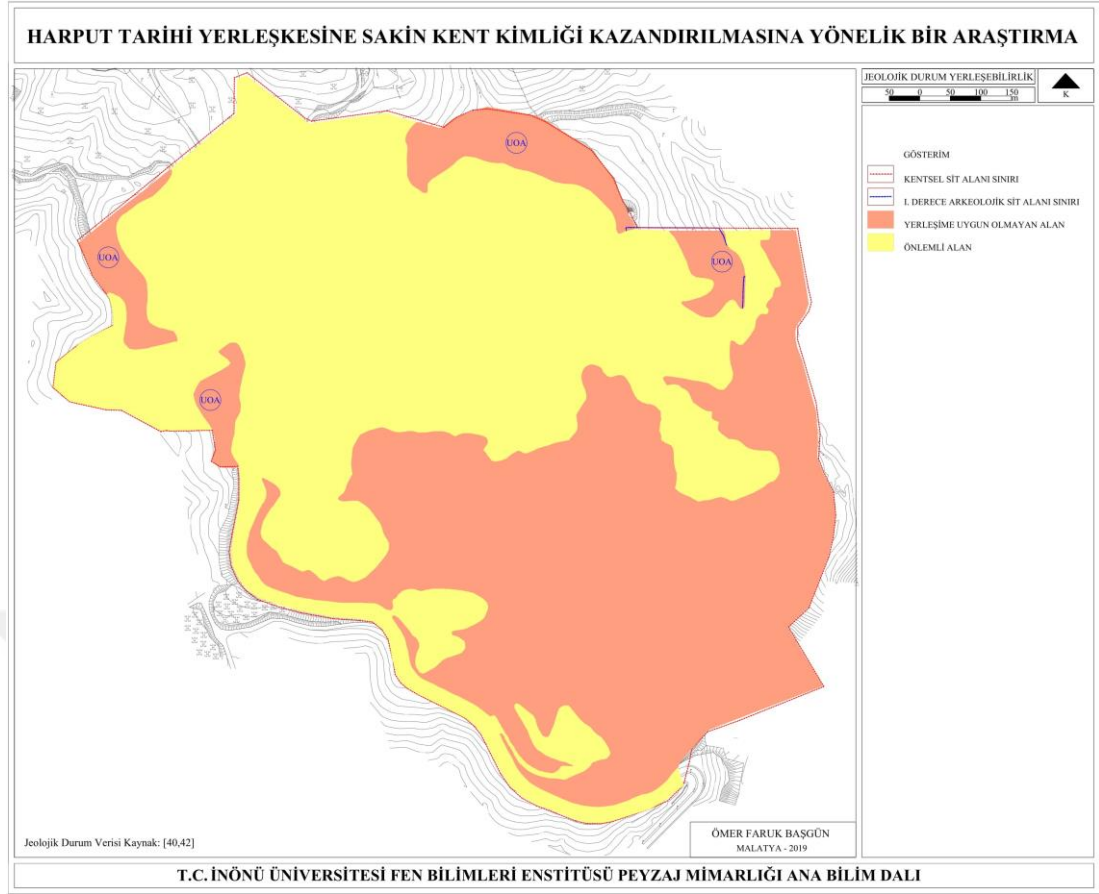

Şekil 4.8 Mezre' den Bir Kesit [51]

Uzun süre boyunca Harput'a bağlı kalan ve basit bir yerleşim alanı konumunda bulunan “mezre” yani günümüzde ki Elazığ kentinin zamanla büyüyerek antik Harput kentinin yerini alması, Harput'un zamanla önemini yitirerek, sosyal ve ekonomik açıdan yok olmasına neden olmuştur [53].

4.2.2. Yerleşim Özellikleri

Harput platosunda ilk ciddi yerleşim iç kale bölgesi ve dış kalenin içinde kalan yerleşkede olmuştur. Harput platosu güneye doğru vadilerle parçalanmıştır. Bu vadiler arasında yer alan sırtlardan birinin üzerine Harput kalesi inşa edilmiştir. Harput Kalesi, şehrin güneydoğu kesiminde, üç tarafı derin uçurumlarla birbirinden ayrılmış olan ve hemen hemen aynı yükseklikteki üç büyük kaya kütesinin, ortasındakinin üzerinde kurulmuştur. Harput kalesinin konumu ve başlarda dış kalenin içinde olmakla beraber sonradan bu alanın dışına taşan yerleşim birimlerinin jeolojik açıdan yerleşmeye uygun olan bölgelerde kurulduğu görülmektedir [42].

Şekil 4.9 Harput Tarihi Yerleşkesi Jeolojik durum (yerleşilebilirlik) analizi [40,42]

Kale-kent özelliğinde olan antik şehirde yerleşmeye uygun alan sınırlı olduğu için şehrin kurulduğu yaklaşık 4 km²'lik yerleşmeye uygun alan dışında şehir bir gelişme gösterememiştir.

Harpu'ta tarihteki en önemli yerleşim noktası olma hüviyetinde bulunan Harput kalesinin özelliklerine bakıldığı zaman:

Kalenin üç cephesi, yüksek kayalarla çevrili olduğundan, sadece toprak zemine yakın olan ön cephesinde (kuzeye bakan tarafta) yüksek duvarlar yer almaktadır. Yamuk planda olan kalenin ön kısmı 75-80 metre güney kısmı 150-200 metre, yan cepheleri ise 400-450 metre civarında olmakla birlikte, yaklaşık 50-60 bin metrekarelik bir alan kaplamaktadır. Kalenin yüksekliği ise, çevresindeki taban seviyesinin farklı olmasından dolayı, değişiklik göstermektedir. Kuzey tarafta 100 m. civarında olan yükseklik, yanlarda ve arkada (güneyde) 200-300 m. arasında değişmektedir. Kalenin önündeki burç silindirik olmasına rağmen, yanlardaki burçların pek çoğu köşelidir [45]. Harput kalesinin tarihi geçmişi, günümüzden 2000 hatta 3000 yıl öncesine kadar uzanmaktadır [54]. Hangi tarihte ve kimin tarafından inşa ettirildiği hakkında kesin bir bilginin bulunmamasına rağmen, M.Ö.9.yy.'da

Urartular devrinde, bu kavimin en ünlü ve en kuvvetli krallarından olan Manua zamanında yaptırıldığı ileri sürülmektedir [34,55]. Harput Kalesi, Yunan ve Roma devirlerinde de, müstahkem bir mevki olarak önemini korumuştur. Bizanslılar, Harput Kalesine "Ziata Castellum", Araplar ise "Hısn-ı Ziyad" adını vermişlerdir [35, 56]. Harput Kalesi, Doğu Anadolu'daki en müstahkem kalelerden biri olduğu için, her çağda önemli bir müdafaa merkezi olmuş, bu yüzden sık sık kuşatmalara maruz kalmış ve pek çok kere tamirat görmüştür [42].

Harput Şer'iyye Sicili'nde (No:324, 188), 17.yy.'da kalenin içerisinde "Kale Mahallesi" adında bir mahalle yerleşiminin teşekkül ettiği görülmektedir. Evliya Çelebi, kale içinde bulunan evlerin damlarının toprakla örtülü olduğunu ve 1000 adet kadar olduğunu belirtmiştir. Harput'ta bir de dış kalenin varlığından bahsedilmektedir. Nitekim Evliya Çelebi, bu dış kale surlarının nerelerden geçtiğini belirtmemesine rağmen, büyük bir tamirata ihtiyaç duyduğunu söylemiştir. Günümüzde bahsedilen bu dış surlardan en ufak bir kalıntıya bile rastlamak mümkün değildir [34].

4.2.3. Demografik Yapı

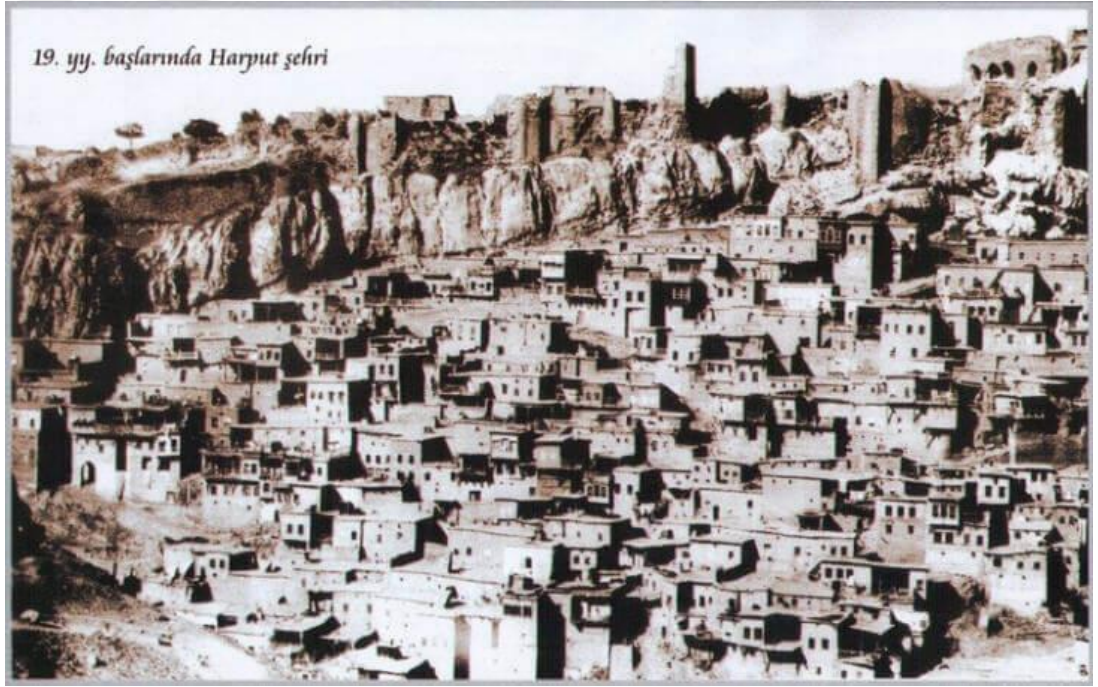
Harput Tarihi Yerleşkesi, Basra-Bağdat ve Diyarbakır hattından Anadolu içlerine ve oradan İstanbul içlerine kadar uzanan Baharat ve İpek Yolu'nun üzerinde bulunması, Uluova ve Kuzova gibi tarım açısından oldukça elverişli ovalara sahip olması, stratejik olarak, Murat ve Fırat nehirleri arasında kalan toprakların büyük bölümünü kontrol altında tutulabilmesi gibi imkanlar nedeniyle tarih içinde insanların toplanması ve yerleşimlerin kurulması bakımından, bir cazibe merkezi olmuştur. Özellikle, Malazgirt savaşının ardından, 1085 senesinde Harput ve civarı, Türkler tarafından fethedildiğinde Anadolu'nun pek çok bölgesi gibi az nüfuslu bir yerd. Bu sebeple henüz 12.yy'da yörede Türk nüfusu, çoğunluğu sağlamıştı. Türklerin buraya gelişle bölgede bulunan gayrimüslim unsurlar, kent merkezlerinde ve merkeze yakın bazı köylerde toplanmışlardır. Türkler ise, gayrimüslim unsurların boşaltmış olduğu köylere yerleştikleri gibi, geniş arazilere sahip köylerin, kullanılmayan bölgelerine de yerleşerek yeni köyler kurmuşlardır. Bu olay, kuruluşlarından günümüze kadar olan süreçte Türkçe isimlerini muhafaza etmiş köylerin bulunmasından anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, sonraları Türkçe fonetiğine uydurularak isimleri Türkçeleştirilmiş olan, gayrimüslim unsurların terk ettiği ve Türklerin yerleştiği köyleri görmek mümkündür [56].

Şekil 4.10 Harput'ta bir pazar yeri [51]

Tarih öncesi dönemler ve tarihin ilk çağlarındaki nüfus durumu konusunda tüm Anadolu için olduğu gibi, Harput ve civarı için de pek bir bilgi yoktur. Ancak özellikle, Osmanlı döneminde nüfus sayımı benzeri çalışmalar mevcuttur. Kanuni Sultan Süleyman'ın 16.yy'da yaptırmış olduğu ve tüm imparatorluk topraklarını içeren tahrirler, bu dönemin demografik özelliği ve miktarları konusunda bir takım bilgiler sunmaktadır [34]. Harput'un fethinden kısa bir süre sonra 1518'de tamamlanan tahrirle ait Mufassal Defterde Harput ve civarının nüfusuyla ilgili ilk sağlıklı bilgilere rastlamaktayız. Yine 1523 yılında yaptırılan tahririn günümüze kadar ulaşan İcmal Defterinde de bir takım bilgiler mevcuttur. 1540 senesinde yapıldığı düşünülen yöresel tahrirle ait hiçbir belge günümüze kadar ulaşmamıştır. 1566 yılında yapılan nüfus tahriri ve ikinci derece öneme sahip olan 1646 tarihli Avarız Defteri, 17.yy'a ait Şer'iyye Sicilleri ve Cizye Defterleri, demografik yapı ile ilgili bilgi veren diğer kaynaklardır [36-45]. Ayrıca 18. ve 19.yy'larda, sömürgeci amaçlarla Anadolu'ya gönderilmiş olan seyyah ve misyonerlerin tuttıkları seyahatnameler ve notlarda demografik yapı ve özellikleri hakkında bilgilere rastlamaktadır. Tahrirlerde döneme ait kent, kasaba ve köylerde çalışan, kazancı olan ve vergi ödeyen erkek nüfusu belirtilmektedir. Kayıtlarda vergi mükelleflerine ait nüfus, "Hane" ve "Mücerred" (vergi mükellefi olup, 20 yaşın üstünde olan bekar erkek) olarak belirtilmiştir. Bunun dışında, vergiden muaf olan askerleri personel ve kamu görevlisi gibi unsurlar da yer

almaktadır. Tahrirlerdeki vergi nüfuslarının çalışan erkek nüfusuna karşılık gelmesinden ötürü, nüfusun toplamını ortaya çıkarabilmek amacıyla, vergi nüfusuna ait rakamları belirli bir katsayı ile çarpmak gerekir. Evliya Çelebi'nin Harput'ta bulunan “Munzuroğulları, Büyük Köşeler, Küçük Köşeler, Hüseyin Hanoğulları, Karındaşoğulları” gibi büyük ailelerden bahsetmesi ve Polonyalı Simeon'un "Harput şehrinde de Sivas'ta olduğu gibi evler çok büyük olup, her birinde kırk beşik sallanıyordu. Bu kadar büyük aileler içinde muhabbet mevcuttu. Herkes aile babasına, o öldükten sonra da büyük kardeşe itaat ediyordu" ifadelerine bakıldığında hane birimi için 7 kişilik nüfusu baz almak yanlış olmaz. 1518, 1523 ve 1566 seneli tahrirler hesaba katıldığında Harput sancağına ait toplam nüfus düşünülecek olursa; bu dönemde nüfus miktarının oldukça büyük oranlarda arttığı anlaşılr [34].

Şekil 4.11 19. Yüzyıl Başlarında Harput Şehri [52]

Günümüzde ise Elazığ Kenti'nin nüfusunun mahallelere dağılımı Çizelge 4.1 de gösterilmiştir. Elazığ Şehir Merkez'inde 38 mahalle bulunmaktadır. Tarihi Harput Yerleşkesi bu 38 mahalleden biri konumundadır [47].

Elazığ Merkez ilçeye bağlı mahalleler ve nüfus durumları aşağıdaki çizelge Çizelge 4.1 de görülmektedir. Harput Mahallesi merkez nüfusu 713 olarak belirtilmiştir.

S.NO	MAHALLE ADI	NÜFUS SAYISI
1	Abdullahpaşa	21.245
2	Akpınar	4.874
3	Aksaray	8.853
4	Ala yaprak	130
5	Ataşehir	10.884
6	Cumhuriyet	21.721
7	Çarşı	1.851
8	Çatal Çeşme	4.002
9	Çaydaçıra	9.632
10	Doğukent	13.893
11	Esentepe	1.816
12	Fevzi Çakmak	5.641
13	Göllübağ	102
14	Gümüşkavak	1.715
15	Harput	713
16	Hicret	4.544
17	Hilalkent	4.104
18	İcadiye	3.813
19	İzzetpaşa	12.830
20	Karşıyaka	4.023
21	Kırklar	15.123
22	Kızılay	4.003
23	Kültür	10.717
24	Mustafapaşa	16.136
25	Nailbey	9.392
26	Olgunlar	9.986
27	Rızaiye	13.405
28	Rüstempaşa	12.279
29	Zafran	167
30	Salı baba	3.847
31	Sanayi	16.424
32	Sarayatik	5.630
33	Su gözü	330
34	Sürsürü	24.776
35	Ulukent	14.481
36	Üniversite	16.134
37	Yeni	18.122
38	Yıldızbağları	5.472

Çizelge 4.1 Elazığ Merkez İlçe Mahalle Nüfusları [57]

Harput'ta nüfusun bu kadar azalmasında şüphesiz ki göçlerin büyük bir rolü vardır. Harput'un yaşadığı büyük kitlesel göçler tarihi kenti bir anda ıssız boş bir beldeye dönüştürmüştür. Yaşanan savaşlar, çatışmalar, yoksulluk gibi sebeplerle

Harput'ta yaşıyan insanların çoğu başta Amerika olmak üzere farklı ülkelere göç etmiştir [45].

şekil 4.12 Göç eden bir aile [52]

Harput'un kitlesel göçlerle ölü kent durumuna gelmiş olduğu, sosyal yapısındaki değişmeler sonucu kültürel yapısında da değişmelerin olduğu görölmüştür [45].

4.2.4. Ekonomik Faaliyetler

Tipik bir Osmanlı şehri olan Harput, diğer şehirlere benzer olarak küçük el sanatları, hayvancılık ve tarım gibi ekonomik etmenlere sahipti. Bu çerçevede Harput şehrinde öncelikle hububat türleri olmak üzere, hayvancılığa dayalı ürünler ile sanayi ürünlerine dayalı çeşitli maddeler üretilmekteydi. Sancaktan elde edilen bu ürünler, mahalli tüketime yönelik olarak, atölye şeklindeki sanayi tezgâhları aracılığıyla işlenmekteydi. Bölgede ipek böcekçiliği ve dokumacılık ta başlıca geçim kaynakları arasında yer almaktaydı [58].

Şekil 4.13 Harput'ta Dokumacılık [51]

Ayrıca bu dönemde dokunan halı, kilim, perde ve cecimler (nakışlı kilim) üstün nitelikleri nedeniyle Osmanlı devletinin tüm bölgelerinde aranmaktaydı Osmanlı devletinin o dönemlerde ki büyüklüğü göz önünde bulundurulduğu zaman Harput'ta ki bu zanaatkârlığın önemi daha iyi anlaşılabilir [59]. Bu kadar ileri seviyede olan dokumacılığın nedeni ise, pamuk tarımı ve evlerde bulunan pamuk ipliği imalinde kullanılan çıkırıklar ve dokuma kuyusu adı verilen el tezgâhlarının mevcudiyetidir [60].

1890 senesinde yapılan salnameye bakıldığında kuyumculuğun da oldukça ilerlediği görülmektedir. Altın ve gümüş maddelerinden işleme sanatıyla baston kabzası, kılıç kını, tütün ağızlığı gibi ürünler üretilirdi. Bunun dışında, bakır demir gibi madenlerden mangal ve sobalar tarım aletleri silah ve mutfak eşyası yapılırdı. Harput Tarihi Kenti'nde "dericilik " faaliyetleri de yüksek oranda gelişmiş olup, dabakhane bölgesinde üretilen kösele, meşin ve sahtiyanlar Tunceli, Malatya ve Diyarbakır gibi illere gönderiliyordu [59]. Harput şehrinde boyacılık faaliyetleri de oldukça ilerlemişti, çeşitli bitkilerden üretilen boyalar boyacılıkta kullanılıyordu [61]. Bunların yanında Harput'ta marangozluk semercilik kumaş basmacılığı oymacılık gibi faaliyetlerde bulunulmaktaydı. Dönemin en önemli silahlarından olan yayların ve bazı çalgı aletlerinin tellerini yapan atölyeler de Harput'ta mevcuttu bu atölyeler "kirişhane" adıyla anılmaktaydı.

Şekil 4.14 Harput'ta bir Esnaf Dükkanı [51]

Yine çoğunluğu Uluabad nahiyesinde olmak üzere pekçok bezirhanenin bulunduğu görülmektedir. Elibüyük'e göre 1567 yılında 4 tanesi Kuzuabad nahiyesinin iki köyünde, diğer 37 tanesi ise Uluabad nahiyesinin 13 köyünde olmak üzere, sancakta toplam 41 bezirhanenin varlığından bahsederken, Ünal ise 1566 yılında sancak genelinde 17 köyde toplam 55 adet bezirhane bulunduğunu belirtmektedir. Verilen miktarlar birbirlerine yakın olmasına rağmen iki araştırmacının verileri arasındaki asıl farklı olan nokta şudur: Elibüyük'e göre bezirhane; bezir veya beziryağı çıkarılan yer olmasına karşılık, Ünal'a göre bezirhane ise; (halk dilinde bezirana) Harput ve çevresinde bulgur değirmenlerine verilen addır [56].

Şekil 4.15 Harput'ta bir Tuhafiye Dükkânı [51]

Nitekim Elibüyük eserinde beziryağının ketenden ve keten tohumundan elde edilmesine rağmen, Harput sancağında keten ekiminin yapılmadığı ve bu yağın pamuk tohumundan çıkarıldığını söylemektedir. Harput şehrinde bulunan çeşitli kamusal alanların ve evlerin aydınlatma aracı olan mumların imalatının yapıldığı bir mumhanenin de bulunduğu bilinmektedir [56]. Osmanlılar zamanında su veya rüzgar ile çalışan değirmenlerden alınan vergiye resm-i asiyab denmekteydi. Harput sancağında ise bu vergi oranı, tam yıl çalışanlardan 60, yarım yıl çalışanlardan ise 30 akçedir. Yani aylık çalışma vergisi 5 akçedir. 1518 tahririne göre Harput sancağında 4'ü yarım yıl ve 47'si tam yıl çalışan toplam 51 değirmen bulunmaktadır. 1567'de ise 56 köye dağılmış olan toplam 185 değirmen olduğu görülmektedir [45]. Değirmenlerin çoğu (86 adet) Uluabad nahiyesinde yer almaktadır. Elazığ ovası köylerinde çok sayıda değirmenin oluşu, Harput'un ihtiyacını buradaki değirmenlerden karşıladığını göstermektedir. Değirmenlerin yoğun olduğu diğer nahiye ise, Ebu Tahir'dir. Değirmenlerin Uluabad, Kuzuabad ve Ebu Tahir nahiyesinde toplanmasının nedeni; Her 3 nahiye'nin de su kaynakları yönünden zengin oluşudur. 1518'de 51 olan değirmen sayısının, 1566'da 185'e çıkmış olması, aynı dönemde % 100 oranında artan hububat üretimi ve % 500 oranında kaydedilen nüfus artışı dikkate alınırsa normal bir

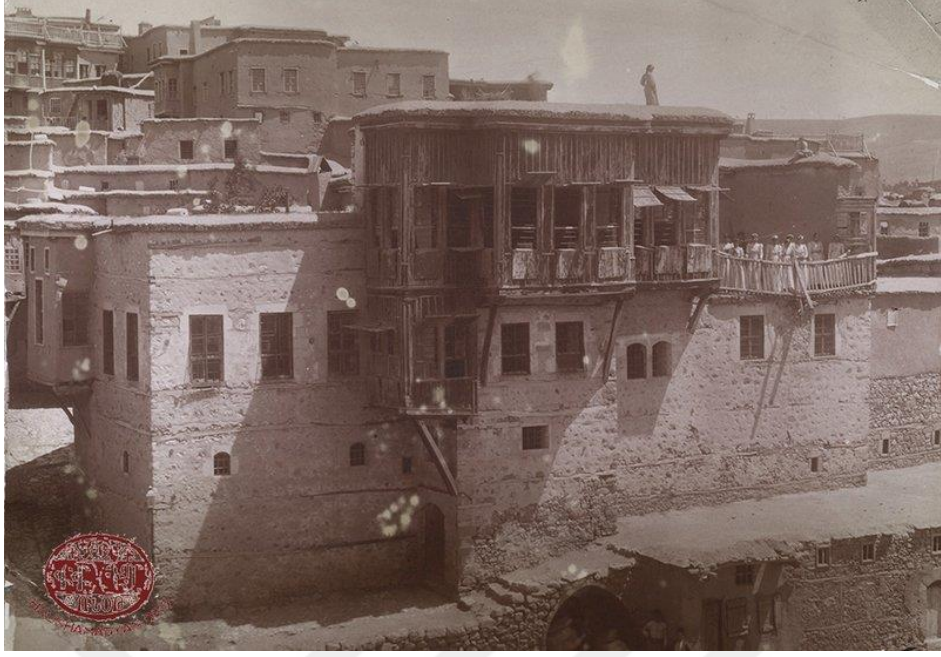
gelişmedir. Nüfusu 100.000 'i aşan bir sancak için, 185 değirmen oransal olarak normaldir [56].

Günümüzde ise Harput, tarım, ticaret ve sanayi alanlarında tamamen Elazığ'a bağımlı bir yerleşim birimidir. Diğer yandan, yerinde yapılan araştırma çalışmaları sırasında, yerleşimin geçmişten gelen kültürel ve tarihi mirasının turizm açısından değerlendirilmeyişinin, Harput'un sosyal ve iktisadi açıdan canlılığını yitirmesine neden olduğu gözlenmiştir.

4.2.5. Yerleşkenin Önemli Yapısal Bileşenleri

Harput şehri, daha önce bahsedildiği gibi Anadolu'nun en eski yerleşme merkezlerinden biri olup, yaklaşık 4000 yıllık bir tarihe sahiptir. Kuruluşundan bu yana, Hurri, Hitit, Urartu, Bizans, Roma, İran, Arap, Selçuklu, Artukoğlu, İlhanlı, Dulkadiroğlu, Akkoyunlu ve nihayet Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. Bu kadar çeşitli hükümlanlık dönemleri yaşamış Harput'ta tüm bu uygarlıklardan olmasa bile, belirli dönemlerine ait izleri görmek mümkündür. Turizm faaliyetlerinin gerçekleşebilmesi için aranan şartlardan biri olan, tarihi ve kültürel eserler oldukça fazladır. Bu eserleri Harput'ta giriş yolundan itibaren şöyle sıralayabiliriz [34]:

-Tarihi Harput Konakları: Harput'ta bulunan tarihi konaklar tarihi kent merkezinin çeşitli kısımlarında yer alır bir kısmı restore edilmiş vaziyettedir. Geçmişten günümüze kadar ulaşan konaklar az sayıda olmakla birlikte dönemin mimarisini ve Harput evlerinin genel özelliklerini yansıtmaları açısından önemlidir.

Şekil 4.16 Tarihi Harput Evlerinden bir örnek [51]

-Ahmet Bey Camii: Harput'a girişte sağ kısımda yer almaktadır. Osmanlıların ilk Harput sancak beyi Karaçinzade Ahmet Bey tarafından 1516 yılında yaptırılmıştır.

Şekil 4.17 Ahmet Bey Camii [62]

-Ağa Camii: 1559 yılında Pervane Ağa tarafından inşa edilmiştir. Zamanla kubbesi yıkılan camii ilerleyen dönemde restore edilerek tekrar hizmete açılmıştır.

Şekil 4.18 Ağa Camii [63]

-Alacalı Camii: Ağa camiinin karşısından güneye doğru, yani Balakgazi anıtına doğru giden yolun solundadır. Minaresi kahverengi-beyaz taşlarla örülmüştür. İnşaası Artukoğulları devrine tekabül etmektedir.

Şekil 4.19 Alacalı Camii [62]

-Balakgazi Anıtı: 1112 yılında Harput kalesini zapt ederek, Harput Artukoğulları devletini kuran kumandan anısına 1964 yılında Harput Turizm Derneği tarafından, heykeltıraş Nurettin Orhan'a yaptırılmıştır.

Şekil 4.20 Balakgazi Anıtı [57]

-Hoca Hasan Hamamı: Günümüze değin kısmen korunabilmiş tipik Osmanlı hamamlarındandır. Soyunma yeri, yıkanma ve ılıkılık yeri olmak üzere 3 bölümden oluşmasına rağmen günümüzde sadece yıkanma yeri mevcuttur. Oldukça harap bir vaziyettedir.

Şekil 4.21 Hoca Hasan Hamamı [62]

-Kurşunlu Camii: Tipik bir Selçuklu yapısıdır. Minarede olması gerekenden daha yüksekte bulunan şerefesi ile dikkati çekmektedir. Ulu camiden getirilen minberi

Osmanlı ahşap oymacılığının güzel bir örneğidir. Cami, bahçesindeki Ulu çınar ile son derece uyum içindedir. Bu çınar ağacı anıt ağaç olma özelliğini de taşır.

Şekil 4.22 Kurşunlu Camii [63]

-Cemşit Hamamı: Palu sipahi Beyi Cemşit Bey tarafından 16.yy.'ın ilk yarısında yaptırılmıştır.

Şekil 4.23 Cemşit Hamamı [57]

-Sara Hatun Camii: Külliye olarak inşa edilen bu yapının günümüzde yalnızca camisi kalmıştır. Harput'a bir süreliğine hükmeden Akkoyunluların hükümdarı Uzun Hasan'ın annesi olan Sara Hatun'un tensipleriyle yaptırıldığı zannedilmesine rağmen, bu hususta bir vesika yoktur. Cami daha önce yapılmış olmasına rağmen, zarif minaresi 1898 yılında inşa edilmiştir.

Şekil 4.24 Sara Hatun Camii [62]

-Mansur Baba Türbesi: XII. ve XIII. yy.da Harput'ta saltanat süren Artukoğlu hanedanına mensup hükümdarların gömülü olduğu türbenin, sekizgen planlı iç kısmı orjinalini korumuş olmasına rağmen üst örtü sistemi sonradan yenilenmiştir.

Şekil 4.25 Mansur Baba Türbesi [57]

-Fatih Ahmet Baba Türbesi: Harput Artukoğuları hanedanına mensup Fatih Ahmet Baba'ya aittir. Şehrin kuzeydoğusunda, 2 km uzaklıktadır.

Şekil 4.26 Fatih Ahmet Baba Türbesi [63]

-Arap Baba Türbesi: Türbe dikdörtgen şeklindedir. Zeminin tam ortasında yeşil kumaşla örtülü tahtadan bir sanduka içerisinde Arap Baba'nın kabri yer alır. Arap baba hakkında anlatılan efsanelerden ötürü ziyaretçilerin oldukça ilgi gösterdiği bir türbedir.

Şekil 4.27 Arap Baba Türbesi [57]

-Ulu Camii: Harput'ta bulunan en önemli yapılardan biridir. 1156-1157 yılında Fahreddin Karaarslan tarafından yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı bir camidir. Eğik minaresi son yıllarda Pisa Kulesi ile kıyaslanmaya başlanmıştır. Minarenin Pisa Kulesi'nden daha eğik olduğu bilinmektedir.

Şekil 4.28 Ulu Camii [57]

-Harput Kalesi: Günümüzden yaklaşık 3000 yıllık tarihi, üzerinde kurulduğu kayalarla birlikte muhteşem görünüşü, yıpranmış burçları ve içindeki yıkık binalarıyla, yine de Harput'un güçlü mazisini ortaya koyan Harput'a kimlik ve karakter kazandıran bir yapıdır.

Şekil 4.29 Harput Kalesi [57]

-Meryem Ana Kilisesi: Harput'ta yer alan en eski Süryani kilisesidir. M.S. 4.yy.da yapılmıştır.

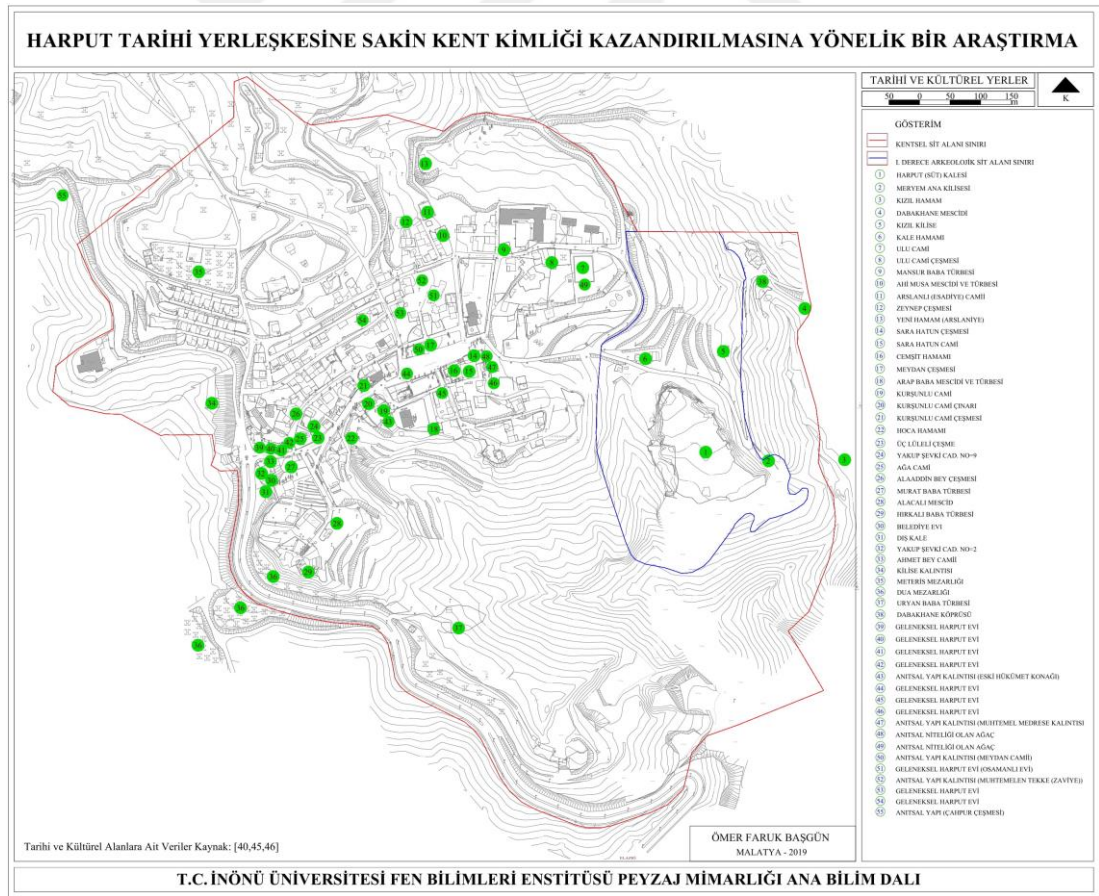
Şekil 4.30 Meryem Ana Kilisesi [62]

-Buzluk Mağarası: Harput'un 4 km kuzeyinde yer alan bu mağara, dünyada benzer özelliğe sahip 45 mağaradan biridir. Buzluk mağarasının üzerinde yer aldığı çöküntü dolini, doğu-batı yönünde 110 m. ve 50 m. genişliğinde bir elips şeklindedir. Çok sarp kalker duvarlarla çevrilidir. Kalker yapı içindeki enine ve boyuna diyaklazlar, yağmur ve kar sularının mağara içine kolaylıkla inmesi ve basınçla dolaşmasını sağlayarak, mekanik ve kimyasal aşındırmayı artırmıştır. Mağarada birbirine galerilerle bağlantılı bir büyük ve iki küçük salon mevcuttur. Bu salonlar ve galeriler boyunca oluşan güçlü hava akımı buz oluşumunu sağlamaktadır. Hava akımı, yaz aylarında daha güçlenmekte, temmuz-ağustos ayları içinde galerilerdeki havanın sıcaklığı 6-7 C'ye kadar düşmektedir. Mağara içindeki tabaka halindeki buzların yanında, 2-3 cm çapından, 20-25 cm çapına kadar farklı büyüklüklerde buz sarkıt ve dikitleri mevcuttur [33].

Şekil 4.31 Buzluk Mağarası [57]

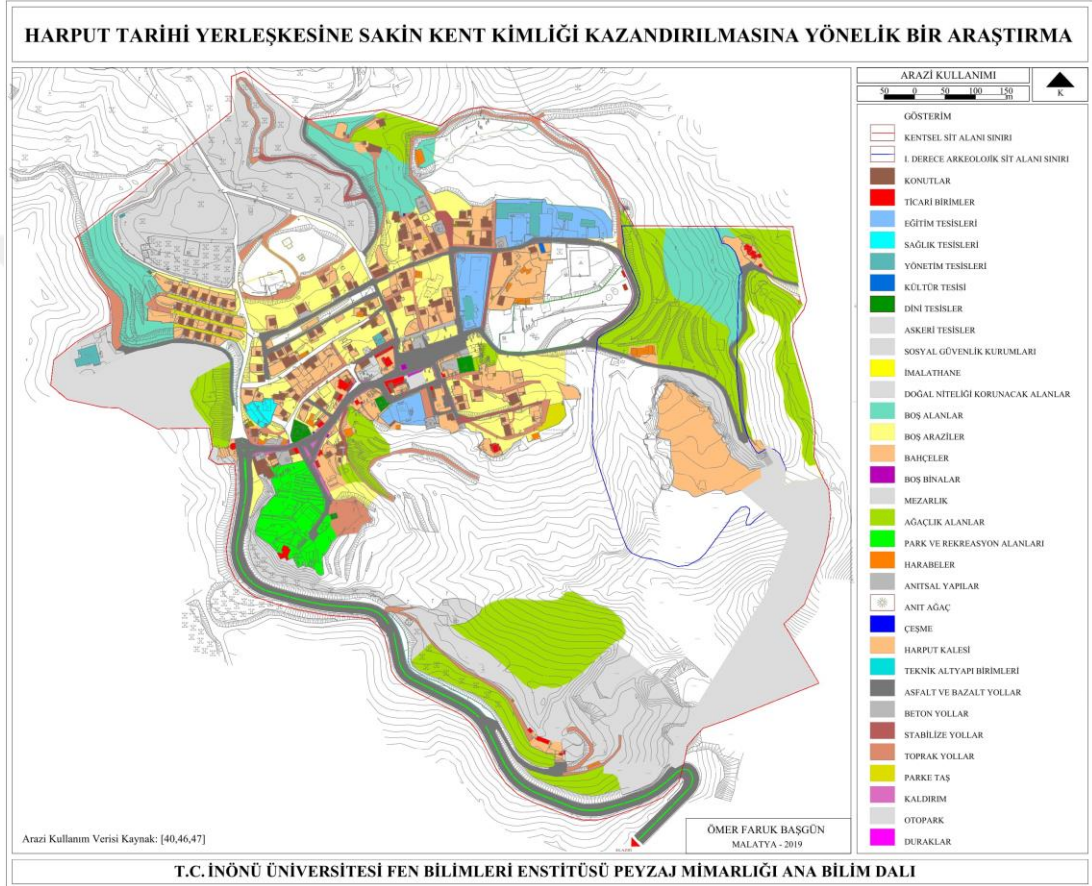
Bu tarihi ve kültürel yerlerin dışında önem arz eden birçok tarihi mekân Harput ve civarında mevcuttur (Şekil 4.32). Tarihi ve kültürel bu alanların doğru politikalarla ve yönetim sistemiyle korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması elzemdir.

Şekil 4.32 Harput Tarihi Yerleşkesi tarihi ve kültürel yerlerin dağılımı [40,45,46]

4.2.6. Mekansal Analizler

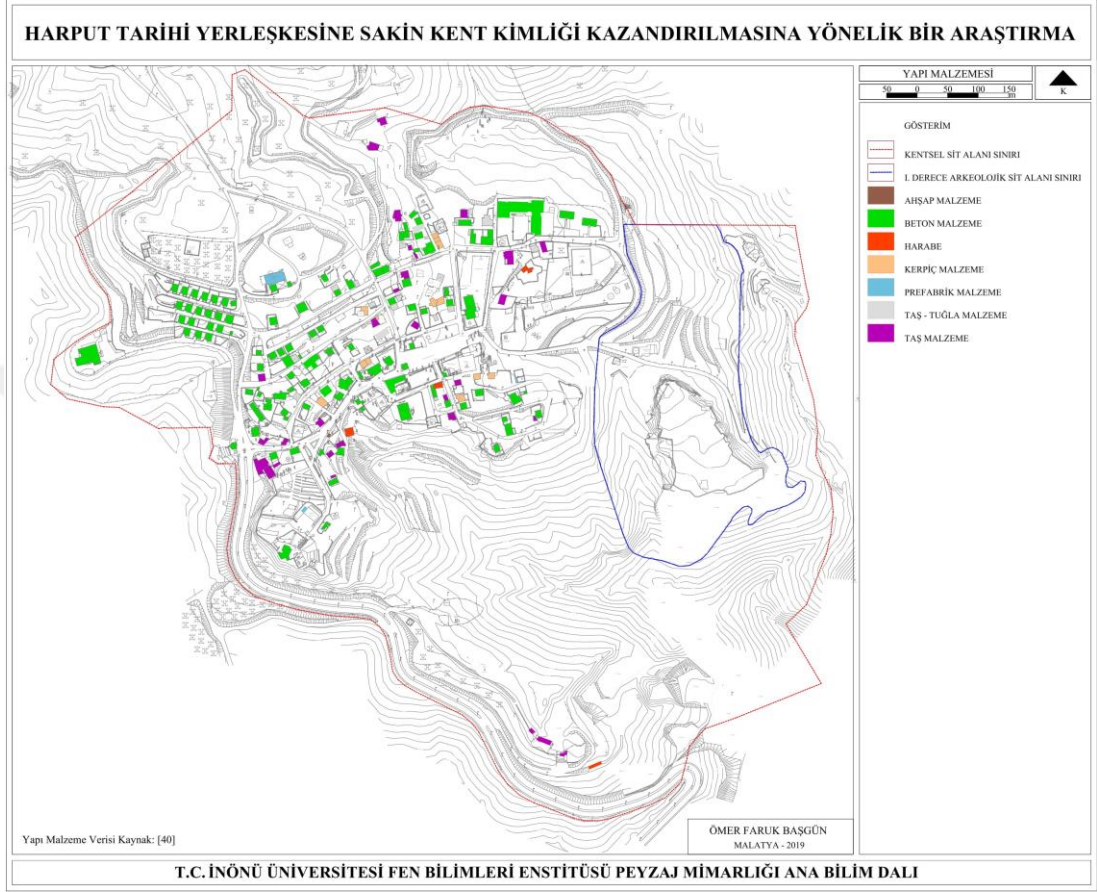
Harput Tarihi Yerleşke'sinin günümüzde ki durumu irdelendiği zaman yerleşkede anıtsal yapıların ve yakın zamanda inşası gerçekleştirilen sivil yapıların iç içe olduğu görülmektedir. Anıtsal yapılar ve sivil yapılar ile beraber eğitim tesisleri, dini tesisler, askeri tesisler, kamu binaları vb. alan kullanımları da mevcuttur (Şekil 4.33).

Şekil 4.33 Harput Tarihi Yerleşkesi arazi kullanım durumu [40,46,47]

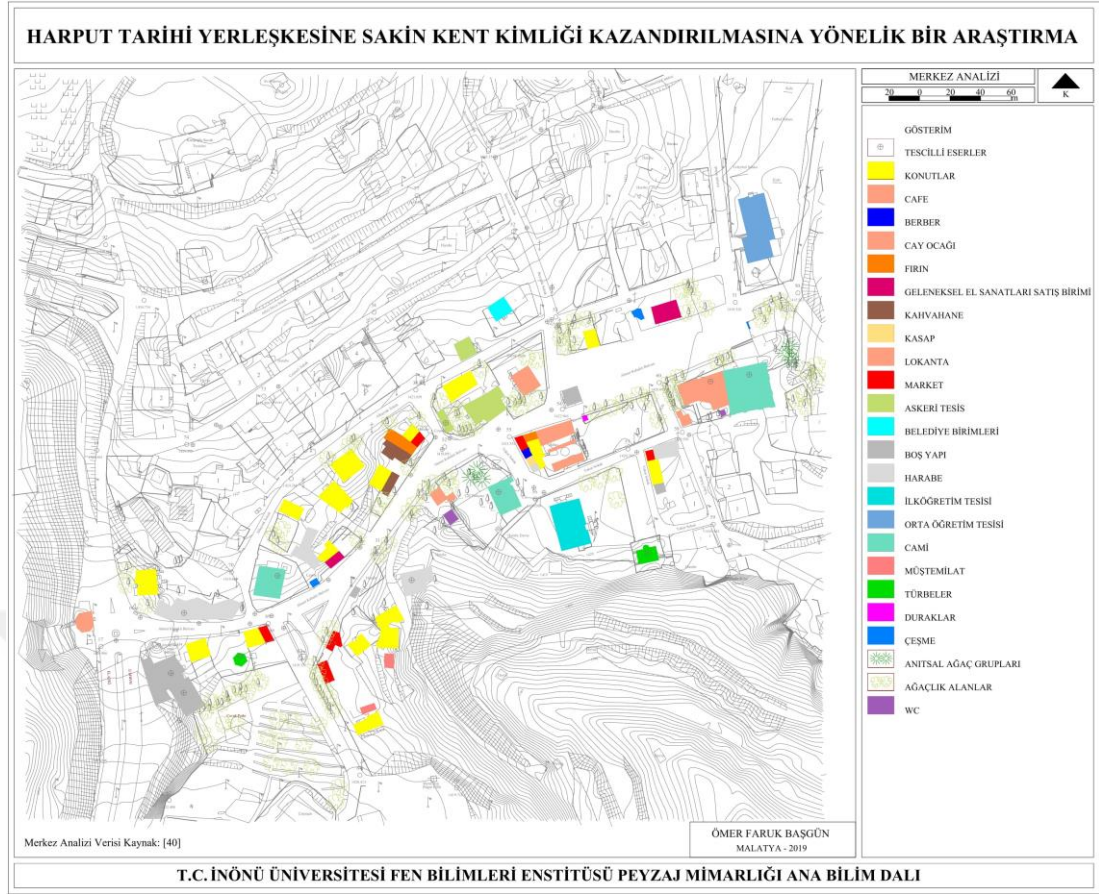
Alanda ki yapılarda kullanılan taş, ahşap, beton ve kerpiç gibi materyaller farklı sivil mimari örneklerinin yapı malzemelerini oluşturmaktadır (Şekil 4.34). Yerleşimde bulunan yapıların kalitelerine bakıldığı zaman, alanda bulunan yapılar iyi, orta ve kötü olarak derecelendirilebilir. Yerleşimdeki yeni yapılaşmaların, tamamı iyi kalitede olmasına karşın, alanın doku özelliğini bozan dış cephe malzemesi gibi birtakım elemanlara sahip olmaları nedeniyle geleneksel Harput yerleşim dokusunun bütünlüğü açısından olumsuzluk yaratmaktadır.

Geleneksel yapıların bazılarının yapısal durumları orta ve kötü kalitededir. İyi durumda olan anıtsal yapılar genelde türbeler ve camiler iken hamamlar, kiliseler, eğitim tesisleri vb. yapıların bir kısmının yapısal durumları kötü veya harabe durumundadır.

Şekil 4.34 Harput Tarihi Yerleşkesi yapı malzemesi kullanımı [40]

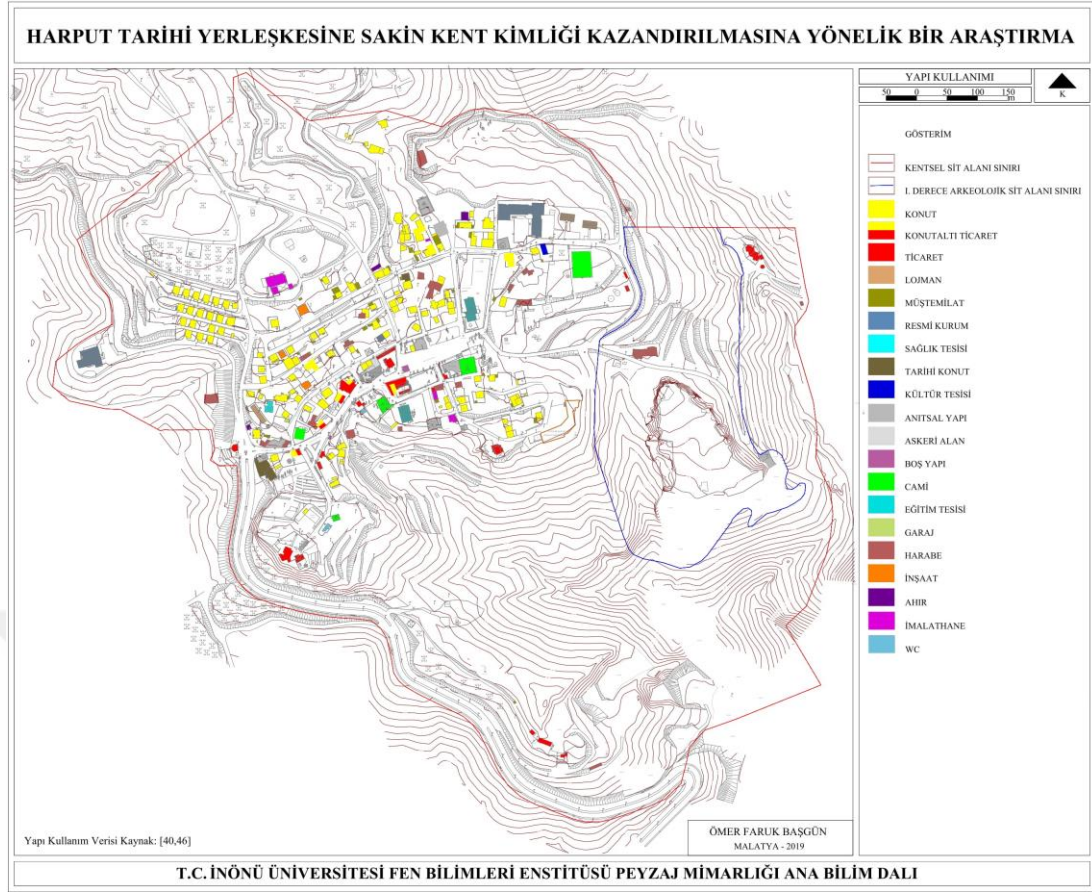
Harput yerleşiminin merkezi incelendiğinde görülmektedir ki merkez oluşumu Ahmet Kabaklı Bulvarı boyunca uzanmaktadır. Merkezin başlangıcı, Ahmet Kabaklı Bulvarı yolu girişinden başlayarak Sara Hatun Camii'nde son bulmaktadır. Merkezde ticari birimler, ilköğretim okulu, jandarma karakolu, anıtsal yapılar ve kültürel yapılar yer almaktadır (Şekil 4.35).

Şekil 4.35 Harput Tarihi Yerleşkesi kent merkezi analizi [40]

Ticari birimlerde faaliyet yoğunluğu özellikle yaz aylarında hareketlilik gösterirken, kış aylarında durma noktasına gelmektedir. Ticaret yaz aylarında yöreye gelen turistlerin getirdiği hareketlilikle canlanmaktadır. Turizm açısından istenen seviyede bir yoğunluk söz konusu olmamakla beraber gurbetçiler ve yerel turistler vasıtasıyla kısmen mevsimsel bir hareketlenme yaşanmaktadır.

Ticari yapılar genellikle konutların alt katlarında ya da konutlar arasında tek veya çift katlı binalarda faaliyet göstermektedirler. Bazı ticari yapılar ise Elazığ'a göre daha yüksek bir konumda bulunan Harput'un manzarasından ticari açıdan faydalanmak için tarihi kent merkezinin nispeten dışında manzaralı bölgeleri seçmişlerdir. Elazığ kentine ve çevredeki ovalara hakim müstahkem bir konumda bulunan tarihi Harput şehri manzara açısından oldukça elverişli bir mevkide bulunmaktadır. Bu durum ticari işletmelerin de faydalandığı bir özellik haline gelmiştir (Şekil 4.36).

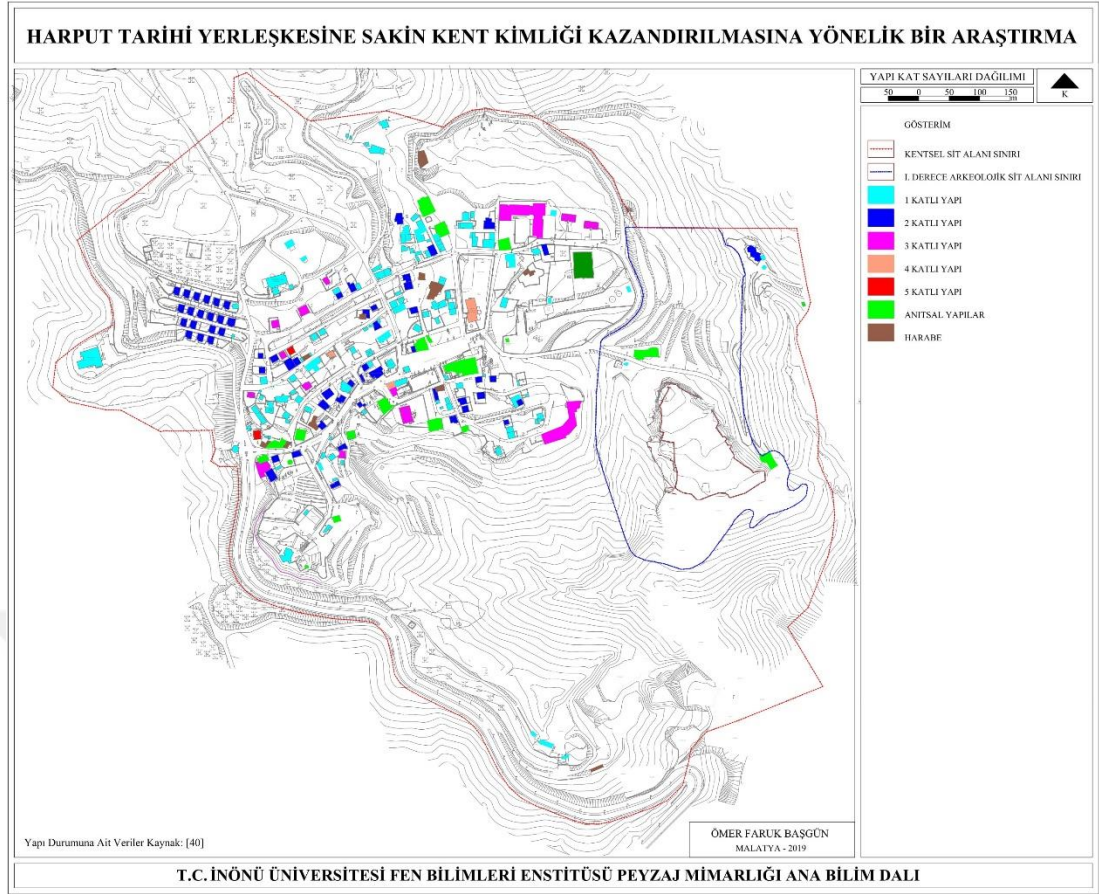

Şekil 4.36 Harput Tarihi Yerleşkesi yapı kullanım durumu [40,46]

Yapıların kat yüksekliğine göre alanda dağılımına bakıldığında ise genellikle 1 ve 2 katlı yapıların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Ancak son yıllarda tarihi kent merkezindeki binaların kat yüksekliğinin artmaya başladığı 4-5 katlı yapılarında antik kentte yer aldığı görülmektedir. Harput'taki yapılar kat yükseklikleri açısından değerlendirildiğinde, eski sivil yapılar, yeni sivil yapılar ve kamu yapıları şeklinde 3 grup tanımlanabilir. Çoğunlukla konut olarak kullanılan sivil yapılardan geleneksel yapılar iki katlı iken, yeni sivil yapıların yapım tarihi eski olanların çoğu 1 kat, yeni ya da inşası devam edenler 2 kat, birkaç yeni yapı ise 3 katlıdır.

Alandaki yüksek katlı yapılar genellikle kamu kullanımında olan yapılardır. Bunlar arasında Diyanet Eğitim Merkezi Müdürlüğü ve Harput Hamdi Başaran Kuran Kursu ise 4 katlıdır.

Bu nedenle, sivil yapıların alandaki anıtsal-kültürel yapılarla ilişkisinde görsel anlamda bir olumsuzluk bulunmazken, kamu kullanımındaki yüksek katlı yapıların yerleşimin tarihi dokusuna olumsuz etkileri bulunmaktadır.

Şekil 4.37 Harput Tarihi Yerleşkesi yapı kat sayıları dağılımı [40]

Harput Tarihi Yerleşkesinde tescilli yapılar da mevcuttur. Medeniyetler beşiği Harput'ta çok sayıda tescilli yapı yörenin farklı yerlerine dağılmış durumdadır. Bu yapılar tarihi çok eskilere dayanan bölgede belirli dönemlerde yaşamış olan medeniyetlerin izlerini taşımaktadır.

Harput Tarihi Yerleşkesi Tescilli Kültür Varlıkları Listesi							
No	Adı	Adres	Pafta	Ada	Parsel	Kurul Kararı	Türü
1.	Tarihi Kentsel Sit Alanı	Harput Mah.				30.05.1985/1089	
2.	Buzluk Mağarası	Güllübağı Mevkii				30.05.1985/1089	Doğal Sit
3	Çemşit Hamamı	Harput Mah.	102		1	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
4	Kale Hamamı	Harput Mah.	14		452	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup

5	Kızıl Hamamı	Harput Mah.	15			30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
6	Yeni Hamam (Arslaniye)	Harput Mah.	11		415	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
7	Hoca Hamamı	Harput Mah.	13		649	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
8	Üç lüleli Çeşme	Harput Mah.	18		900	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
9	Meydan Çeşmesi	Harput Mah.	12/A		476	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
10	Ulu Camii Çeşmesi	Harput Mah.	14		454	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
11	Sara Hatun Çeşmesi	Harput Mah.	13			30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
12	Aladdin Bey Çeşmesi	Harput Mah.	18		1002	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
13	Yarı Çavuş Çeşmesi	Harput Mah.	11		409	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
14	Kurşunlu Camii Çeşmesi	Harput Mah.	12/A			30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
15	Zeynep Çeşmesi	Harput Mah.	11		401	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
16	Arap Baba Türbe ve Mescidi	Harput Mah.	13		450	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
17	İmam Efendi Türbesi	Harput Mah.	10		405	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
18	Fatih Ahmet Baba Türbe ve Mescidi	Harput Mah.	20		1112	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
19	Ahi Musa Mescidi ve Türbesi	Harput Mah.	11		932	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
20	Dabakhane Mescidi	Harput Mah.	15			30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
21	Hırkalı Baba Türbesi	Harput Mah.	16		986	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
22	Murat Baba Türbesi	Harput Mah.	16		989	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
23	Uryan Baba Türbesi	Harput Mah.	17		570	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
24	Mansur Baba Türbesi	Harput Mah.	11			30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup

25	Alacalı Mescit	Harput Mah.	16		572	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
26	Ağa Camii	Harput Mah.	18		900	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
27	Ulu Camii	Harput Mah.	14		436	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
28	Ahmet Bey Camii	Harput Mah.	16		909	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
29	Sara Hatun Camii	Harput Mah.	13		439	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
30	Kurşunlu Camii	Harput Mah.	13		573	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
31	Arsılanlı (Esadiye) Camii	Harput Mah.	11		420	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
32	Harput (Süt) Kalesi		19		1081	30.05.1985/1089	
33	Dış Kale		16		908	30.05.1985/1089	
34	Dua Mezarlığı					30.05.1985/1089	
35	Meteris Mezarlığı					30.05.1985/1089	
36	Kilise Kalıntısı(4 Nolu)		16		991	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
37	Kızıl Kilise		15		456	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
38	Meryem Ana Kilisesi		15		455	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
39	Fatih Ahmet Baba Çınarları		20		1112	30.05.1985/1089	
40	Kurşunlu Cami Çınarı		13		648	30.05.1985/1089	
41	Belediye Evi(Sağır Müftü Konağı)	Harput Mah.		15	5-6-7	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	II.Grup
42	Konut	Yakup Şevki Cad.No:2	16		898	30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	II.Grup
43	Konut	Yakup Şevki Cad.No:9				30.05.1985/1089	
44	Ankuzu Baba Türbesi					30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
45	Alaaddin Bey Camii					30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup

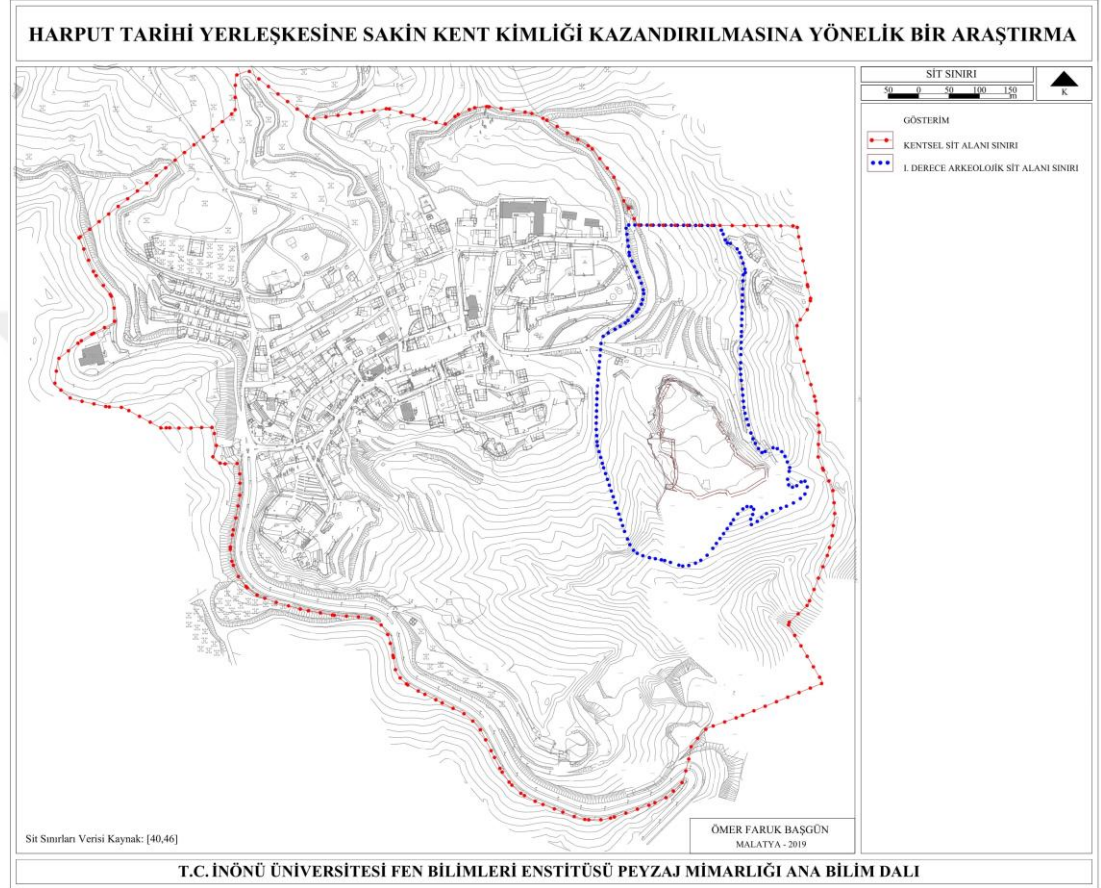
46	Kızıl Camii					30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)	I.Grup
47	Hacı Kerim Sungurlu Evi	Yakup Şevki Cad.No:9		15	4-5-6-7-8	14.11.1980/A-2516 (15.12.2011/214)	II.Grup
48	Kaya Mezarı	Hacıseli Köyü				14.09.1988/100	
49	Kaya Mezarı	Kürdemik Köyü				14.09.1988/100	
50	Konut	Harput Mah.		81	4	21.02.2007/986	II.Grup
51	Konut	Harput Mah.		81	4-5	21.02.2007/986	II.Grup
52	Konut	Harput Mah.		81	5-6	21.02.2007/986	II.Grup
53	Konut	Harput Mah.		81	6	21.02.2007/986	II.Grup
54	Eski Hükümet Konağı	Harput Mah.		60	1-6	21.02.2007/986	II.Grup
55	Konut	Harput Mah.		103	1	21.02.2007/986	II.Grup
56	Konut	Harput Mah.		105	2	21.02.2007/986	II.Grup
57	Medrese Kalıntısı	Harput Mah.				21.02.2007/986	I.Grup
58	Konut (Osmanlı Konağı)	Harput Mah.		95	2	21.02.2007/986	II.Grup
59	Anıtsal Yapı Kalıntısı	Harput Mah.		95	1	21.02.2007/986	I.Grup
60	Konut	Harput Mah.		94	8	21.02.2007/986	II.Grup
61	Konut	Harput Mah.		94	4	21.02.2007/986	II.Grup
62	Çahpur Çeşmesi	Harput Mah.				21.02.2007/986	II.Grup
63	Harput Kale ve Civarı	Harput Mah.				21.05.2007/1033	I.Der. Ark.Sit

Çizelge 4.2 Harput Tarihi Yerleşkesi Tescilli Kültür Varlıkları Listesi [40]

4.3. Harput Tarihi Yerleşkesi Yönetim Yapısı

Bugüne kadar birçok kültürün var olduğu doğal, arkeolojik ve kentsel değerleriyle önem kazanan yerleşke, 14.12.1975’de “Kentsel Sit Alanı” ilan edilmiştir. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 02.05.2007 gün ve 1033 sayılı kurul kararı doğrultusunda yerleşimdeki tarihî kentsel sit alanı, “kentsel sit ve 1. derece arkeolojik sit alanı” olarak değiştirilmiştir. Harput 06.01.2005 tarih 25692 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 22.10.2004 tarih ve 2004/8328 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre “Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi”

olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda “Elazığ Harput Koruma Amaçlı İmar Planı ve Kentsel Tasarım Projesi” Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nce ihale edilmiştir. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 19.02.2009 tarih ve 2057 sayılı kararı ile Kentsel Tasarım Projesi kabul edilmiştir [46].

Şekil 4.38 Harput Tarihi Yerleşkesi sit alanı sınırları [40,46]

Harput’ un siyasi yönetim yapılanmasına bakıldığında tarihte birçok önemli görev üstlenen eyalet ve vilayet merkezi olan civar illerin kendisine bağlı bulunduğu bu antik kentin günümüzde bir mahalle statüsünde olduğu görülmektedir. Harput cumhuriyet döneminde nahiye/belde statüsünde bir bölge olmuştur. Bu durum 1980 yılına kadar devam etmekle birlikte 1980 darbesi ile Harput Belde Başkanı görevinden alınarak darbe yönetiminin atadığı kişi 1983 yılına kadar Belde Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1983 yılında Belde Başkanlığı lağvedilerek Harput merkeze bağlı bir mahalle durumuna getirilmiştir. Böylelikle yapılması planlanan birçok proje rafa kalkmıştır. Cittaslow kavramı yönetsel bir olgu olduğu için Harput’un 1983 yılı öncesinde olduğu gibi kendi yerel yönetiminin bulunması gereklidir. Günümüzde

merkeze bağılı olarak yönetilen ve muhtarlığı bulunan Harput 2015 yılında KUDEB' in kurulmasıyla farklı bir idari sisteme daha kavuşmuştur.

KUDEB' in kurulması

15 Temmuz 2015 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Elazığ Belediyesi bünyesinde KUDEB biriminin açılması uygun görülmüş olup, Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünde KUDEB uzmanların stajını başlatmıştır. Üç aylık Diyarbakır KVKBK Müdürlüğünde yapılan staj neticesinde 27 Aralık 2015 tarihinde KUDEB birimi belediye bünyesinde resmi hüviyetine geçmiştir [40].

4.3.1. Harput'un UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne Alınma Süreci

Elazığ Belediyesi ve Ankara'da bulunan Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı işbirliğiyle binlerce yıllık tarihi mirasa sahip, medeniyetler merkezi Harput'un Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) Dünya Mirası (Tentative List) Geçici Listesine alınmasına ilişkin çalışmalar başlatılmıştır. Çalışmalar kapsamında 16 Mayıs 2017'de Harput'un Dünya Mirası Geçici Listesine alınmasına ilişkin Paris'te bir sunum gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde Haziran 2018 tarihinde Harput Dünya Mirası Geçici Listesine girmiştir.

Unesco resmi sitesinde Harput' un geçici listeye alınmasından sonra yer alan metinlerin tercümesi [64];

Açıklama

Harput, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Yukarı Fırat Bölümü'nün güney kısmında yer almaktadır. "Harput Platosu" yüksek kütlenin güney kenarında yer alır. Denizden 1280 metredir. 48 ° 43 'kuzey enleminde ve 39 ° 15' doğu enleminde konuşlanmıştır. Harput ve civarında gerçekleştirilen kazılara ve araştırmalara göre, ilk yerleşimler Paleolitik Çağ'a kadar inmektedir. Erken Tunç, Kalkolitik ve Paleolitik çağlardan kalma el yapımı çakmaktaşı ve obsidien çakmaktaşı aletler önemli buluntulardır. Harput, M.Ö. VIII. yüz yılda Doğu Anadolu'da kurulan ve merkezi Tuşpa'da (Van) bulunan Urartuların egemenliğine girmiştir. Harput kalesi de Urartular döneminde inşa edilmiştir. M.Ö. VI. yüzyılın başlarında Asurlar ve ardından Urartular, Medlerin ve Perslerin baskısı ile bertaraf edildiler ve Harput

bölgesine Persler hâkim oldu. Sasani Kralı II. Saphur, Harput da dahil olmak üzere Fırat bölgesini tamamen ele geçirdi. Miladi 379'da Roma İmparatoru Valens, Harput bölgesini Roma hakimiyeti altına almıştır.

VII. yüzyılda Arap fethinden sonra Harput, X. Yüzyıla kadar Hamdan'ın (930-980) devamında Büveyhoğulları'nın egemenliğine (930-984) girdi. Mervani'lerin Harput'taki hakimiyeti ise 954-1085 yılları arasında gerçekleşmiştir. Ardından, Bizans yönetimine giden Harput, Malazgirt Zaferi ile birlikte Türklerin egemenliğine girdi. Çubukoğulları Beyliği'nin Harput'taki egemenliği, 1113'te Artuklular ile sona erdi. 1203/1205 yıllarında Harput Artukluları Selçuklu egemenliğini tanıdı. Anadolu'nun Moğollar tarafından işgalinden sonra XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyılın ortalarına kadar Harput, İlhanlılar'ın yönetiminde, daha sonra ise Dulkadiroğulları egemenliğinde oldu. Akkoyunlu Devleti'nin hükümdarı olan Uzun Hasan, 1465'te Harput'ta hüküm sürdü ve hakimiyeti 1507'ye kadar devam etti. Akkoyunlu Devleti Şah İsmail tarafından bertaraf edildiğinde, Safevi dönemi Doğu Anadolu'daki birçok şehirle birlikte Harput'ta da başlar. Yavuz Sultan Selim, 1514'te Çaldıran'daki Safevi ordusunu yendi ve bölgenin büyük bir bölümünü ele geçirdi. 1515 yılında ise bölge tamamen Osmanlı egemenliğine girdi. Harput'taki nüfus, Agavat Mezrasına yerleşmek için aşağı inmeye başladığında, Agavat Mezrası yeni bir şehir merkezi haline geldi ve daha sonra şehrin adı Sultan Abdülaziz 'in adına ithafen Ma'muratü'l-Aziz olarak değiştirildi. Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde, 10.12.1937 tarihinde "Elazığ" adını aldı. Elazığ, Cumhuriyet döneminde büyük bir gelişme gösterdi ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin en gelişmiş şehirlerinden biri oldu.

Üstün Evrensel Değerin Gerekçesi

Harput, Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesindeki Elazığ il merkezinin 5 km kuzey doğusunda yer almaktadır. Tarihi Harput Şehri, Yukarı Fırat Havzası'ndaki sulu ve bereketli toprakları olan önemli ticaret yollarının (ipek yolu) geçtiği bir alana inşa edilmiş yerleşim merkezidir. Kayaların üzerinde korunaklı bir kale kenti olarak kurulan ve zamanla kaleden taşan Harput, eğitim kurumlarıyla kültür ve sanat şehri olarak öne çıkmıştır. XI. yüzyıla kadar yüzlerce yıl bölgede hüküm süren çeşitli kültürlerle gelişmiştir ve bu tarihten sonra Türklerin Orta Asya'dan getirdiği öz değerlerle çok zengin ve anlamlı bir kültürel zenginlik ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle Harput kültürel unsurlar açısından çok zengindir. Tarihsel yapıları, gelenekleri, görenekleri ve adetleri, törenleri, türküleri ve folkloru, yöresel şifalı bitkileri, geleneksel el sanatları ve yöre halkının tecrübelerini yansıtan halk oyunları ile ulusal kültürde yer alan kendine has özellikleri ile ölümsüz yerini almıştır.

Kriter (iii):

Harput, ilk dönemden beri özellikle Urartu başta olmak üzere Pers, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlılar gibi dönemlerde Anadolu'nun önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Bölgeye hakim olan medeniyetlerin inşa ettiği anıtsal yapılar birer kültürel miras olarak gün geçtikçe daha çok önem kazanmaktadır. Bunlardan en önemlileri; 2016 yılı Mayıs ayında bulunan Harput kabartması, Harput İç Kalesi, Roma Kaya Mezarları, Meryem Ana Kilisesi, Harput Ulu Camii ve Sare Hatun Camii'dir. 2016 yılında bulunan kabartma kalenin 500 metre doğusunda yer almaktadır. Bu eser 3 bin yıl boyunca dayanan bir kabartmadır. Harput'un merkezi yerleşiminin tarihi dört bin yıldan daha eskidir. Mevcut tarihi kaynaklara göre, Harput'un en eski sakinleri, MÖ 2000'den itibaren Doğu Anadolu'ya yerleşen Hurriler'dir. Hurriler'den sonra bölge Hitit egemenliğine girmiştir. Hititler döneminde Isuwa bölgesi olarak adlandırılmıştır. Hattuşaş dönemi I. yazıtında, Henzuta Şehri olarak adlandırılan alanın muhtemelen Harput olduğu fikri kabul görmüştür. Hitit egemenliğinden sonra Doğu Anadolu'da kurulan Urartulular Devleti Harput'ta uzun süre hüküm sürdü. Bugün Harput'un İç Kalesi, Urartu döneminin izlerini taşımaktadır. Kalede kayaya oyulmuş merdivenler, tüneller ve hücreler, su yolları, askeri teçhizat, günlük yaşam araçları bulunmuştur. Miladi I. yüzyıldan III. yüzyıla kadar, bölgenin Romalıların siyasi ve askeri etkilerine maruz kaldığı görülmektedir. Miladi III. Yüzyıl da İmparator Diocletianus zamanında Harput bölgesi, Roma İmparatorluğu ile tamamen bağlantılı hale gelmiştir. Harput'ta ilk Bizans egemenliği, dördüncü yüzyılın ortasına kadar sürdü. Arapların Harput ve çevresini dördüncü yüzyılın ortalarına doğru ele geçirdikleri bilinmektedir. Harput, Bizans yönetimine ikinci kez dokuzuncu yüzyıl da girmiştir. Bizans tarihinde, Harput'a bugünün söylemine çok yakın olan "Harpote" denir. Aslında, Harput bölgesi de "Mezopotamya" olarak adlandırılır. Harput'ta Bizans egemenliği on birinci yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir.

Harput'ta Ahi teşkilatına ait mezar taşlarının bulunması ve bu mezar taşlarının Ahi babalarına ait olmaları, sistemin istenen ölçüde uygulanabildiğini belirtir. Bu sistematik ekonomik, politik ve sosyal yaşam, bütün maddi ve manevi şeylere verilen isim olan "Kültür" ü anlaşılır ve sürekli gelişen bir alan haline getirmiştir. Sosyal hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak ortaya çıkan kültürel etkileşim, Harput gibi derin kökleri olan merkezlerde yaşayan topluluklarda, canlı, görünür ve somut bir ilişki ağı yaratan topluluklarda çeşitli kuruluşlarla kendisini güçlendirmeyi mümkün kılmıştır.

Kriter (iv):

Harput, ilk olarak sarp kayalıklarla çevrili bir sırtın üzerinde bir kale kent olarak kurulmuştur. Savaş, istila ve karışıklık dönemlerinde korunma ve savunma için önemli bir yerleşim merkezi olmuştur. Büyük kalker bloğundan oluşan doğal bir kale olarak ta tanımlanabilir. Urartu döneminde ortaya çıkan bu kale, kale kenti olarak Orijinal stildedir, bölgenin en şanslı kalelerinden biri olmuştur ve daha önce de belirtildiği gibi bir uzun zamanlar ticaret merkezi olarak görev yapmıştır. Harput Kalesi, Urartu ve Bizans uygarlıklarına ev sahipliği yaparak daimi bir ikametgah olmuştur. Selçuklu ve Osmanlı döneminden eserler barındırmaktadır. 17. yüzyılda inşa edilmiş bir Osmanlı Mahallesi'nin varlığı bilinmektedir. Su sarnıçları, zindanlar, iç kale camileri, Artuklu sarayına ait görkemli kalıntılar, gizli dışarıya geçişi sağlayan tüneller bulunmaktadır. Lehmann Harput kitabında bu gizli tünellerde bulunanlar hakkında bilgi verir. Gizli geçitlerden biri kale ile Meryem Ana Kilisesi arasında bağlantı sağlar. Kale hamamları ve iç kale arasında bağlantı sağlayan tünellerden farklı tarihi kaynaklarda bahsedilir. Kaledeki zindanlar 1123 yılında Kudüs Kralı'nı hapsedmek için Belek Gazi tarafından yaptırılmıştır. Kudüs Kralı Boudouin ve çok sayıda şövalyesinin Belek Gazi tarafından yakalandığı bilinmektedir.

Mayıs 2016'da, Harput'ta Nevroz Ormanı adı verilen alanda yapılan ağaçlandırma çalışmaları sırasında bir kabartma bulunmuştur. Kabartmanın bulunmasıyla M.Ö. birinci bininci yıl olarak bilinen Harput tarihi 2200 yıl daha geriye gitti. Mayıs 2016'da Harput'taki Nevroz Ormanı'nın da fidan dikimi çalışmaları sırasında bulunan kabartma sayesinde Harput'un bilinen tarihi, 2200 yıl eskiye gitti. Harput rölyefi adı verilen çalışma da hikâye anlatım tarzı kullanılmıştır. Kabartmada, asıl konu bir kalenin fethi ve mahkûmların kralın önüne getirilmesi olarak tasvir

edilmiştir. 2.72 x 2.42 ölçülerindeki kabartma, yerel bir kumtaşı kaya üzerinde işlenmiştir. Kabartmanın ortasında, yatay bantlarla ayrılmış alanda burçların surlara yaklaşan tekerlekli bir kule ile yakıldığı tasvir edilmiştir. Kabartmada, genel hareket ilkesinin soldan sağa doğru olduğu, kralın önüne getirilen mahkûmların olay yerine zıt olduğu görülmüştür. Ek olarak, kabartmanın bir diğer önemli özelliği ise, başlarında iki ayağı bükülmüş olan Mısırlı Firavunların kafasına benzeyen bir tanrıçanın figürüdür. Bu sahnelerin en uç kısmında, fethedilen kalenin bir nehrin kenarında olabileceği fikrini pekiştiren iki figür vardır. Kabartma keşfi ile Elazığ Müzesi Müdürlüğü tarafından kazı çalışmaları başlatılmıştır. Yapılan çalışmalarda tuğlanın çıkarıldığı alanın şiddetli bir yangınla tahrip olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak, bu alanda Orta Tunç Çağı (MÖ2500-2000) dönemine ait çanak çömlek varlığı, MÖ II. binyılın başında Harput'ta güçlü bir siyasi otoritenin varlığını ortaya koymuştur. Harput'un bir diğer önemli kültürel varlığı ise Harput Ulu Camii'dir. Camii günümüzde hala ibadete açıktır. Camiinin 1156-57 / 1165-66 tarihlerinde inşa edildiği yapılan çalışmalarda belirtilmiştir. Avlunun kuzeyinde bulunan tuğla minarenin 7 derecelik eğim açısına rağmen hala ayakta durması ve Selçukluların Anadolu'daki ilk mimari örneklerinden biri olması gerçeği ile önemli bir eserdir. Tuğlalarla örülen minarede birçok farklı süslemenin birleşimi, minarede ve ana gövde kısmında estetik bir görüntü sağlar. Yapılan son araştırmalarla birlikte, tüm dünyada bilinen ve milyonlarca turisti çeken ünlü Pisa kulesinden 3,5 ila 7 derece arasında değişen bir açıda daha eğik olduğu kanıtlanmıştır. Evliya Çelebi seyahatlerinde Ulu Cami hakkında şöyle söylemiştir; Ulu Camii büyük ve güzel bir camidir. Bir ibadethane olarak minaresi sanatsal tarzdadır. Ünlü Alman gezgin ve arkeolog Lehman, is şunu belirtmiştir: " Caminin avlusunda bir kûfi (antik kûfi yazısı) ile yazılmış bir yazıt var. Bu yazıt Fahreddin Karaaslan' a aittir.

Harput, binlerce yıl boyunca birçok farklı inancı hoşgörüyle kucaklayan sayısız uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bunun en güzel örneklerinden biri, bugün hala aktif olan Meryem Ana Kilisesi'dir. Meryem Ana Kilisesi, Harput' ta doğu sur duvarlarının altındaki tapınağa açılan iç yolun güneyinde yer almaktadır. Kilise, Anadolu'daki en eski Hristiyan kiliselerinden biridir ve yapım yılı MS 179 olarak gösterilmektedir. Meryem Ana Kilisesi Harput'ta inşa edilmeden önce Harput, Katakomb'un Hristiyanlıkla ilk buluşma yeri idi. Meryem Ana Kilisesi'nin inşaatı da farklıdır. Coğrafyada Abgar krallığı, Urfa, Diyarbakır, Harput bölgelerinde faaliyet

gösteriyordu. Bu krallık batıda Perslerle çevrili ve doğuda Roma devleti arasında tampon bölge kuruyordu, krallığın rahat bir şekilde hareket etmeye hazır olması için faaliyetleri o kadar engellenmiyordu. Başlangıçta putperest olan hacılar, Hz. İsa'nın gelmesiyle bu fikirlerden uzaklaştı. M.Ö. 32'de Abgar kralı V. Abgar Hz. İsa ile iletişim kurmaya başladı ve Hz. İsa hastalığı için onu tedavi etmek istedi. Bu durum Abgarlıların putperestliği tamamen terk etmelerine ve Hristiyanlığı kabul etmelerine neden oldu. Hristiyanlığı kabul eden ilk krallık Abgar Krallığı olarak bilinir. MS. 179'da Abgar Krallığı Harput'ta ki Süryaniler ile birlikte Meryem Ana Kilisesi'ni kurdu. Bugün kiliseye ana yoldan merdivenlerle inilerek ulaşılmaktadır. Kilisenin girişi daha sonra kuzey duvarına eklenen küçük bir yapıdır. Bu küçük yapı bazı ıslah malzemeleri içermektedir. Kilisenin kuzey duvarı kısmen kayalara yaslanmıştır ve batı duvarı doğal kaya oyularak yapılmıştır. Kilisenin planı doğu-batı ekseninde uzanmaktadır. Bakire Meryem Kilisesi bugün hâlâ aktiftir. Klise Asur topluluğuna da hizmet etmiştir. Ayrıca, şifa arayan herkese kapılarının açık olduğu, çünkü kilisenin bazı akıl sağlığı hastalıklarını iyileştirdiği görüşünün yaygın olduğu bilinmektedir. Her yıl 15 Ağustos'ta Asdvadzadzin (göksel yükseliş) kutlaması kilisede büyük bir törenle kutlanmıştır.

Kriter (vi):

Harput'taki Divan şiirinin başlangıcı, 1563 doğumlu Hasan Burhaneddin-i Cihangiri'ye dayanmaktadır. Harput'un yetiştirdiği bir diğer önemli kişilik ise şair Rahmi'dir. Ayrıca Rahmi-i Harputi veya Rahmi Hoca olarak da bilinir. 1802 yılında doğan Rahmi, Diyarbakır, Antep ve Kayseri'de Kaside-i Bürde şairi Ömer Naimi Efendi ile birlikte medrese eğitimi gördü. Var olan 47 şiir Divan şairi arasında Kanbalakzade de bulunmaktadır. Hazmi ve Rahmi ile Harput'ta şiirin iyi organize olmuş bir Divanı var. Divan şiir geleneğinin, bölge halkının kültürel düzeyinin yükselmesi ve bilimsel alanında ileriye gitmesi açısından önemi vardır. Çünkü, eski zamanlardan beri, burada şairler yetişiyor ve Osmanlı coğrafyasına yayılıyor ve her tarafta çalıştıklarını hissediyoruz; bu gösteriyor ki Harput bilimsel ve kültürel bir merkezdir. Divan şiir tarzının yaşam ve kültürü geliştiği gerçeğine göre hareket etmek gerekir. Harput'taki Divan şiir tarzı şiirlerini yazan ve kurallarını koyan havai kırk şair bulunur. Bu şairler ve şiirleri 600 yıldır varlığını sürdürmüş ve edebiyata önemli katkıları olmuştur. Bu edebiyatın doğu tarafındaki Divan şiiri alanında can alıcı yeri olan Harput ve Harput şairleri de kendi etkilerini yaratmışlardır. Çalışmalarını

sergileyip bu geleneği kendi alanlarında sürdürmüşlerdir. Harput' un geleneksel ve eşsiz halk oyunlarından biri olan çaydaçıra günümüzde de çok yaygındır düğünlerde ve kına gecelerinde sıklıkla görülebilecek çaydaçıra oyunu büyük bir değerdir. Mumlarla oynanan bu oyun Elazığ bölgesi ile tamamen özdeşleşmiştir. Tabakta tutulan mumların taşınmasıyla birlikte, karışık gruplar yerel kostümler giymiş kadınlar ve erkekler bu oyunu müziğin temposunu koruyarak gerçekleştirir. Oyun havası çalındığında Çayda Çıra Türküsü' de söylenir.

Halk danslarına ek olarak Harput Kürsübaşı geleneği de yöreye özgü kültürel bir etkinliktir. Kürsübaşı uzun kış gecelerinde Harput halkı için bir tür sosyal etkinliktir. Ev hanımları da toplanarak, Kürsübaşı Çemberi' nin etrafında uzun kış gecelerinde hikayeler, efsaneler, masallar, tezahüratlar ve şarkılar söylerdi. Konumlanmış oturma odasının ortasındaki kürsü kürsüler 30-60 cm büyüklüğündedir. Boş bir oda da odanın orta kısmına açılmış bir çukur içerisine kömür konularak yakılır ve kürsü başı etkinliğine katılanlar böyle ısınır. Sobalarda veya pişirme ocaklarında yakılan kömürler toplanır Kürsübaşı için getirilip uzun süre etkili olmalarını sağlamak için ateşin yakıldığı çukura ilave edilirdi. Soğuk Harput akşamlarında, hava şartlarına göre 4-5 saat bu şekilde ısıtılırdı Kürsübaşı'nın yapıldığı odalar. Harput'a özgü Kürsübaşı geleneği Ekim 2010'da UNESCO Dünya Özet Kültür Varlıkları Listesi'ne girmiştir.

Orijinallik ve / veya bütünlük beyanları

Harput Mahallesi, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile korunmaktadır. Harput Kalesi ve çevresi, 30.05.1985 tarihli ve 1089 sayılı ilgili Bölgesel Koruma Kurulunun kararı ile 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir. Harput, 2005 yılında “Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” ilan edilmiştir. Kentsel Tasarım Projesi, 19.02.2009 tarihli ve 2057 sayılı kararla ilgili Bölgesel Koruma Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Harput, Üstün Evrensel Değeri yansıtan tüm nitelikleri içerir ve gösterilen mülk bütünlüğünü koruyacak kadar büyüktür. Harput bugüne kadar orijinalliğini korumuştur.

Diğer benzer özelliklerle karşılaştırma

Tarihi Harput Şehri'ne en çok benzeyen şehir, şüphesiz eski Halep şehridir. Suriye'nin iki büyük kentinden biri olan Halep, Anadolu'dan Mezopotamya'ya ve Akdeniz'den İran'a giden ana yolların kavşağında kurulmuştur. Coğrafi konumu nedeniyle Halep kervanların uğrak yerlerinden biri haline gelmiş ve tarih boyunca birçok devlet tarafından işgal edilmiştir. Benzer bir durum ise Harput için geçerlidir. Coğrafi zenginliği, müstahkem kalesi ve korunaklı yüksek konumu nedeniyle, birçok devlet tarafından ilgi görmüştür. Harput kervanların sıklıkla ziyaret ettiği bir yer haline gelmiştir.

Harput'un Osmanlı hâkimiyetine girişi, 1514 yılında Yavuz Sultan Selimin Çaldıran'ın seferi ile gerçekleşti ve bu tahakkümün ardından kent büyük bir gelişme gösterdi. Halep ise Yavuz Sultan Selim, 1516'da Merc-i Dâbık savaşını kazandıktan sonra Memlüklerden Osmanlı yönetimine geçmiştir. Osmanlı tahakkümüyle birlikte, kentin tarihinde o zamana kadar yaşanmamış olan büyük bir gelişme döngüsü başlamış ve bu dönem birçok açıdan Halep tarihinin en parlak dönemini oluşturmuştur. Halep kalesinin çevresinde, Harput Kalesi'nin çevresine benzer bir hendek sistemi bulunmaktadır. Harput Kalesi, Halep Kalesi gibi bir tahkimat sistemine sahiptir ve demografik duruma göre mahalleler bu tahkimatın etrafında kurulmuştur. Harput Kalesi'nde bulunan camiler, su sarnıçları, zindanlar, evler, atölyeler, Halep iç saray kalıntıları da bulunmaktadır. Harput, XIX. Yüzyıl da, aynı zamanda kültürel ve ticari bir merkezdir. Tıpkı eski Halep Şehri gibi. Halep'te yaşayan Müslümanlar nüfusun büyük bir bölümünü oluşturuyor olmasına rağmen Harput'ta olduğu gibi farklı inançlardan insanlar ile birlikte hoşgörüyle yaşamıştır. Harput'ta kurulan Amerikan, Fransız ve Alman Kolejleri ile aynı etkinliklere sahip benzer kolejler, Halep şehrinde bulunmaktadır ve eğitimin ön saflarında yer almaktadır. Harput, Anadolu'daki en büyük ticaret merkezlerinden biriydi ve saygın ipek kumaşlar uluslararası ticarete önemli bir rol oynardı. Halep'te de bu durum benzerdir. Halep'inde ticaret merkezi olarak bulunduğu coğrafyada önemli bir yere sahip olduğu ve ticaret akışını yönlendirdiği bilinmektedir.

Harput ve Halep ayrıca sivil mimari açısından da benzerlikler göstermektedir. Geleneksel Halep evleri, geleneksel Harput evlerinde de görülebilen, caddeden yüksek taş duvarlarla ayrılmış iç avlu etrafında yer almaktadır. Halep, batıda Adana ili ve

Akdeniz, güneyde Beyrut ve Suriye, doğuda Diyarbakır, kuzeyde Elazığ ve Sivas ile çevrilidir ve coğrafi olarak Harput'a yakınlık gösteren bu kent Harput ile kıyaslandığında iki komşu coğrafya olarak görülebilir; Fatih Belegazi, Halep'e kadar bölgenin egemenliğine hakim olmuştur. Belek Gazi'nin 1123'te Halep'i devraldığı ve buraya sağlam bir garnizon yerleştirdiği bilinmektedir. Bugün Belegazi'nin mezarı da Halep şehrinde bulunmaktadır. Harput, bünyesinde camiler, kiliseler, tarihi hamamlar barındırdığı iç kaleler ile karmaşık bir birlik sağlanırken, eski Halep şehri için de benzer bir durum söz konusudur. Ne yazık ki Halep'teki bu karmaşık yapı, Suriye'deki iç savaşın bir sonucu olarak büyük bir yıkıma uğramış ve terk edilmiş bir şehre dönüşmesi nedeniyle tarih boyunca yaşattığı canlılığını yitirmiştir. Halep ile birçok açıdan benzerlikleri olan Tarihi Harput şehri, korunabilecek bir konumdadır ve orijinal yapısını devam ettirebilir.

Unesco resmi web sayfasında Harput hakkında yayınlanan metinler yukarıda tercümesi yapıldığı gibidir. Bu metinlerin Türkçe'ye çevrilmesi ve metinde yer alan bilgiler hakkında değerlendirmeler ilerleyen kısımlarda irdelenecektir.

Harput hakkında UNESCO resmi web sayfasında yer alan metinlerin değerlendirilmesi:

Metinlerin tercümesi yapılırken öncelikle metinlerde birçok yerde hatalar olduğu görülmektedir. Söz konusu hataların birçoğu tez çalışmasında yanlış bir bilgiye yer vermemek adına düzeltilerek Türkçe'ye çevrilmiştir. Bazı kısımlar ise örnek teşkil etmesi için olduğu gibi bırakılmıştır. Bunlardan en bariz olanı metnin başlangıç kısmında yer alan lokasyon bilgileridir. Metinde geçen “*Harput, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Yukarı Fırat Bölümü'nün güney kısmında yer almaktadır. Harput Platosu yüksek kütlenin güney kenarında yer alır. Denizden 1280 metredir. 48 ° 43 'kuzey enleminde ve 39 ° 15' doğu enleminde konuşlanmıştır. Harput ve civarında gerçekleştirilen kazılara ve araştırmalara göre, ilk yerleşimler Paleolitik Çağ'a kadar inmektedir*” ifadelerine bakıldığında denizden 1280 metre yüksekliğinde ya da rakımı 1280 metredir şeklinde bir ifade yer alması gerekirken yatay uzaklık bilgisi gibi bir hatalı anlatım olduğu görülmektedir. Ayrıca Harput girişinde bulunan tabela da Harput' un rakımı 1400 metre olarak görülmektedir.

Harput tarihi platosunda yer alan herhangi bir bölgede rakım 1280 metre olabilir ancak UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesinde “Harput Tarihi Kenti” olarak vurgulanmıştır. Bu nedenle tarihi kent merkezinin rakımı dikkate alınmalıdır. Tarihi kent merkezinin yükseklik profiline uydu verileri aracılığı ile bakıldığında Harput’un girişinde yer alan tabelada belirtilen değerin yükseklik profili ile örtüştüğü görülmektedir. Bu yöntemle göre tabelada gösterilen değerin doğruluğu da ispatlanmıştır.

Yine aynı paragrafta geçen “48 ° 43 'kuzey enleminde ve 39 ° 15' doğu enleminde yer alır” ifadesi de hatalı bir ifadedir. Doğrusu “48° 43’ kuzey boylamı ile 39° 15’ doğu enleminde yer alır” şeklinde olmalıdır. Örnek olarak sunduğumuz bu hatalar dışında birçok hatalı ifade ve yazım yanlışları mevcuttur. UNESCO’ da Harput ile ilgili olarak yer alan metinler kesinlikle tekrar gözden geçirilmeli gerek doğru bilgi vermek adına gerekse tarihi kent merkezinin doğru tanıtımı adına bu yanlışlar düzeltilmelidir. Bu tez çalışmasının konusunun dışına çıkmamak için metinde yer alan her bir hataya ve yazım yanlışına değinilmeyecek metnin ana konusu üzerinde durulacaktır.

Harput hakkında UNESCO’nun resmi internet sitesinde yer alan metinler incelendiği zaman öncelikle tarihi yerleşke ile ilgili coğrafi bilgilerin verildiği görülmektedir. Bunun akabinde Harput’ta geçmişten günümüze kadar olan dönemde yapılan kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan buluntuların Harput’ta hangi çağlarda yaşamın başladığı ve hangi dönemlere ait kalıntıların ortaya çıkarıldığına değinilmiştir.

Metnin devamında Harput’ta tarih içerisinde hüküm süren medeniyetlere, söz konusu dönemlerde yaşanan önemli olaylara ve bu medeniyetlerin meydana getirdiği eserlere yer verilmiştir. Bu şekilde ilk bölüm olan açıklama kısmı sona ermiştir.

Açıklama bölümünün akabinde “üstün evrensel değerin gerekçesi” başlıklı yeni bir bölüme geçilmiştir. Bu bölümde Harput’un hangi özellikleriyle ön plana çıktığına değinilmiştir. Ayrıca Harput’un kültürel unsurlar açısından çok zengin olduğundan bahsedilmiştir. Harput’ta geçmişten günümüze kadar süregelen tarihsel yapılar, gelenekler, görenekler, adetler, törenler, türküler, folklor, yöresel şifalı bitkiler, geleneksel el sanatları ve yöre halkının tecrübelerini yansıtan halk oyunları ile ulusal kültürde yer alan kendine has özellikleriyle ölümsüz bir yer edindiği belirtilmiştir. Bu şekilde bu bölüm sonlandırılarak “kriter (iii)” bölümüne geçilmiştir. Bu bölümde ise açıklama kısmında yüzeysel olarak değinilen tarihi ve kültürel bilgilere daha geniş yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan “*Harput, ilk dönemden beri özellikle Urartu başta olmak üzere Pers, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlılar gibi dönemlerde Anadolu’nun önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Bölgeye hakim olan medeniyetlerin inşa ettiği anıtsal yapılar birer kültürel miras olarak gün geçtikçe daha çok önem kazanmaktadır. Bunlardan en önemlileri;*

2016 yılı Mayıs ayında bulunan Harput kabartması, Harput İç Kalesi, Roma Kaya Mezarları, Meryem Ana Kilisesi, Harput Ulu Camii ve Sare Hatun Camii'dir. 2016 yılında bulunan kabartma kalenin 500 metre doğusunda yer almaktadır. Bu eser 3 bin yıl boyunca dayanan bir kabartmadır. Harput'un merkezi yerleşiminin tarihi dört bin yıldan daha eskidir" ifadeleriyle Harput'ta bulunan ve kültürel miras olarak giderek önem kazanan anıtsal yapılara dikkat çekilmiştir. Bu bölümün ardından gelen "kriter" (iv) bölümünde Harput'un kale kent hüviyetinden bahsedilerek döneminin önemli örnekleri arasında yer aldığı ve bir ticaret merkezi olduğu konuları öne çıkarılmıştır. Kalenin hangi uygarlıkların eline geçtiği ve bu uygarlıklardan ne gibi eserler kaldığına dikkat çekilmiştir. Yine bu bölümün ilerleyen paragraflarında Mayıs 2016'da, Harput'ta Nevroz Ormanı adı verilen alanda yapılan ağaçlandırma çalışmaları sırasında bir kabartma bulunduğu belirtilmiştir.

Şekil 4.41 Harput Kabartması [65]

Kabartmanın bulunmasıyla M.Ö. birinci bininci yıl olarak bilinen Harput tarihinin 2200 yıl daha geriye gittiğine değinilmiştir. Yine yazının devamında şu ifadeler yer verilmiştir; “Harput rölyefi adı verilen çalışmada hikâye anlatım tarzı kullanılmıştır. Kabartmada, asıl konu bir kalenin fethi ve mahkûmların kralın önüne getirilmesi olarak tasvir edilmiştir. 2.72 x 2.42 ölçülerindeki kabartma, yerel bir kumtaşı kaya üzerinde işlenmiştir. Kabartmanın ortasında, yatay bantlarla ayrılmış alanda burçların surlara yaklaşan tekerlekli bir kule ile yakıldığı tasvir edilmiştir. Kabartmada, genel hareket ilkesinin soldan sağa doğru olduğu, kralın önüne getirilen mahkûmların olay yerine zıt olduğu görülmüştür. Ek olarak, kabartmanın bir diğer önemli özelliği ise, başlarında iki ayağı bükülmüş olan Mısırlı Firavunların kafasına benzeyen bir tanrıçanın figürüdür. Bu sahnelerin en uç kısmında, fethedilen kalenin bir nehrin kenarında olabileceği fikrini pekiştiren iki figür vardır.

Kabartmanın keşfi ile Elazığ Müzesi Müdürlüğü tarafından kazı çalışmaları başlatılmıştır. Yapılan çalışmalarda buluntunun çıkarıldığı alanın şiddetli bir yangınla tahrip olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak, bu alanda Orta Tunç Çağı (MÖ2500-2000) dönemine ait çanak çömlek varlığı ve MÖ II. bin yılın başında Harput'ta güçlü bir siyasi otoritenin varlığı ortaya çıkmıştır. Harput'un bir diğer önemli kültürel varlığı ise Harput Ulu Camii'dir. Camii günümüzde hala ibadete açıktır. Camiinin 1156-57 / 1165-66 tarihlerinde inşa edildiği yapılan çalışmalarda belirtilmiştir. Avlunun kuzeyinde bulunan tuğla minarenin 7 derecelik eğim açısına rağmen hala ayakta durması ve Selçukluların Anadolu'daki ilk mimari örneklerinden biri olması gerçeği ile önemli bir eserdir. Tuğlalarla örülen minarede birçok farklı süslemenin birleşimi, minarede ve ana gövde kısmında estetik bir görüntü sağlar. Yapılan son araştırmalarla birlikte, tüm dünyada bilinen ve milyonlarca turisti çeken ünlü Pisa kulesinden 3,5 ila 7 derece arasında değişen bir açıda daha eğik olduğu kanıtlanmıştır. Evliya Çelebi seyahatlerinde Ulu Cami hakkında şöyle söylemiştir; Ulu Camii büyük ve güzel bir camidir. Bir ibadethane olarak minaresi sanatsal tarzdadır. Ünlü Alman gezgin ve arkeolog Lehman, is şunu belirtmiştir: "Caminin avlusunda bir kûfi (antik kûfi yazısı) ile yazılmış bir yazıt var. Bu yazıt Fahreddin Karaaslan'a aittir.”

Kabartma (rölyef) ve Harput Ulu Camii için metinde geniş yer ayrıldığı görülmekte olup bu değerlerin önemine vurgu yapılmıştır. Bu eserlerin Harput ve günümüz kültürel miras değeri açısından önemi vurgulanmıştır.

Şekil 4.42 Harput Ulu Camii eğik minare [66]

Yazının devamında Harput'ta bulunan bir diğer önemli mimari eser olan Meryem Ana Kilisesi'nden bahsedilmiş olup kilise hakkında "*Harput, binlerce yıl boyunca birçok farklı inancı hoşgörüyle kucaklayan sayısız uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bunun en güzel örneklerinden biri, bugün hala aktif olan Meryem Ana*

Kilisesi'dir. Meryem Ana Kilisesi, Harput' ta doğu sur duvarlarının altındaki tapınağa açılan iç yolun güneyinde yer almaktadır. Kilise, Anadolu'daki en eski Hristiyan kiliselerinden biridir ve yapım yılı MS 179 olarak gösterilmektedir” değerlendirmesinde bulunulmuştur.

Şekil 4.43 Harput Meryem Ana Kilisesi içinden bir görünüm [63]

Kriter (vi) bölümünde ise (UNESCO resmi internet sitesinde kriter iv'ten direkt olarak kriter vi'ya geçilmektedir. Arada kriter v yoktur.) yöredeki edebi anlayış şiir ve müzik kültürüne yer verilmiştir ve “*Harput'a özgü Kürsübaşı geleneği Ekim 2010'da UNESCO Dünya Özet Kültür Varlıkları Listesi'ne girmiştir*” şeklinde bir açıklamada bulunulmuştur.

Bu bölümün ardından “Orijinallik ve / veya bütünlük beyanları” kısmında

Harput Mahallesinin, “2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” ile korunmakta olduğu bilgisi verilmiştir. Yazının devamında ise “Harput Kalesi ve çevresi, 30.05.1985 tarihli ve 1089 sayılı ilgili Bölgesel Koruma Kurulunun kararı ile 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir. Harput, 2005 yılında ‘Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi’ ilan edilmiştir. Harput, Üstün Evrensel

Değeri yansıtan tüm nitelikleri içerir ve gösterilen mülk bütünlüğünü koruyacak kadar büyüktür. Harput bugüne kadar orijinalliğini korumuştur” ifadelerine yer verilmiştir.

Bu bölümlerin ardından son bölüm olan “**diğer benzer özelliklerle karşılaştırma**” kısmına gelinmiştir. Bu kısımda özellikle Harput ile Halep kenti birbirine benzetilmiş ve iki tarihi şehir kıyaslanmıştır. Yapılan kıyaslamada iki antik şehir geçmişten günümüze kadar birçok bakımdan incelenerek ortak noktaları ele alınmıştır. Şehirlerin müstahkem yapıları, kale-kent olma özellikleri, ticaret merkezi oluşları, farklı inanış ve kültürden insanları tarih boyunca barındırmaları ve çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olmaları en önemli benzerlikler arasında gösterilmiştir.

Şekil 4.44 Halep Kalesi [66]

Tarihte Harput’un büyük hükümdarı Belek Gazi’nin iki şehre de aynı anda hükmettiği ve şehirlerin tarihten gelen bir etkileşiminin olduğu da vurgulanmıştır. Yazının devamında Halep kentinin ve tarihi dokusunun korunamadığı Suriye iç savaşının etkileriyle yok olmanın eşiğine geldiği aktarılmıştır. Diğer taraftan Harput kentinin büyük ölçüde orijinalliğini koruduğu ve günümüzde de bunun sürdürülebileceği bir konumda bulunduğu anlatılmıştır. UNESCO resmi internet sitesinde Harput ile ilgili olarak yer alan ve Harput’un özelliklerini, tarihini, kültürünü, orijinalliğini, değerini ve daha birçok farklı yönünü aktaran metinler özetle bu konulardan bahsetmiştir.

4.4. Harput Tarihi Yerleşkesinin Cittaslow Kriterleri Kapsamında İrdelenmesi

Araştırmanın önceki bölümlerinde sakin kent kavramı ve Harput Tarihi Yerleşkesi derinlemesine incelenerek elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Konu hakkında literatür taraması yapılarak benzer çalışmalar incelenmiştir. Yapılan bu çalışmalar kapsamında sakin kent kavramı, pozitif yönde eleştirildiği gibi zaman zaman da negatif eleştiriler almıştır. Örneğin Melek Toprak tarafından 2018 yılında hazırlanan “Cittaslow İlanıyla Birlikte Sükûnetini Kaybeden Şehir: Taraklı” isimli tez çalışmasında sakin kent kavramının Taraklı ilçesinde sükûnetin kaybedilmesine sebep olduğu ve bu hareketin olumsuz yönlerinin de bulunduğu hususlarına değinilmiştir. Eleştirel bir bakış açısı benimsendiğinden farklı ve önemli bir çalışmadır.

Çalışmada yer alan negatif yönler bakıldığında zaman Taraklı’nın Cittaslow ilanından önce daha “sakin” bir kent olduğu ve bu sükûneti ilan ile birlikte ziyaretçi akınına uğraması ile bu özelliğini kaybettiği savunulmaktadır. Ancak bu olumsuz durum Harput Tarihi Yerleşkesi’nin günümüzde ki nüfusu, turizm potansiyeli yerel faaliyetleri, vb. özellikleri göz önünde bulundurulduğunda Harput için olumlu etkilere neden olacağı açıktır. Harput hâlihazırda eski canlılığını ve potansiyelini arayan günümüzde önemini kaybederek adeta ölü şehir durumuna gelmiş bir tarihi beldedir. Bu nedenle ziyaretçi sayısını arttırması, tarihi beldenin yerel kimliğini ön plana çıkarması ve ilgi çekici kılması, turizmi canlandırması gibi nedenlerle bu durum tarihi beldenin lehine olacaktır. Tarihi beldenin Cittaslow kriterleriyle sürdürülebilirliğinin sağlanması ve bu politikalar ile güçlü yönlerini ön plana çıkarması tarihi beldenin önemini arttıracaktır. Harput’un Cittaslow ilan edilmesi hususunda var olan engellerin ortadan kaldırılarak gerekli kriterlerin sağlanmasıyla Harput Cittaslow ilan edildiği takdirde tarihi belde gördüğü tahribatlardan ötürü mazideki parlak günlerine tam anlamı ile kavuşmasa da tekrar önemli bir antik kent konumuna gelecektir. Bu husustaki bir başka yöntem ise yalnızca Cittaslow kriterlerinin Harput’a yönetsel boyutta politika hüviyetinde uygulanmasıdır. Bu yöntem ile olumlu yönde büyük bir gelişim ve katkı sağlanması mümkündür ancak sürdürülebilirlik konusunda Uluslararası Cittaslow Birliği’nin denetimlerine ihtiyaç duyulacaktır. Bu nedenle hareketin tam anlamıyla uygulanması en doğru yaklaşım olacaktır. Söz konusu hipotezlerin araştırılması hususunda uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Konu ile ilgili uzmanların görüşleri anket yöntemi ile alınarak araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

Anket Yöntemi İle Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi:

Çalışma kapsamında katılımcılara 46 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anket çalışması 35 uzman katılımcı üzerinden yürütülmüştür. Anket katılımcıları Elazığ kentinde yaşayan konu ile alakalı uzmanlık alanlarına mensup katılımcılar ve Elazığ kentinde yaşamayıp Elazığ – Harput yöresi hakkında bilgi sahibi olan uzman katılımcılardan oluşmaktadır. Anket sorularının değerlendirilmesi kapsamında bu tez çalışmasının hedefleri doğrultusunda katkı sağlayacak soruların cevapları dikkate alınmıştır. Anket katılımcılarının %57,1'i kadın %42,9'u erkek katılımcılardan oluşmaktadır.

Cinsiyet	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bay	15	42,9	42,9	42,9
Bayan	20	57,1	57,1	57,1
Total	35	100,0	100,0	100,0

Çizelge 4.3 Anket Katılımcılarının Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımları

Ankete katılan uzmanların yaş değişkenine göre dağılımı ise;

20-30 yaş arası katılımcılar %25,7

30-40 yaş arası katılımcılar %62,9

50 yaş ve üstü katılımcılar ise %11,4'tür

Anket çalışmasının güvenilirliğinin test edilmesi amacıyla pilot uygulaması yapılmıştır. Pilot uygulaması sonucunda ankette yer alan 16. ve 25. sorular değiştirilmiştir. Pilot uygulama tekrarlanarak anketin güvenilirliği SPSS programı üzerinden hesaplanmıştır ve güvenilirlik değeri 0,736 olarak çıkmıştır. Soru grupları için en yaygın kullanılan değer Cronbach Alpha'dır. İçsel güvenilirlik indeksi olarak Cronbach Alpha değerinin 0,70'in üzerinde çıkması anketin içsel bir tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir [59]. Bu sonuçlara göre anketin güvenilirlik testinden geçtiği SPSS programı ile de ispatlanmıştır.

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,736	,770	37

Çizelge 4.4 Anket Sorularının Güvenilirlik Analizi Tablosu

Uzman anketi kapsamında akademisyenler, mimarlar, peyzaj mimarları, şehir plancılar ve sanat tarihçilerine konuyla ilgili sorular yöneltilerek görüşleri alınmıştır. Uzman anketinde anket formu iki kısım olarak oluşturulmuştur. İlk kısımda; cinsiyet, yaş aralığı, uzmanlık dalı vb. bağımsız değişkenler sorulmuş ve katılımcılar hakkında veri toplanmıştır. İlk kısımda yer alan bağımsız değişkenler 9 sorudan oluşmuştur. İkinci kısımda ise Harput, Cittaslow, sürdürülebilirlik vb. konular ile ilgili olarak 5’li likert ölçeği ile hazırlanmış 37 soru katılımcılara yöneltilmiştir.

Likert ölçeği toplamalı ölçek olarak da bilinmektedir. Likert ölçeği tekniğinde verilerin analizi iki boyutta gerçekleştirilebilir. Birincisi, ölçekte yer alan her ifade birbirinden bağımsız olarak değerlendirilebilir. İkincisi ise ölçekte yer alan tüm ifadeler toplu bir şekilde de yorumlanabilir [67].

Nicel verilerin analizi için SPSS paket programı kullanılmıştır. Araştırmanın problemine cevap aramak amacıyla öncelikle aritmetik ortalama, standart sapma ve bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre sorulara verilen yanıtlar üzerinde anlamlı farklılık olup olmadığı bağımsız gruplar t testi ile belirlenmiştir. Yapılan t testi sonuçlarının sig. değeri ortalamaları ve frekans değerleri irdelenmiştir.

5’li Likert Yöntemi İle Hazırlanan Uzman Soruları	Levene'nin Varyans Eşitliği Testi	
	F	Sig.
8) Harput tarihi kent merkezinin kentsel açıdan gelişimini yeterli buluyorum.	4,071	,052
9) Harput’ta bulunan tarihi yapılar ve kültürel alanların yeterli şekilde korunduğunu düşünüyorum.	32,974	,000
10) Harput’ta gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarını yeterli buluyorum	,205	,653

11) Harput'ta yer alan tarihi alanlar hakkındaki bilgilendirme tabelalarını yeterli buluyorum.	24,384	,000
12) Harput tarihi kentinin tanıtımının etkin bir biçimde yapıldığını düşünüyorum.	2,278	,141
13) Harput'un kimlik kazanmış tarihi bir kent olduğunu düşünüyorum.	,620	,437
14) Harput'a ve kent içerisindeki kullanım alanlarına ulaşım için mevcut otoyol ve toplu taşıma sistemini yeterli buluyorum.	25,549	,000
15) Harput'a ve kent içerisindeki kullanım alanlarına ulaşım için bisiklet yollarının yapılması gerektiğini düşünüyorum.	5,802	,022
16) Ahmet Kabaklı Bulvarı (Elazığ-Harput Yolu) üzerinde bulunan askeri tesislerin şehrin dışına taşınması gerektiğini düşünüyorum.	,038	,848
17) Harput'ta bulunan yönelim mekanizmasını (giriş-çıkış noktaları, yön levhaları vb.) yeterli buluyorum.	9,993	,003
18) Alan içerisindeki otopark ve bisiklet park yerlerini yeterli buluyorum	339,429	,000
19) Harput'un tarihi kent merkezinin yeterince güvenli olduğunu düşünüyorum.	16,904	,000
20) Harput'ta bulunan rekreasyon alanlarını yeterli buluyorum.	15,587	,000
21) Harput'ta bulunan yeşil alan varlığını yeterli buluyorum.	33,449	,000
22) Harput Tarihi Kent Merkezi içerisindeki yaya aksları ve yaya geçitlerinin yayalar için yeterli olduğunu düşünüyorum.	6,220	,018
23) Harput'un Sakin Kent (Cittaslow) Kriterlerine Uygun olarak sürdürülebilir gelişimi sağlandığı takdirde kent kimliği açısından olumlu etkileneceğini düşünüyorum.	21,227	,000
24) Harput Tarihi Kent Merkezinde otobüs durağı, aydınlatma, bank, çiçeklik vb. kentsel donatı elemanlarının yeterli sayıda olduğunu düşünüyorum.	16,547	,000
25) Harput'ta güvenliğin artırılmasına yönelik aydınlatma, güvenlik görevlileri ve kamera sistemi ile izleme yöntemlerinin iyileştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.	7,379	,010
26) Harput'ta bulunan çok katlı yapıların kentin tarihi dokusuna zarar verdiğini düşünüyorum.	98,439	,000
27) Harput'ta bulunan ve tarihi dokuya uygun olmayan yapıların dış cephelerinin tarihi dokuyla uyumlu hale getirilmesi gerektiğini düşünüyorum.	,319	,576
28) Harput'ta gelecekte yapılabilecek yapıların Harput'un tarihi dokusuna ve yerel mimarisine uygun olarak projelendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.	,162	,690
29) Harput'a teleferik ile ulaşım sağlanmasının Harput'a olumlu katkı sağlayacağını düşünüyorum.	1,915	,176
30) Harput'ta enerji tasarrufuna yönelik uygulamaların yapılması gerektiğini düşünüyorum.	2,002	,166
31) Harput'ta kültür ve eğlence (kursü başı etkinlikleri, Harput musikisi vb.) etkinliklerinin artırılması gerektiğini düşünüyorum.	,429	,517

32) Harput'ta geçmişte var olan zanaatların günümüzde de yaşatılması gerektiğini düşünüyorum.	,000	1,000
33) Harput'ta bulunan yöresel tarım ve gıda ürünleri ile ilgili olarak gerekli pazarlama ortamının sağlandığını düşünüyorum.	13,276	,001
34) Harput'ta engelli bireylerin ulaşımı açısından gereken düzenlemelerin yapıldığını düşünüyorum.	4,843	,035
35) Harput tarihi kentinde görme engelli bireylere yönelik (kılavuz yüzey, körler alfabesi ile yazılmış bilgilendirme levhaları, sesli trafik uyarı sistemleri vb.) uygulamaların yapılması gerektiğini düşünüyorum.	1,820	,186
36) Harput'a yapılacak bir arkeopark'ın yöreye turistik, arkeolojik ve peyzaj açısından olumlu katkı sağlayacağını düşünüyorum.	3,591	,067
37) Harput'ta gelecekte yeni mezarlık alanları oluşturulmaması gerektiğini düşünüyorum.	1,724	,198
38) Harput'ta günümüzde oluşan "mezarlıklar şehri" ve "ölü şehir" algısının giderilebilmesi için yörede yeni yaşam alanları oluşturulması gerektiğini düşünüyorum.	10,216	,003
39) Harput'ta tarihi kent Merkezinde motorlu taşıt yoğunluğunun azaltılması gerektiğini düşünüyorum.	8,463	,006
40) Harput' un Sakin Kent ilan edilmesi ve tarihi yerleşkeye cittaslow kriterlerinin uygulanması halinde turizm açısından olumlu katkı sağlanacağını düşünüyorum.	27,671	,000
41) Harput' un Sakin Kent ilan edilmesi ve tarihi yerleşkeye cittaslow kriterlerinin uygulanması halinde Harput'un optimum düzeyde sürdürülebilir gelişiminin sağlanacağını düşünüyorum.	2,237	,144
42) Harput' un Sakin Kent ilan edilmesi ve tarihi yerleşkeye cittaslow kriterlerinin uygulanması halinde kent kimliği açısından olumlu katkı sağlanacağını düşünüyorum.	,000	,986
43) Harput' un Sakin Kent ilan edilmesi ve tarihi yerleşkeye cittaslow kriterlerinin uygulanması halinde Harput'ta bulunan yerel ürünlerin öneminin arttıracağını düşünüyorum.	9,629	,004
44) Harput' un Sakin Kent ilan edilmesi ve tarihi yerleşkeye cittaslow kriterlerinin uygulanması halinde Harput'un tarihi kent dokusunun daha etkin biçimde korunacağını düşünüyorum.	28,479	,000
45) Harput' un Sakin Kent ilan edilmesi ve tarihi yerleşkeye cittaslow kriterlerinin uygulanması halinde Harput'un tanıtımının daha etkin bir biçimde yapılabileceğini düşünüyorum.	67,732	,000
46) Harput' un Sakin Kent ilan edilmesi ve tarihi yerleşkeye cittaslow kriterlerinin uygulanması halinde Elazığ kentinin de bu durumdan olumlu yönde etkileneceğini düşünüyorum.	,000	1,000

Çizelge 4.5. 5'li likert soruları bağımsız gruplar için t testi

Anket sonuçlarından elde edilen verilere göre katılımcıların 5'li likert sorularına verdikleri ağırlıklı yanıtların yüzdelik oranlarına bakıldığında,

5'li Likert Yöntemi İle Hazırlanan Uzman Soruları	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Ağırlıklı verilen cevaplara göre oransal değer
8) Harput tarihi kent merkezinin kentsel açıdan gelişimini yeterli buluyorum.		5		14	13	40%
9) Harput'ta bulunan tarihi yapılar ve kültürel alanların yeterli şekilde korunduğunu düşünüyorum.	2	18	4	4	5	51%
10) Harput'ta gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarını yeterli buluyorum.		3	10	7	13	37%
11) Harput'ta yer alan tarihi alanlar hakkındaki bilgilendirme tabelalarını yeterli buluyorum.			17	11	7	49%
12) Harput tarihi kentinin tanıtımının etkin bir biçimde yapıldığını düşünüyorum.			13	12	6	37%
13) Harput'un kimlik kazanmış tarihi bir kent olduğunu düşünüyorum.	11	12	8	2	9	34%
14) Harput'a ve kent içerisindeki kullanım alanlarına ulaşım için mevcut otoyol ve toplu taşıma sistemini yeterli buluyorum.	14	9	2	2	7	40%
15) Harput'a ve kent içerisindeki kullanım alanlarına ulaşım için bisiklet yollarının yapılması gerektiğini düşünüyorum.	2	11	18	4		51%
16) Ahmet Kabaklı Bulvarı (Elazığ-Harput Yolu) üzerinde bulunan askeri tesislerin şehrin dışına taşınması gerektiğini düşünüyorum.	16	10	9			46%
17) Harput'ta bulunan yönelim mekanizmasını (giriş-çıkış noktaları, yön levhaları vb.) yeterli buluyorum.	5		3	16	11	46%
18) Alan içerisindeki otopark ve bisiklet park yerlerini yeterli buluyorum.				23	12	66%
19) Harput'un tarihi kent merkezinin yeterince güvenli olduğunu düşünüyorum.	4	4	20	7		57%

20) Harput' ta bulunan rekreasyon alanlarını yeterli buluyorum.			13	22		63%
21) Harput'ta bulunan yeşil alan varlığını yeterli buluyorum.			7	11	17	49%
22) Harput Tarihi Kent Merkezi içerisindeki yaya aksları ve yaya geçitlerinin yayalar için yeterli olduğunu düşünüyorum.			3	21	11	60%
23) Harput'un Sakin Kent (Cittaslow) Kriterlerine Uygun olarak sürdürülebilir gelişimi sağlandığı takdirde kent kimliği açısından olumlu etkileneceğini düşünüyorum.	16	14	3	2		46%
24) Harput Tarihi Kent Merkezinde otobüs durağı, aydınlatma, bank, çiçeklik vb. kentsel donatı elamanlarının yeterli sayıda olduğunu düşünüyorum.	2	14	15		4	43%
25) Harput'ta güvenliğin artırılmasına yönelik aydınlatma, güvenlik görevlileri ve kamera sistemi ile izleme yöntemlerinin iyileştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.	15	14	4	2		43%
26) Harput'ta bulunan çok katlı yapıların kentin tarihi dokusuna zarar verdiğini düşünüyorum.	25	2	4	4		71%
27) Harput'ta bulunan ve tarihi dokuya uygun olmayan yapıların dış cephelerinin tarihi dokuyla uyumlu hale getirilmesi gerektiğini düşünüyorum.	22	13				63%
28) Harput'ta gelecekte yapılabilecek yapıların Harput'un tarihi dokusuna ve yerel mimarisine uygun olarak projelendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.	19	16				54%
29) Harput'a teleferik ile ulaşım sağlanmasının Harput'a olumlu katkı sağlayacağını düşünüyorum.	2	9	12	7	5	34%
30) Harput'ta enerji tasarrufuna yönelik uygulamaların yapılması gerektiğini düşünüyorum.	9	4	9	13		37%
31) Harput'ta kültür ve eğlence (kursü başı etkinlikleri, Harput musikisi vb.) etkinliklerinin artırılması gerektiğini düşünüyorum.	19	16				54%

32) Harput'ta geçmişte var olan zanaatların günümüzde de yaşatılması gerektiğini düşünüyorum.	20	15				57%
33) Harput'ta bulunan yöresel tarım ve gıda ürünleri ile ilgili olarak gerekli pazarlama ortamının sağlandığını düşünüyorum.	6		13	9	7	37%
34) Harput'ta engelli bireylerin ulaşımı açısından gereken düzenlemelerin yapıldığını düşünüyorum.	2	8	6	6	13	37%
35) Harput tarihi kentinde görme engelli bireylere yönelik (kılavuz yüzey, körler alfabesi ile yazılmış bilgilendirme levhaları, sesli trafik uyarı sistemleri vb.) uygulamaların yapılması gerektiğini düşünüyorum.	5	3		12	15	43%
36) Harput'a yapılacak bir arkeopark'ın yöreye turistik, arkeolojik ve peyzaj açısından olumlu katkı sağlayacağını düşünüyorum.	12	4	4	12	2	34%
37) Harput'ta gelecekte yeni mezarlık alanları oluşturulmaması gerektiğini düşünüyorum.	16	14	5			46%
38) Harput'ta günümüzde oluşan "mezarlıklar şehri" ve "ölü şehir" algısının giderilebilmesi için yörede yeni yaşam alanları oluşturulması gerektiğini düşünüyorum.	24	7	4			69%
39) Harput'ta tarihi kent Merkezinde motorlu taşıt yoğunluğunun azaltılması gerektiğini düşünüyorum.	15	16		4		46%
Harput' un Sakin Kent ilan edilmesi ve tarihi yerleşkeye cittaslow kriterlerinin uygulanması halinde (aşağıdaki cümleler bu cümlemin devamı niteliğindedir)						
40) Turizm açısından olumlu katkı sağlanacağını düşünüyorum.	29	2	4			83%
41) Harput'un optimum düzeyde sürdürülebilir gelişiminin sağlanacağını düşünüyorum.	12	19	4			54%
42) Kent kimliği açısından olumlu katkı sağlanacağını düşünüyorum.	21	5	9			60%
43) Harput'ta bulunan yerel ürünlerin önemini arttıracaklarını düşünüyorum.	16	14		5		46%
44) Harput'un tarihi kent dokusunun daha etkin biçimde korunacağını düşünüyorum.	25	6	6			71%

45)Harput'un tanıtımının daha etkin bir biçimde yapılabilceğini düşünüyorum.	31		4			89%
46)Elazığ kentinin de bu durumdan olumlu yönde etkileneceğini düşünüyorum.	17	18				51%

Çizelge 4.6 5’li likert sorularına verilen ağırlıklı cevaplar ve yüzdelik oranlar

Çizelge 4.6’da 5’li likert yöntemi ile hazırlanan uzman sorularına katılım oranları gösterilmektedir. “Harput tarihi kent merkezinin kentsel açıdan gelişimini yeterli buluyorum” maddesine katılımcılardan 14 kişi katılmıyorum, 13 kişi kesinlikle katılmıyorum ve 5 kişi katılıyorum yanıtını vermiştir. Kesinlikle katılıyorum ve kısmen katılıyorum seçeneklerinin uzmanlar tarafından seçilmediği görülmektedir.

“Harput’ta bulunan tarihi yapılar ve kültürel alanların yeterli şekilde korunduğunu düşünüyorum” maddesine katılımcılardan 2 kişi kesinlikle katılıyorum, 18 kişi katılıyorum, 4 kişi kısmen katılmıyorum, 4 kişi katılmıyorum ve 5 kişi kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu maddenin cevap yoğunluğuna bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun ifadeye katıldığı diğer cevapların da dağılım oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

“Harput’ta gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarını yeterli buluyorum” maddesine katılımcılardan 3 kişi katılıyorum, 10 kişi kısmen katılmıyorum, 7 kişi katılmıyorum, ve 13 kişinin kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Bu maddenin cevap yoğunluğuna bakıldığında kısmen katılıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevaplarının birbirine yakın oranlarda olduğu dikkat çekmektedir.

“Harput’ta yer alan tarihi alanlar hakkındaki bilgilendirme tabelalarını yeterli buluyorum”, “Harput tarihi kentinin tanıtımının etkin bir biçimde yapıldığını düşünüyorum” maddelerine katılımcıların cevaplarının kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum seçenekleri üzerinde yoğunlaştığı en fazla kısmen katılıyorum seçeneğinin seçildiği görülmektedir.

“Ahmet Kabaklı Bulvarı (Elazığ-Harput Yolu) üzerinde bulunan askeri tesislerin şehrin dışına taşınması gerektiğini düşünüyorum” maddesine katılımcılardan 16 kişi kesinlikle katılıyorum, 10 kişi katılıyorum ve 9 kişinin ise kısmen katılıyorum cevabını verdiği ve katılımcıların katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum seçeneklerini seçmedikleri gözlenmektedir.

“Harput’ta bulunan yönelim mekanizmasını (giriş-çıkış noktaları, yön levhaları vb.) yeterli buluyorum” maddelerine katılımcılardan 5 kişi kesinlikle katılıyorum, 3 kişi kısmen katılıyorum, 16 kişi katılmıyorum ve 11 kişinin kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Cevapların çoğunluğu katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum seçenekleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

“Harput’ta bulunan ve tarihi dokuya uygun olmayan yapıların dış cephelerinin tarihi dokuyla uyumlu hale getirilmesi gerektiğini düşünüyorum”, “Harput’ta gelecekte yapılabilecek yapıların Harput’un tarihi dokusuna ve yerel mimarisine uygun olarak projelendirilmesi gerektiğini düşünüyorum”, “Harput’ta kültür ve eğlence (kursü başı etkinlikleri, Harput musikisi vb.) etkinliklerinin artırılması gerektiğini düşünüyorum”, “Harput’ta geçmişte var olan zanaatların günümüzde de yaşatılması gerektiğini düşünüyorum”, “Elazığ kentinin de bu durumdan olumlu yönde etkileneceğini düşünüyorum” maddelerinde katılımcıların kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçeneklerini seçtikleri diğer seçenekleri işaretlemedikleri dikkat çeken detaylar arasında yer almaktadır. Bu maddelerde uzman görüşlerinin daha paralel ağırlıklı dağılım gösterdiği görülmektedir.

Harput’ un Sakin Kent ilan edilmesi ve tarihi yerleşkeye cittaslow kriterlerinin uygulanması halinde (aşağıdaki cümleler bu cümlelerin devamı niteliğindedir) başlığı altında yer alan “Turizm açısından olumlu katkı sağlanacağını düşünüyorum”, “Harput’un optimum düzeyde sürdürülebilir gelişiminin sağlanacağını düşünüyorum”, “Kent kimliği açısından olumlu katkı sağlanacağını düşünüyorum”, “Harput’un tarihi kent dokusunun daha etkin biçimde korunacağını düşünüyorum” maddelerine katılımcıların verdiği cevapların kesinlikle katılıyorum, katılıyorum ve kısmen katılıyorum seçenekleri üzerinde dağılım gösterdiği ve en yüksek oranın kesinlikle katılıyorum seçeneğinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir.

Katılımcılar tarafından anket sorularına verilen ağırlıklı cevaplar tez çalışmasının sonuç ve öneriler bölümünde kullanılmıştır. Uzmanlara yöneltilen sorulardan Harput Tarihi Yerleşkesinde ne gibi eksikliklerin olduğu, hangi çalışmaların yapılması gerektiği, Cittaslow yaklaşımının Harput’a uygulanması durumunda hangi kazanımların elde edileceği vb. konularda veriler elde edilmiştir. Bu veriler ve yapılan araştırmalar ışığında çalışmanın sonuç ve öneriler kısmı değerlendirilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanayi devrimi ve küreselleşme ile birlikte kentlerde yaşanan tekdüzeleşme antik kentler üzerinde olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kentlerin karakterini ve yerel kimliğini meydana getiren kültürel miras öğeleri bu tekdüzeleşme sürecinde önemini yitirerek günümüz kentlerinin gri beton blokları arasında yok olmaya başlamıştır. Tüketim toplumu olma yolunda hızla ilerleyen dünya, tarihi yapıları ve antik kentleri de tüketme noktasındadır. Zanaatkârlığın yerini seri üretimin alması, yerel ve organik ürünlerin yerini genetiği değiştirilmiş gıdalara bırakması, kentlerde inşası gerçekleştirilen yerel mimari ve tarihi dokuya uyumlu olmayan niteliksiz binalar, tüketime odaklı toplum yapısı nedeniyle değersizleşen kültürel miraslar vb. durumlarla kentler yerel kimlik kaybına uğramaktadır. Tarihi Harput Kenti 'de bu durumdan etkilenen antik kentlerden biridir. Bu hızlı yaşam koşulları ve tüketim odaklı hayat tarzı nedeniyle Harput'un tarihi dokusu ile kültürel mirası yavaş yavaş yok olma noktasına gelmiştir.

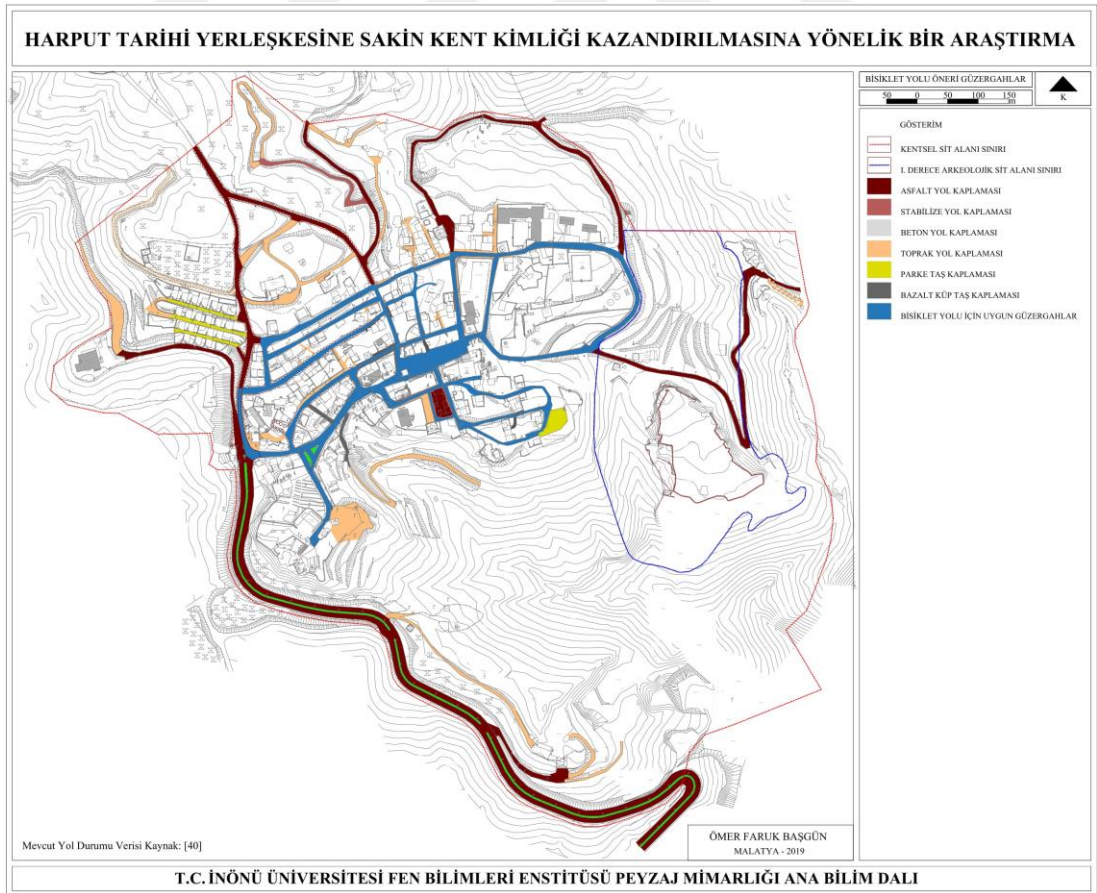
Buraya kadar olan kısımlarda Tarihi Harput Kenti her bakımdan ele alınmış incelenmiş ve analiz edilmiştir. Antik kent ile ilgili uzman görüşleri alınmış ve irdelenmiştir. Görülmektedir ki Harput Tarihi Yerleşkesi hakkında yapılan bilimsel çalışmalarda birçok kez Harput'un ölü bir şehir olduğuna, yörenin eski ihtişamlı günlerinden uzak olduğuna ve antik kentin gelişiminin yeterli olmadığına vurgu yapılmıştır. Bu önemli antik kentin ölü bir şehir olma durumundan kurtulması ve optimum düzeyde sürdürülebilir gelişimin sağlanarak kentin tarihi dokusu ve kültürel mirasının yok olmaktan kurtulması için yeni bir planlama yaklaşımı gerekmektedir. Adeta bir kabristanlar şehri olan Harput tarihin, geçmiş kültürlerin ve medeniyetlerin izlerini barındıran açık hava müzesi niteliğinde antik bir kent olmalıdır. Ayrıca bulunduğu şehir olan Elazığ açısından da en önemli turizm değeridir. Bu kapsamda yapılan araştırmalarda sakin kent (Cittaslow) kriterlerinin Harput' a birçok bakımdan olumlu katkı sağlayacağı görülmüştür. Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular Cittaslow kriterleri kapsamında değerlendirilerek Harput tarihi yerleşkesine farklı alanlarda birçok öneri sunulmuştur.

- Ulaşım ve enerji tasarrufuna yönelik öneriler:

Ulaşım problemi, günümüzde en büyük kent sorunlarından biridir. Kentlerin nüfus yoğunluğunun artmasıyla birlikte, motorlu taşıt sayısındaki hızlı yükselme trafik

sorunu, hava kirliliği ve gürültü gibi problemleri beraberinde getirmektedir. Bu problemler kent hayatını ve insan sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Motorlu taşıtların yarattığı bu problemlerin çözümü noktasında bisiklet kullanımı önemli bir alternatiftir. Bisiklet insan sağlığı için faydalı bir taşıttır. Bisiklet kullanımı bir spor olması nedeniyle bisikleti kullanan kişinin sağlığına olumlu yönde etki yaptığı gibi hava kirliliği, gürültü ve trafik problemi yaratmamasıyla da çevresindeki insanlara zarar vermez ve kent sağlığını olumlu yönde etkiler.

Ulaşım konusunda Harput için öncelikli hedef tarihi kent merkezinde, gürültü, görüntü ve hava kirliliğine sebep olan motorlu taşıt yoğunluğunu azaltmak olmalıdır. Özellikle belirli günlerde (kabristan ziyaretlerinin yapıldığı günler) kent merkezinde trafiği felç eden bu durumun giderilmesi için bazı düzenlemelerin yapılması elzemdir. Bu kapsamda kabristanlara alternatif yol güzergâhları yapılması ve kabristan ziyareti amacıyla tarihi kent merkezine gelen insanların bu güzergâhları kullanması kentin motorlu taşıt trafiğinin azaltılması noktasında önemli bir adım olacaktır. Bu hususta yapılacak bir diğer çalışma bisiklet yollarının antik kent merkezi içerisinde ulaşım alanında kullanılması olacaktır (Şekil 5.1).

Şekil 5.1 Harput Tarihi Yerleşkesi bisiklet yolu öneri güzergâhları [40]

Günümüzde ulaşım alanında kullanılabilecek birçok farklı bisiklet türü mevcuttur. Toplu taşımada dahi kullanılabilecek bisiklet türleri bulunmaktadır.

Şekil 5.2 Farklı bisiklet türlerine bir örnek [68]

Harput'ta yapılacak bisiklet yolunun sıklıkla kullanılan mavi renkte olması yörenin tarihi dokusuna uymayarak yapay bir görüntü oluşturacaktır. Harput'un tarihi bir kent olması sebebiyle yapılacak bisiklet yolunun tarihi doku ile ters düşecek bir uygulama olmaması gerekmektedir. Cittaslow kriterlerinde çevre politikaları başlığı altında "binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu", "kamunun yenilebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi" ve "görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması" şeklinde kriterler yer almaktadır. Ayrıca altyapı politikaları başlığında *bisiklet yollarının kullanımı* ve *eko-ulaşım planlaması* gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır.

Tüm bu veriler ele alındığında hem tarihi dokuya uyacak hem motorlu taşıt trafiğini azaltarak yarattığı çevresel kirliliği önleyecek hem de enerji tasarrufu noktasında katkı sağlayacak bir bisiklet yolu uygulama yöntemi olarak "güneş paneli bisiklet yolu sistemi" uygun bir teknik olarak görülmüştür. " güneş paneli bisiklet yolu sistemi " tamamen solar hücrelerden oluşan bir bisiklet yoludur. Bu solar hücreler sayesinde güneş enerjisinden elektrik enerjisi elde edilmektedir. Bu durum bisiklet kullanımının bir başka faydasını ortaya çıkarmıştır.

Şekil 5.3 Güneş paneli bisiklet yolu sistemi [69]

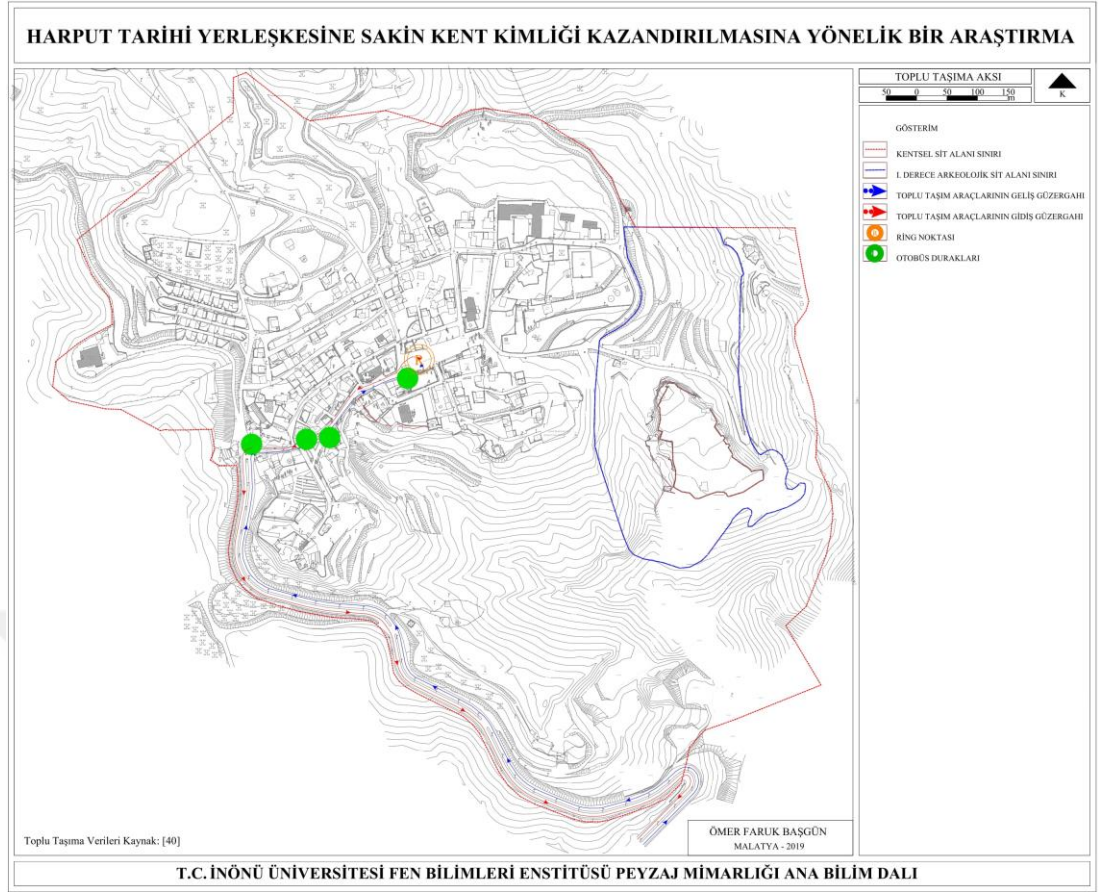
Materyal olarak kullanılacak olan solar hücreler siyaha yakın koyu bir renktedir. Harput'ta sıklıkla kullanımı gerçekleştirilmiş doğal bir taş olan bazalt taşına renk olarak benzemektedir. Mavi renkteki bisiklet yollarına göre tarihi doku ile çok daha uyumlu olacak bu bisiklet yolu kentin enerji ihtiyacının da bir bölümünü karşılayacaktır. Böylelikle birçok Cittaslow kriteri aynı anda kente uygulanmış olacaktır.

Bununla birlikte kent içi aydınlatmada kullanılacak kentsel donatı elemanlarının bu tekniğe benzer güneş enerjisi ile çalışan aydınlatma araçları olarak tercih edilmesi yine enerji tasarrufu yönünden olumlu katkı sağlayacaktır. Güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı kentin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Harput gibi güneşlenme süresi uzun ve gölgelik alanları az olan bir bölgede güneş enerjisinden faydalanmak doğru bir yaklaşım olacaktır.

Şekil 5.4 Güneş paneli bisiklet yolu sistemi yapım aşaması [70]

Harput'ta kent merkezinde bisiklet yolu kullanımı mümkün olmakla birlikte Elazığ-Harput arasında bulunan yol güzergâhında eğimin çok yüksek ve yolların virajlı olması şehir merkezinden Harput kentine ulaşım açısından bisiklet kullanımını elverişsiz kılmaktadır. Harput'un kent merkeziyle tek bağlantısı kara yoluyla sağlanmaktadır. Toplu taşıma araçları ve diğer motorlu taşıtlar bu yolu kullanmaktadır. Bu yolun herhangi bir alternatifi olmadığı gibi motorlu taşıtlara bağlı bu ulaşım sistemi çevreye zarar vermektedir. Toplu taşıma ağı ve ulaşım yetersizdir. Toplu taşıma sistemi alternatif yollar ile zenginleştirilmeli ve çevreye zarar vermeyen yöntemler kullanılmalıdır. Alternatif güzergâhlar için yeni duraklar oluşturulmalıdır. Ayrıca Cittaslow Altyapı Politikaları başlığı altında yer alan “metro ve otobüs durakları gibi aktarma merkezlerinde bisiklet park yerleri yapılması” kriteri kapsamında duraklara bisiklet park yerleri yapılarak toplu taşıma ve bisiklet yollarının entegre olması sağlanmalıdır. Yine aynı başlık altında yer alan “özel taşıt kullanımına alternatif olarak eko ulaşım planlanması (elektrikli otobüs, dik yokuşlarda yürüyen merdivenler vb.)” kriteri kapsamında toplu taşımada çevreye zarar vermeyen bir alternatif olan elektrikli sistemler kullanılmalıdır. Mevcut toplu taşıma aksı incelendiği zaman (Şekil 5.5) tüm bu eksiklikler ön plana çıkmakta ve tek bir karayoluna bağımlı motorlu taşıt kullanımı ile toplu taşıma sisteminin yetersizliği görülmektedir.

Şekil 5.5 Harput Tarihi Yerleşkesi bisiklet yolu öneri güzergahları [40]

Bu sebeple kent merkezinden Harput’a ulaşım için yine çevreye zarar vermeyen ve sağlıklı bir ulaşım aracı olan teleferik önerilmiştir. Bu amaçla kullanılacak teleferik tarihi dokuya uyumsuz modern çizgilere değil nostaljik hatlara sahip özel bir teleferik olmalıdır.

Şekil 5.6 Nostaljik Teleferik [71]

- Tarihi kent dokusunun korunması ve sürdürülebilirliği ile ilgili öneriler:

Günümüzde Harput'a bakıldığında tarihi doku ile uyumsuz birçok yapının bulunduğu görülmektedir. Bu niteliksiz yapılara ek olarak tarihi kent merkezinde dokuya uyumsuz ticari işletme tabelaları ve yönlendirme levhaları da bulunmaktadır. Tarihi kent merkezinin atmosferini bozan ve görüntü kirliliği oluşturan bu durumun düzeltilmesi elzemdir.

Şekil 5.7 Harput mevcut tabela örneği [57]

Şekil 5.7' de görüldüğü gibi tarihi doku ile uyumsuz çok katlı yapılaşma, dükkan tabelaları, branda ve tenteler Harput'un antik kent dokusunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu görüntü Harput'un merkezinde tarihi Kurşunlu Camii'nin hemen karşısında bulunmaktadır. Bir tarafta caminin asırlara meydan okuyan tarihi görüntüsü bir tarafta ise şekilde görülen manzara yer almaktadır.

Bu şekilde tarihi kent merkezinin dokusunu bozan çok katlı yapılar kentsel dönüşüm ile tarihi dokuya uyumlu hale getirilmeli ve tarihi kent merkezi genelinde tabela standardizasyonu sağlanmalıdır. Şekil 5.8' de tabela standardizasyonu ile ilgili öneri çalışmalar sunulmuştur.

Şekil 5.8 Harput Tarihi Yerleşkesi tabela standardizasyonu için öneri çizimler

Ticari işletmeler ahşap, ferforje, taş dokulu vb. tarihi dokuya uygun tek tip tabelalar kullanılmalıdır. Tek tip tabela tarihi yerleşkede bir zorunluluk haline getirilmeli ve tarihi dokuya zarar verecek tabela, reklam gibi uygulamalar yasaklanmalıdır.

Şekil 5.9 Harput Tarihi Yerleşkesi tabela ve dükkan dış cephesinin tarihi doku ile uyumu açısından öneri foto-gerçekçi görselleştirme çalışması - 1

Şekil 5.10 Harput Tarihi Yerleşkesi tabela ve dükkan dış cephesinin tarihi doku ile uyumu açısından öneri foto-gerçekçi görselleştirme çalışması – 2

- Yeşil alanlar ile ilgili öneriler:

Yapılan araştırmalar ve analizlerde Harput'ta bulunan yeşil alan varlığının yetersiz olduğu ve park, bahçe, yeşil kuşak gibi uygulamaların gerekli olduğu görülmüştür. Harput'ta yeşil alan varlığının arttırılması hem kent estetiği açısından olumlu katkılar sağlayacak hem de kent sağlığını olumlu yönde etkileyecektir. Harput eteklerinde yapılacak ağaçlandırma çalışmaları tarihi kentin silüetini olumlu yönde etkileyecektir. Bununla beraber yerel kimliğin ön plana çıkarılması açısından ve Cittaslow kriterleri bakımından uygun olacaktır. Bunun dışında özellikle kent merkezi ve yakın çevresinde oluşturulacak yeşil alanlar, parklar ve yol ağaçlandırmaları kentin tarihi silüeti ile yeşil dokuyu bütünleştirerek yaşayan bir antik kent dokusu meydana getirecektir.

Yapılan araştırmalar neticesinde Harput kabartmasının yakın çevrede yapılan çalışmalar esnasında tesadüfen bulunduğu görülmüştür. Bu durum bulunduğu bölgenin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Harput ve çevresinde, pek çok tarihi eserin hala bulunmayı bekliyor olabileceğinin kanıtıdır. Bu nedenle yöreye yapılacak bir arkeopark hem yeşil alan varlığını arttıracak hem de arkeolojik bulguların devamlılığı ve arkeoloji biliminin çocuklara sevdilmesi açısından olumlu katkılar sağlayacaktır. Dünya üzerinde birçok ülkede arkeopark örnekleri mevcuttur.

Şekil 5.11 Hili Arkeoparkı [72]

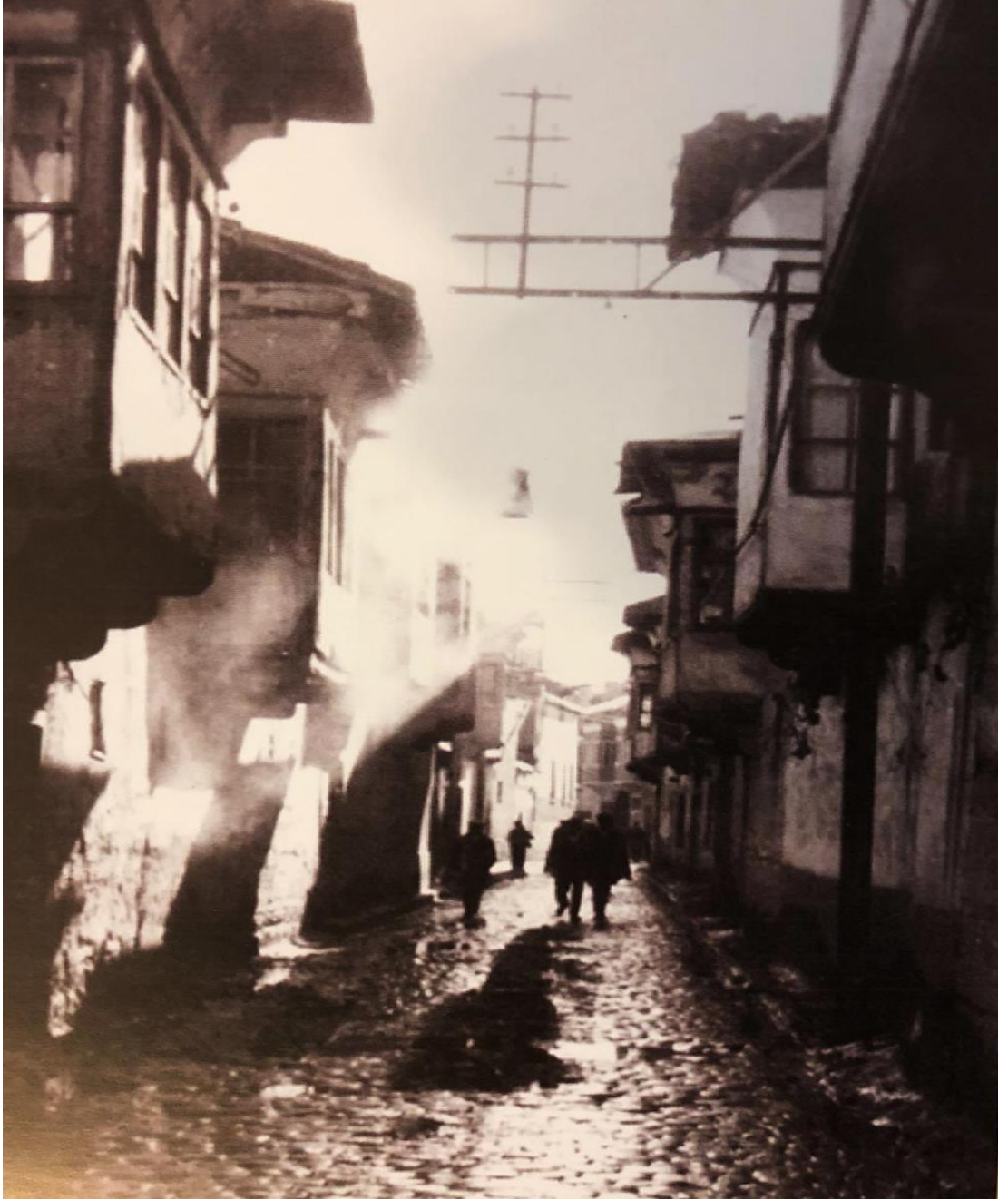
- Harput tarihi yerleşkesi için alan kullanımlarına dair öneriler:

Harput tarihi yerleşkesi pek çok bakımdan özel bir alandır. Burada yaşayan onlarca medeniyet ve bıraktıkları eserler tarihi ve arkeolojik açıdan önemli olduğu gibi kültürel ve turistik açıdan da oldukça önemlidir. Görülmektedir ki Harput'ta mezarlık alanları büyük bir yer kaplamaktadır. Tarihi yerleşkenin kültürel ve turistik bir alan olması ve kabristanlar şehri durumuna gelmemesi için gelecekte mezarlıklara kesinlikle yer ayrılmamalı ve yeni alanlara defin işlemine müsaade edilmemelidir. Mevcut kabristan alanları ise daha önce önerilen yöredeki yeşil alan varlığının artırılmasına yönelik çalışmalar kapsamında etrafı ağaçlandırılarak nispeten gizlenmelidir. Harput eteklerinin de ağaçlandırılması ile bu alanların şehir merkezinden Harput'a bakıldığında göze çarpması önlenmeli ve bu alanlar mümkün olduğunca gizlenerek özerk alanlara çevrilmelidir.

Cittaslow kriterleri arasında yer alan “geleneksel iş tekniklerinin ve zanaatların değerinin artırılması” kapsamında, koruma amaçlı imar planında yer alan özel proje bölgelerinde tarihi dokuya uygun yeni yaşam alanları oluşturulmalı ve bu alanlarda zanaatkârlık semt pazarları yerel ürünlerin kullanımı gibi konular teşvik edilerek tarihi kentin tamamına yayılması sağlanmalıdır. Yine bu kapsamda “Atölyelerin korunması ve değerlerinin artırılması – doğal/yerel alışveriş merkezlerinin oluşturulması (tarihi

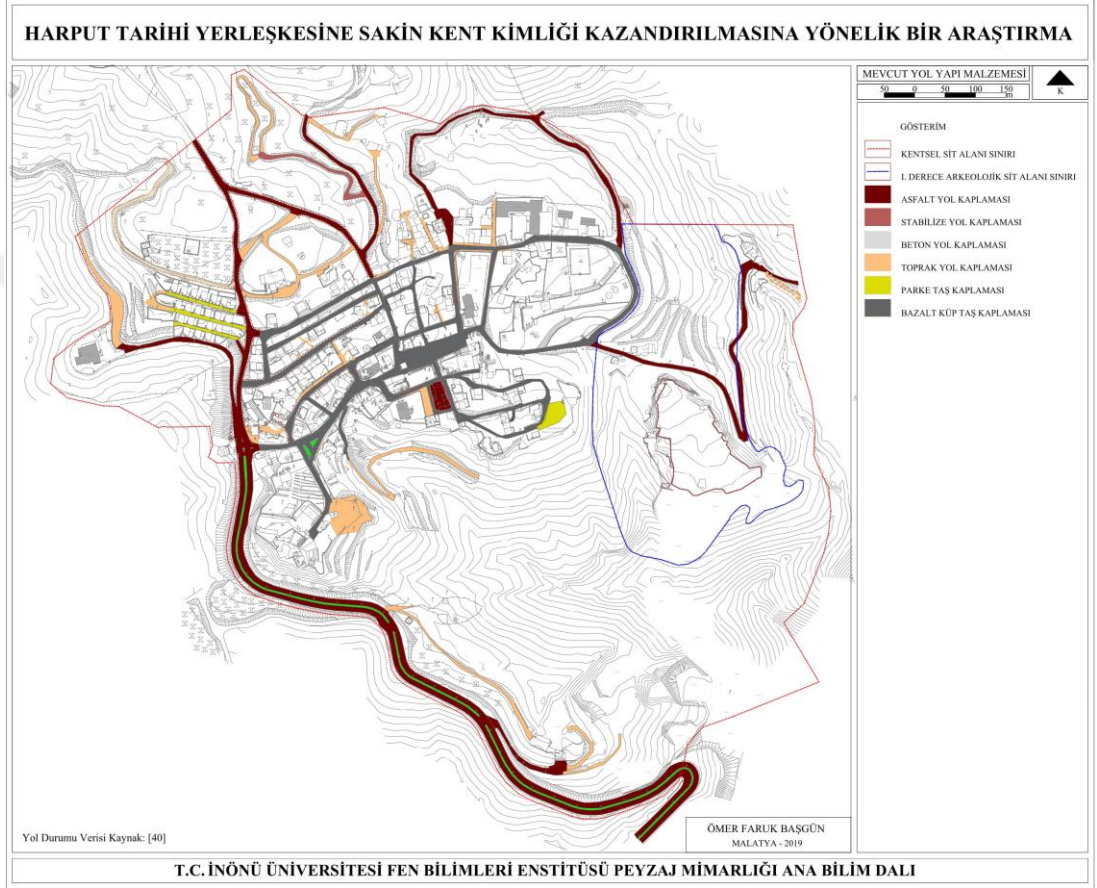
kent merkezlerinde yer alan geleneksel kasap, fırın, bakkal vb. dükkanların desteklenmesi)” kriterine yönelik olarak çalışmalar yapılmalıdır.

Engelli bireylere yönelik olarak kent planlaması ve alan kullanımları tekrar gözden geçirilerek tarihi kent merkezi engelli bireylerin rahat hareket edebileceği bir alan olarak düzenlenmelidir. Engelli bireyler ve hamileler için otopark alanları ve kamu binalarında asansör sistemleri yer almalıdır. Harput’un tarihi sokak dokusu yeniden canlandırılmalı ve tarihi dokuyla uyumsuz olan objeler kaldırılmalıdır. Bu tarihi doku oluşturulacak yeni yaşam alanlarında da aynı şekilde devam ettirilmelidir.

Şekil 5.12 Harput Tarihi Yerleşkesi tarihi sokak dokusu [52]

Harput Tarihi Yerleşkesi' nin mevcut durumuna bakıldığı zaman yol döşemeleri farklılık göstermekle birlikte son yıllarda asfalt olan birçok kent içi yol bazalt kırma küp taş olarak değiştirilmiştir. Bu durum kentin tarihi dokusu açısından olumlu bir gelişme olmakla birlikte hala kent içinde stabilize ve toprak yolların bulunduğu ve tarihi dokuya uygun olmayan yol döşemelerinin devam ettiği bölgelerin olduğu görülmüştür.

Şekil 5.13 Harput Tarihi Yerleşkesi mevcut yolların yapı malzemesi [40]

Antik kent merkezinde bulunan stabilize ve toprak gibi yol döşemeleri değiştirilerek tarihi dokuya uyum sağlayabilecek bazalt ve sunta taşı gibi doğal taşlar ile değiştirilmelidir. Önerilen bu doğal taşlar hali hazırda Harput'ta birçok tarihi yapıda ve kültürel alanlarda kullanılmıştır. Bu bakımdan sokak dokusunun önerilen doğal taşlar ile iyileştirilmesi tarihi yapılar ile de sokakların tam bir uyum halinde olmasını sağlayacaktır.

Şekil 5.14 Harput Tarihi Yerleşkesi öneri yol yapı malzemesi ve sokak dokusu için foto-gerçekçi görselleştirme çalışması

- Harput Tarihi Yerleşkesi için turizmin geliştirilmesi açısından öneriler:

Sakin kent politikaları içerisinde yer alan “misafirperverlik, farkındalık ve eğitim için politikalar” kısmında yer alan “iyi karşılama (kenti ziyaret edenlere yönelik çalışacak bir karşılama/tanıtım görevlisinin belirlenmesi, görevlendirilmiş kişilerin eğitimi, yönlendirme levhaları, ziyaretçilere uygun altyapı olanakları ve tanıtım ofisleri gibi bu alanda çalışan noktaların mesai saatlerinin düzenlenmesi)” ve “Yavaş güzergâhların mevcut olması (basılı olarak veya internet sayfasında ve web üzerinde)” kriterleri kapsamında Harput Tarihi Yerleşkesi açısından değerlendirilebilecek ve turizm açısından da faydalar sağlayacak uygulamalar mevcuttur.

İyi karşılama kriteri kapsamında kente gelecek ziyaretçileri karşılaması için bir tanıtım görevlisi bulundurulmalıdır. Bu görevli kentin tanıtımını ve güler yüzlü karşılamayı sağlamakla beraber sakin kent kriterleri kapsamında oluşturulan yavaş güzergâhları da ziyaretçilere tanıtabilir. Söz konusu yavaş güzergâhlar tam teşekküllü ölçekli bir harita mantığı ile değil ziyaretçilerin kolaylıkla algılayabileceği sembolik ifadelerle oluşturulmuş keyif veren ve anlaşılır bir tanıtım aracı olmalıdır.

Yavaş güzergâhlara basılı olarak tanıtım görevlisi aracılığıyla erişilebildiği gibi kente gelmeden gezi planlaması yapan potansiyel ziyaretçilerin de görebilmesi için internet ortamından da erişilebilmelidir. Bu şekilde tarihi yerleşkede turizm canlandırılabilir ve yerel kimlik daha etkin bir biçimde yansıtılabilir. Düzenlenecek gezi faaliyetlerinde de söz konusu güzergâhlardan faydalanılarak farklı rotalar

6. KAYNAKLAR

- [1] Gültekin, M. (2014). *Harput: Kadim Bir Şehrin Sosyo-Kültürel Analizi* (s. 133-153). *Tarihten Günümüze Elazığ Uluslar Arası Kongresi*, Fırat Üniversitesi, Kasım 17-19, Elazığ.
- [2] Anonymous. (2018). <http://web.firat.edu.tr/harput/tarih.html>, (on-line access on 12 Aug, 2018).
- [3] Anonymous. (2018). www.tdk.gov.tr, (on-line access on 8 May, .2018).
- [4] Lynch, K. (1981). *A Theory of Good City Form*, The MIT Press; First Edition edition, 524 s.
- [5] Göncü, N. (2007). *Kent Öğelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkileri*, 4, 580-593.
- [6] Erdönmez, E. ve Akı, A. (2005). *Açık Kamusal Kent Mekânlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri*, 1, 67-87.
- [7] Özgeriş, M. (2018). *Kentsel Donatı Elemanlarının Kent Dokusu Yönünden Değerlendirilmesi: Erzurum İli Örneği*, 18, 561-574.
- [8] Zorlu, T. , Aydınlan, E. ve Engin, E. (2010). *Kent Kimliği: Tanjant ve Karadeniz Sahil Yollarının Trabzon Kent Kimliğine Etkileri*, 352 s.
- [9] Sınmaz, S. (2013). *Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları Çerçevesinde Akıllı Yerleşme Kavramı ve Temel İlkeleri*, 8(2):76-86.
- [10] Çakar, D. (2016). *Kültürel Mirası Koruma Bağlamında ‘Yavaş Şehir’ (Cittaslow) Hareketi: Türkiye örneği*, Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- [11] Sohn, D. , Jang H. J. , Jung T. (2015). *Go Slow and Curvy: Understanding the Philosophy of the Cittaslow slowcity Phenomenon*, Seoul, Republic of Korea Busan, Republic of Korea Manchester, UK. 176 s.
- [12] Özmen, A. (2016). *Tarihi “Cittaslow” Yerleşimlerinde Kentsel ve Mimari Koruma İlkeleri*, Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- [13] Honore, C. (2008). *Yavaş, Hız Çılgınlığına Başkaldıran Yavaşlık Hareketi, (Çeviren: E. Gür)*, Alfa Yayınları, İstanbul. 288 s.
- [14] Carp, J., (2012). “The Town's Abuzz: Collaborative Opportunities for Environmental Professionals in the Slow City Movement”, *Environmental Practice*, 14: 130-142.
- [15] Knox, P. L. ve Mayer, H. (2009). *Small town sustainability, economic, social and environmental innovation*. Berlin: Birkhaeuser Verlag AG. 1151-1152.

- [16] Ekincek, S. (2014). *Sakin Şehir (Cittaslow) Yöneticilerinin Sakin Şehir Hareketine Ve Sürdürülebilirliğe Yönelik Değerlendirmeleri*, Yüksek Lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- [17] Baykan, N. M. (2014). *Farklı Ulaşım Seçeneklerinin Sakin Şehir (Cittaslow) Ölçütleri Kapsamında Değerlendirilmesi: Seferihisar-Sığacık Örneği*, Yüksek Lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- [18] Anonymous. (2019). <https://www.slowmovement.com>, (on-line access on 15 Aug, 2019).
- [19] Aydoğan, S. (2015). *Sürdürülebilir Mimarlıkta Sakin Şehir (Cittaslow) Yaklaşımı*, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- [20] Petrini, C. ve Padovani, G. (2011). *Slow food devrimi: Arcigola'dan Terra Madre'ye: Yeni bir yaşam ve yemek kültürü. (Çeviren: Ç. Ekiz)*. İstanbul: Sinek Sekiz Yayınevi. 370.
- [21] Şahin, Z. (2017). *Aktüel Turizm Türü Olarak Cittaslow Organizasyonu, Türkiye Ve Dünyadaki Örnekleriyle Cittaslow Faaliyetlerinin Pazarlaması Açısından Bir Swot Analizi*, Yüksek Lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- [22] Anonymous. (2019). <https://www.slowfood.com>, (on-line access on 10 Sep, 2019).
- [23] Aydemir, K. P. K. (2018). *Yavaş Kent Hareketi Üzerinden Yaşanabilir Aramekân/Arayüz Geliştirmede Bir Model Önerisi: İstanbul/Beşiktaş-Sinanpaşa Mahallesi Örneği*, Doktora tezi, Bartın Üniversitesi, Bartın.
- [24] Tural, S. Ö. (2018). *Sakin Şehir (Cittaslow) Kavramının Peyzaj Mimarlığı Açısından, Isparta/Eğirdir Örneğinde İncelenmesi*, 37, 151-179.
- [25] Toprak, M. (2018). *Cittaslow İlanıyla Birlikte Sükûnetini Kaybeden Şehir: Taraklı*, Yüksel Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [26] Anonymous. (2019). <https://www.cittaslow.org/article/expo-2015-milan-italy-is-exporting-the-cittaslow-idea-all-over-the-world>, (on-line access on 27 July, 2019).
- [27] Anonymous. (2019). <https://cittaslowturkiye.org>, (on-line access on 8 May, 2019).
- [28] Anonymous. (2019). <http://www.cittaslow.org>, (on-line access on 6 Apr, 2019).
- [29] Akıncı, Z. , Kasalak, M. A. ve Bahtiyar, D. (2016). *Sakin Şehir Politikaları: Dünya'dan ve Türkiye'den Örnekler*, 22, 137-149.

- [30] Anonymous. (2019). <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler>, (on-line access on 15 Aug, 2019).
- [31] Shutter, O. D. (2011). *Agroecology UN Repor.* 9-17.
- [32] Anonymous. (2019). <https://slideplayer.biz.tr/slide/13728650/> , (on-line access on 16 Sep, 2019).
- [33] Akkan, E. (1972). *Elazığ ve Keban Barajı Çevrelerinde Coğrafya Araştırmaları*, Ankara Üniversitesi, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı 5-6, Ankara, s.125-215.
- [34] Hayli, S. (1992). *Harput'un Tarihi Coğrafyası*, Doktora semineri, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- [35] Darkot, B. (1943). *Türkiye'nin Bölgeleri Arasında Yukarı Fırat Bölgesi*, III. Üniversite Haftası, Elazığ, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:196, İstanbul, s.1-15.
- [36] Sarıbeyoğlu, M. (1951). *Aşağı Murat Bölgesinin Beşeri Coğrafyası*, Doğu Anadolu Araştırma İstasyonu Yayınları, No:1, Ankara.
- [37] Tunçdilek, N. (1971). *Kır Yerleşmeleri: Köy-altı Şekilleri*, Türkiye; Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İstanbul.
- [38] Aytaç, İ. (2014). *Harput Kervan Yolları ve Kervan Sarayları* (s. 311-336). *Tarihten Günümüze Elazığ Uluslar Arası Kongresi*, Fırat Üniversitesi, Kasım 17-19, Elazığ.
- [39] Anonymous. (2019). <https://earth.google.com> (on-line access on 16 May, 2019).
- [40] Anonymous, Elazığ Belediyesi, (2019).
- [41] Altunışık , R. Coşkun ve R. , Bayraktaroğlu, S. , ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- [42] Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye'de Yerleşmelerin Evrimi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:3367, İstanbul.
- [43] Tanoğlu, A. (1969). *Nüfus ve Yerleşme*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:45, İstanbul.
- [44] Sergün, Ü. (1975). *Uluova-Beşeri Coğrafya Açısından Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:82, İstanbul.
- [45] Sunguroğlu, İ. (1958). *Harput yollarında*, Elazığ Kültür Ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Cilt 1-4, İstanbul. 1420 s.

- [46] Çetinkaya, E. (2014). *Harput Kalesi Ve Yakın Çevresinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- [47] Şengün, M. T. (2014). *Harput Platosunda Doğal Ortam Koşulları İle İnsan Arasındaki İlişkiler* (s. 1261-1279). *Tarihten Günümüze Elazığ Uluslar Arası Kongresi*, Fırat Üniversitesi, Kasım 17-19, Elazığ.
- [48] Kahraman, M. (2014). *Kayalıklar Üstünde Bir Şehir: Harput ve Mimarisi* (s. 337-378). *Tarihten Günümüze Elazığ Uluslar Arası Kongresi*, Fırat Üniversitesi, Kasım 17-19, Elazığ.
- [49] Anonymous. (2019). <http://web.firat.edu.tr/cografya/eg/iklim.htm>, (on-line access on 10 Sep, 2019).
- [50] Anonymous. (2019). <http://web.firat.edu.tr/cografya/eg/dogal.html>, (on-line access on 10 Sep, 2019).
- [51] Anonymous. (2019). <http://www.houshamadyan.org>, (on-line access on 27 Mar, 2019).
- [52] Karaaslan, M. (2011). *Geçmişten Günümüze Fotoğrafların Diliyle Elazığ*, Elazığ Belediyesi, Elazığ, 300 s.
- [53] Yılmazçelik, İ. (1999). *Cumhuriyet Sonrası Elazığ da Tarım Ticaret ve Sanayi 1923-1938*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9, 255-280.
- [54] Sevgen, M. (1959). *Anadolu Kaleleri*, Ankara. Doğu Matbaa, Cilt 1, 373.
- [55] Arıçoğlu, N. (1964). *Harput Tarihi*, Harput Turizm Derneği Yay. No:1, İstanbul.
- [56] Ünal, M. A. (1990). *16. ve 17. yy.'larda Harput Sancağının Demografik Yapısına Kısa Bir Bakış*, Fırat Üniversitesi Fırat Havzası Coğrafya Sempozyumu, 14-15 Nisan 1986, Elazığ, s.263-273.
- [57] Anonymous. (2019). <https://www.elazig.bel.tr/nufus-blog-265>, (on-line access on 25 Feb, 2019).
- [58] Saracoğlu, H. (1956). *Türkiye Coğrafyası Üzerine Etüdler, Maarif Vekâleti Neşriyatı*, Doğu Anadolu, Cilt 1, İstanbul.
- [59] Karaboran H. H. (1989). *Şehir Coğrafyası ve Şehirsal Fonksiyonlar*, Fırat Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler Cilt 3, sayı1, Elazığ, s.81-118.
- [60] Erinç, S. (1953). *Doğu Anadolu Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:15, İstanbul.
- [61] Baykara, T. (1988). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 86, Seri 7, Sayı A. 7, Ankara.

- [62] Anonymous. (2019). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/elazig/kulturenvanteri>, (on-line access on 24 June, 2019).
- [63] Anonymous. (2019). <https://mapio.net>, (on-line access on 5 June, 2019).
- [64] Anonymous. (2019). <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6349/> (on-line access on 21 May, 2019).
- [65] Anonymous. (2019). www.academia.edu/36703372/Harput_Kabartması, (on-line access on 29 Oct, 2019).
- [66] Anonymous. (2019). <http://www.arkeolojidunyasi.com>, (on-line access on 1 July, 2019).
- [67] Bayram, N. (2004). *Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi*. Ezgi Kitabevi, Bursa, 215 s.
- [68] Anonymous. (2019). <https://www.quora.com/Whats-it-like-to-live-in-the-Netherlands>, (on-line access on 1 July, 2019).
- [69] Anonymous. (2019). <http://www.eticamente.net/36347/solaroad-pista-ciclabile-celle-fotovoltaiche.html>, (on-line access on 4 June, 2019).
- [70] Anonymous. (2019). <https://www.yesilist.com/dunyanin-ilk-solar-bisiklet-yolu-hollandadan>, (on-line access on 11 Jan, 2019).
- [71] Anonymous. (2019). <https://www.sftodo.com/sanfrancisco/cable-car-san-francisco/>, (on-line access on 1 Jan, 2019).
- [72] Anonymous. (2019). https://www.academia.edu/34941052/Arkeopark_uygulaması_Ayanis_Örneği, (on-line access on 1 Nov, 2019).

EKLER

EK-1

Ek-1 Uzman Anketi

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ PEYZAJ MİMARLIĞI BÖLÜMÜ “HARPUT TARİHİ YERLEŞKESİNE SAKİN KENT KİMLİĞİ KAZANDIRILMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA” YÜKSEK LİSANS TEZİ UZMAN ANKET ÇALIŞMASI

İnönü Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim dalında Doç. Dr. Füzün Aslan danışmanlığında Yüksek Lisans eğitimi almaktayım.

Aşağıda yer alan anket formundaki bilgilerden, hazırlanması planlanan “Harput Tarihi Yerleşkesine Sakin Kent Kimliği Kazandırılmasına Yönelik Bir Araştırma” isimli tez çalışması kapsamında yararlanılacaktır. Anket soruları genel olarak değerlendirileceği için isminiz istenmeyecektir. Anketin amacı Harput Tarihi Yerleşkesine Sakin Kent (Cittaslow) Kimliği Kazandırılması hususunda uzmanların bakış açısını araştırmaktır. Vereceğiniz cevaplar gizli tutulacaktır. Sorulara cevap vererek araştırmaya sağladığınız önemli katkı için teşekkür ederim.

Saygılarımla

Ömer Faruk BAŞGÜN

1. Cinsiyetiniz

-Bay ☐ -Bayan ☐

2. Yaşınız

20-30 Yaş arası ☐ 30-40 Yaş arası ☐ 40-50 ☐ 50 ve üstü ☐

3. Eğitim Durumunuz

Lisans ☐ Lisansüstü ☐

4. Mesleğiniz

Akademisyen ☐
Peyzaj Mimarı ☐
Şehir Plancısı ☐
Mimar ☐
Sanat Tarihçisi ☐

5. Elazığ İlinde mi yaşıyorsunuz?

Evet ☐ Hayır ☐

6. Cevabınız evet ise ne kadar süredir Elazığ'da yaşamaktasınız?

1-5 Yıl ☐ 5-10 Yıl ☐ 10-15 Yıl ☐ 15-20 ☐ 25 ve üstü ☐

7. Harput'u çoğunlukla ne amaçla ziyaret edersiniz?

Yemek ☐
Alışveriş ☐
Kültürel Gezinti ☐
Rekreasyon ☐
Dini Mekânları Ziyaret / İbadet ☐
Kabristan Ziyareti ☐

Aşağıdaki soruları katılım derecenize göre cevaplayınız

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
8) Harput tarihi kent merkezinin kentsel açıdan gelişimini yeterli buluyorum.					
9) Harput'ta bulunan tarihi yapılar ve kültürel alanların yeterli şekilde korunduğunu düşünüyorum.					
10) Harput'ta gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarını yeterli buluyorum.					
11) Harput'ta yer alan tarihi alanlar hakkındaki bilgilendirme tabelalarını yeterli buluyorum.					
12) Harput tarihi kentinin tanıtımının etkin bir biçimde yapıldığını düşünüyorum.					
13) Harput'un kimlik kazanmış tarihi bir kent olduğunu düşünüyorum.					
14) Harput'a ve kent içerisindeki kullanım alanlarına ulaşım için mevcut otoyol ve toplu taşıma sistemini yeterli buluyorum.					
15) Harput'a ve kent içerisindeki kullanım alanlarına ulaşım için bisiklet yollarının yapılması gerektiğini düşünüyorum.					
16) Ahmet Kabaklı Bulvarı (Elazığ-Harput Yolu) üzerinde bulunan askeri tesislerin şehrin dışına taşınması gerektiğini düşünüyorum.					
17) Harput'ta bulunan yönelim mekanizmasını (giriş-çıkış noktaları, yön levhaları vb.) yeterli buluyorum.					
18) Alan içerisindeki otopark ve bisiklet park yerlerini yeterli buluyorum.					
19) Harput'un tarihi kent merkezinin yeterince güvenli olduğunu düşünüyorum.					

20) Harput' ta bulunan rekreasyon alanlarını yeterli buluyorum.					
21) Harput'ta bulunan yeşil alan varlığını yeterli buluyorum.					
22) Harput Tarihi Kent Merkezi içerisindeki yaya aksları ve yaya geçitlerinin yayalar için yeterli olduğunu düşünüyorum.					
23) Harput'un Sakin Kent (Cittaslow) Kriterlerine Uygun olarak sürdürülebilir gelişimi sağlandığı takdirde kent kimliği açısından olumlu etkileneceğini düşünüyorum.					
24) Harput Tarihi Kent Merkezinde otobüs durağı, aydınlatma, bank, çiçeklik vb. kentsel donatı elamanlarının yeterli sayıda olduğunu düşünüyorum.					
25) Harput'ta güvenliğin artırılmasına yönelik aydınlatma, güvenlik görevlileri ve kamera sistemi ile izleme yöntemlerinin iyileştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.					
26) Harput'ta bulunan çok katlı yapıların kentin tarihi dokusuna zarar verdiğini düşünüyorum.					
27) Harput'ta bulunan çok katlı yapıların kentin tarihi dokusuna zarar verdiğini düşünüyorum.					
28) Harput'ta gelecekte yapılabilecek yapıların Harput'un tarihi dokusuna ve yerel mimarisine uygun olarak projelendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.					
29) Harput'a teleferik ile ulaşım sağlanmasının Harput'a olumlu katkı sağlayacağını düşünüyorum.					
30) Harput'ta enerji tasarrufuna yönelik uygulamaların yapılması gerektiğini düşünüyorum.					
31) Harput'ta kültür ve eğlence (kursu başı etkinlikleri, Harput musikisi vb.) etkinliklerinin artırılması gerektiğini düşünüyorum.					
32) Harput'ta geçmişte var olan zanaatların günümüzde de yaşatılması gerektiğini düşünüyorum.					
33) Harput'ta bulunan yöresel tarım ve gıda ürünleri ile ilgili olarak gerekli pazarlama ortamının sağlandığını düşünüyorum.					
34) Harput'ta engelli bireylerin ulaşımı açısından gereken düzenlemelerin yapıldığını düşünüyorum.					
35) Harput tarihi kentinde görme engelli bireylere yönelik (kılavuz yüzey, körler alfabesi ile yazılmış bilgilendirme levhaları, sesli trafik uyarı sistemleri vb.) uygulamaların yapılması gerektiğini düşünüyorum.					
36) Harput'a yapılacak bir arkeopark'ın yöreye turistik, arkeolojik ve peyzaj açısından olumlu katkı sağlayacağını düşünüyorum.					
37) Harput'ta gelecekte yeni mezarlık alanları oluşturulmaması gerektiğini düşünüyorum.					
38) Harput'ta günümüzde oluşan "mezarlıklar şehri" ve "ölü şehir" algısının giderilebilmesi için yörede yeni yaşam alanları oluşturulması gerektiğini düşünüyorum.					

39) Harput'ta tarihi kent Merkezinde motorlu taşıt yoğunluğunun azaltılması gerektiğini düşünüyorum.					
Harput' un Sakin Kent ilan edilmesi ve tarihi yerleşkeye cittaslow kriterlerinin uygulanması halinde (aşağıdaki cümleler bu cümlenin devamı niteliğindedir)					
40) Turizm açısından olumlu katkı sağlanacağını düşünüyorum.					
41)Harput'un optimum düzeyde sürdürülebilir gelişiminin sağlanacağını düşünüyorum.					
42)Kent kimliği açısından olumlu katkı sağlanacağını düşünüyorum.					
43)Harput'ta bulunan yerel ürünlerin öneminin arttıracağını düşünüyorum.					
44)Harput'un tarihi kent dokusunun daha etkin biçimde korunacağını düşünüyorum.					
45)Harput'un tanıtımının daha etkin bir biçimde yapılabileceğini düşünüyorum.					
46)Elazığ kentinin de bu durumdan olumlu yönde etkileneceğini düşünüyorum.					

(Ankete katıldığınız için teşekkürler.)

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Ömer Faruk BAŞGÜN

Doğum Yeri ve Tarihi : Malatya – 1988

Adres : Elazığ Belediyesi Park ve Bahçeler
Müdürlüğü Merkez/ELAZIĞ

E-Posta : farukbasgun@gmail.com

Lisans : Çukurova Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü